

## הישיבה השמונים-וארבע של הכנסת השישית

יום שני, א' אב תשכ"ו (18 יולי 1966)

ירושלים, בנין הכנסת, שעה 16.03

### א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

ה"ר ד. נצר:   
הנני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. תחילה נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.   
סגן מזכיר הכנסת ת. ליאור:   
ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע כי היום הונחו על שולחן הכנסת:

לקריאה ראשונה, מטעם הממשלה — חוק שירות מילואים (תגמולים) (תיקון מס' 4), תשכ"ו—1966.   
לקריאה שניה ושלישית — חוק לתיקון פקודת הנמלים (תיקון מס' 7), תשכ"ו—1966 — שחזר מוועדת הכלכלה.   
לדיון מוקדם — חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 10), תשכ"ו—1966 — הצעת חבר-הכנסת מ. שטרן.

### ב. שאלות ותשובות

ה"ר ד. נצר:   
נשמע עתה שאלות ותשובות.

#### 1. התקנת טלפון ציבורי במעברת העולים בבתי-ים

חבר-הכנסת א. חסין שאל את שר הדואר ביום ד' בתמוז תשכ"ו (22 ביוני 1966):

במעברת העולים אשר בבתי-ים מתגוררות קרוב לשבע מאות משפחות, — למעלה מאלפים נפש, באסבסטונים. במקום אין טלפון ציבורי, ואפילו במשרדי הסוכנות היהודית, במשרד רדי חברת "עמידר" ובמשרדי לשכת הסעד שבמקום אין טלפון. אמנם לבעל קיוסק במעברה יש טלפון, אך לא כל הזמן הוא טוב לשימוש, וכאשר הוא במצב תקין, אי-אפשר להשתמש בו בערבים וביללות.

חולים רבים ונשים הרות נזקקו לאמבולנסים ומחוסר טלפון במקום קרו מקרים קשים שנסתיימו באסונות. אס-בסטונים עלו באש והעזרה לא הוחשה בגלל חוסר טלפון.

אודה לכבוד השר אם יואיל להשיבני:

א. הידוע הדבר לכבודו?

ב. האם יורה כבודו להתקין תאים עם טלפונים ציבוריים במקום?

שר-הדואר א. ששון:

במעברת העולים בבתי-ים היה קיים טלפון ציבורי, שסיפק שירות לתושבי המקום, בתא שהותקן לצורך כך על ידי מלכ"ן, אולם עם ביטול ההסדר עם מלכ"ן הפך המכשיר לטל-פון פרטי רגיל ונאלצנו להסכים להעבירו לקיוסק שבמעברה, שהוא אחד המקומות הפתוחים לדרישת הציבור מספר רב יותר של שעות היממה.

משרד הדואר הזמין לאחרונה בתעשייה המקומית כמות גדולה של טלפונים ציבוריים מסוג חדש ומשוכלל ומצפה עתה להספקתם. מפני זה הופסק יבוא המכשירים מן הדגם הישן, ונוצר מחסור זמני.

אך לאור המצב הקשה במעברת בתי-ים, שמכיר אני אותו

מקרוב, ביקשתי את אנשי משרדי להעניק לבקשת בעל השאלה תה הנכבד עדיפות גבוהה ולהשתמש באחד המכשירים הספורים המצויים בידיו, להתקנתו במעברה הנדונה ככל האפשר מהר, ומקווה אני כי הוא יותקן במקום תוך חודש ימים.

#### 2. התקנת טלפונים ציבוריים בבנין עיריית תל-אביב

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את שר הדואר ביום י"ח בתמוז תשכ"ו (6 ביולי 1966):

הופנתה תשומת לבי לכך שבבנין עיריית תל-אביב החדש אין טלפון ציבורי.

שאלתי הן:

1. מה הסיבה להעדר טלפונים ציבוריים בבנין הנ"ל?

2. מתי יותקנו בבנין העירייה טלפונים ציבוריים?

שר-הדואר א. ששון:

א. בדיון שנערך לפני כחמישה שבועות בכנסת על תקציב משרד הדואר, הדגשתי שאין אני מתעלם מן השאלה הכאובה של הטלפונים הציבוריים וצינתי כי משרדי הזמין בתעשייה המקומית כמות גדולה של מכשירים כאלה מהדגם החדש, שפותח על-ידי טכנאי הדואר, ואשר התקנתם תהווה פתרון ראשון למצב הקיים כיום. הזמנה גדולה זו, שנמצאת עתה בשלבי הייצור, חייבה אותנו לא להזמין עוד בחוץ-לארץ מכשירי טלפון ציבוריים מן הדגם הקודם, שלא נתנו שירות טוב לציבור, ויצרה אצלנו מחסור זמני במכשירים.

ב. מתוך המלאי המצומצם ביותר הקיים כיום במשרדי והמשמש להתקנות במקומות החיוניים בלבד, הוקצב מכשיר אחד להתקנה בבנין החדש של עיריית תל-אביב, ומקווה אני כי העבודה תבוצע תוך שלושה-ארבעה שבועות. מכשירים נוספים יותקנו במקום כאשר יתקבלו כמויות גדולות יותר מן היצרנים וכאשר נספק כמה מן הבקשות החיוניות האחרות, המחכות זה זמן רב.

עדים רבים, נתקיים משפט זוטא, ביום 5 ביוני 1966 סיכם הפרקליט את טענות התביעה, ובימים 9 ו-10 ביוני 1966 סיכמה הסניגוריה את טיעוניה. המשך הדיון נדחה למתן פסק-הדין.

### 5. מניעת עיכובים טכניים בפרסום חוקי-עזר

חבר-הכנסת מ. בן-פורת שאל את שר המשפטים ביום כ"ו בסיון תשכ"ו (14 ביוני 1966):

הרשויות המקומיות מאשרות מפעם לפעם הצעות חוקי-עזר, ההצעות מועברות לאישור שר הפנים ואחרי כן לפרסום ברשומות באמצעות משרד המשפטים.

שלבם אלה אורכים לעתים כארבעה חודשים מיום החלטת הרשות המקומית ועד לפרסום החוק בקובץ התקנות. בין ההצעות ישנן כאלו שיש להן משמעות פסקלית, כגון אגרות מים, ביוב וכדומה. עיכוב הפרסום גורם לפיגורים גדולים בהכנסות הרשות והיווצרותו של גרעון בהכנסה המופיעה בתקציב.

היואיל כבוד השר להודיעני:

1. האם נכון התיאור?
2. אם כן — מה בדעת השרים לעשות כדי להתגבר על העיכובים הטכניים?

3. האם מוכן כבוד שר המשפטים לקבוע את תאריך תחולת חוקי-העזר מיום שאושר עלי-ידי שר הפנים, כדי לאפשר לרשות המקומית לגבות את האגרה מתאריך זה ולהתגבר על נזקם של העיכובים הטכניים?

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

1. אין בידי ידיעות על משך הזמן העובר מיום ההחלטה של רשות מקומית בענין חוקי-עזר ועד לפרסומם ברשומות; אני יכול להשיב רק על משך הטיפול בחוקי-העזר במסגרת משרד המשפטים.

כאשר חוקי-העזר מותקן כהלכה, מבחינה משפטית, אזי הוא מתפרסם ברשומות כעבור לא יותר מאשר עשרה ימים מיום קבלתו במשרד המשפטים. אולם כאשר חוקי-העזר פגום מבחינה משפטית, כגון שיש בו הוראות שהן ultra vires הרשות המקומית, או שאינו מנוסח כהלכה — ואני מצטער מאד לומר שמספר המקרים הללו אינו קטן — אז מתעכב הפרסום עד לתיקון הליקויים.

בתהליכי התיקון קשורים, בצד עובדי משרד המשפטים, גם עובדי משרד הפנים והרשות המקומית.

2. משרדי שוק ויוסיף לשקוד על כך שתקופת טיפולו הוא בחוקי-העזר של הרשויות המקומיות תהיה קצרה ככל האפשר.

3. כלל גדול הוא במשפט, שאין תוקף להוראה בעלת פעל תחיקתי אלא לאחר פרסומה ברשומות. סטיות מכלל זה ייתכנו רק על פי חקיקה של הכנסת, והייתי מציע לכנסת לתת הסכמתה לכך רק אם יש הכרח חיוני בדבר.

### 6. זירוז הטיפול בתיקי ההוצאה לפועל

חבר-הכנסת י. ה. קלינגהופר שאל את שר המשפטים ביום י' בתמוז תשכ"ו (28 ביוני 1966):

א. היות ו-80% מכלל התיקים האזרחיים התלויים ועומים בבתי-המשפט הם תיקים של הוצאה לפועל,

### 3. שירות דואר-נע לא למגור

חבר-הכנסת מ. פרוש שאל את שר הדואר ביום כ"ה בתמוז תשכ"ו (13 ביולי 1966):

בעתונות פורסם על אימתן שירות דואר-נע למושב אלמגור שבחבל כורדים, וזאת בגלל סיבות פורמליות גרידא, ברצוני איפוא לשאול את כבוד השר:

1. האם נכון הדבר?

2. אם כן — היש הצדקה שהיא למנוע שירות כה חיוני מיישוב ספר בגבול הצפוני-מזרחי, הנזכר לעתים לא רחוקות בחדשות הבטחון?

3. באילו אמצעים חושב כבוד השר לנקוט כדי להורות לממונים על הדואר-נע באורח חריג-משמעי לתת מיד את השירות הלוה למושב אלמגור?

שר-הדואר א. ששון:

א. אלמגור מקבלת כיום שירותי דואר מדי יום ביומו ככל יתר היישובים. דואר-נע הוא אחת הצורות של מתן שירות זה, ויש להבחין ברורות כי העדר שירות דואר-נע כיום באלמגור אין פירושו העדר שירותי דואר בכלל.

ב. כבר לפני חודשים אחדים הוזמנו בחוקי-לארץ כמה מכוניות מיוחדות לצורך החלפת כמה מהמכונות הקיימות ופתחת קווים חדשים של דואר-נע בשני מקומות שונים בארץ. אלה הן מכונות מיוחדות, אשר יש לעשות בהן סידורים ולהרכיב בהן אביזרים מיוחדים כדי שתוכלנה למלא את תפקידן. חלק מהמכונות האלו עומד להתקבל כעבור שבוע ובכך תתאפשר הפעלת קו חדש בצפון הארץ תוך שלושה שבועות. קו זה ישרת שורה של יישובים וביניהם אלמגור.

### 4. העמדת העצור כליל קבוב לדין

חבר-הכנסת ע. זועבי שאל את שר המשפטים ביום י"ח בסיון תשכ"ו (6 ביוני 1966):

מר כליל קבוב מיפו מסר לי, שהוא עצור זה קרוב לשמונה חודשים בבית-הכלא המרכזי ברמלה ללא משפט. הנ"ל הנו בעל משפחה וכתוצאה ממעצרו הממושך ללא משפט ניווק תומרית ונפשית.

בקשר עם זה אבקש לדעת:

1. האם עובדה זו נכונה או נכונה בעיקרה?
2. אם כן — המוכן כבודו להורות להביא את הנ"ל בפני בית-דין מוסמך?

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

אין זה נכון כי החשוד כליל קבוב עצור קרוב לשמונה חודשים בבית-הכלא המרכזי ברמלה ללא משפט.

החשוד נעצר ביום 31 במאי 1965 יחד עם עוד מספר אנשים כחשודים בריגול. ביום 16 ביולי 1965 הועבר תיקו לפרקליטות המחוז וביום 20 ביולי 1965 נמסרה לידי הוועד האישים.

בהתאם לסדרי הדין הפלילי, שהיו בתוקף באותה עת, ביקש החשוד חקירה מוקדמת, שבמהלכה פנה הסניגור בבקשה לבית-המשפט הגבוה לצדק נגד השופט החוקר.

חקירה מוקדמת, שהתנהלה על פי בקשתו, היתה קשורה עם חקירה מוקדמת של חשוד אחר אשר באותה רשת ר"גול ואשר הסתיימה ביום 4 בינואר 1966.

ביום 4 בפברואר 1966 החל הדיון במשפט נגד החשוד, שמשפטו הופרד ממשפט החשוד האחר. במהלך המשפט נשמעו

— שאלות ותשובות (קלינגהופר, י. ש. שפירא); חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון) (נצר, אלון),  
— (בן-פורת)

עם הוועדים המחזויים של לשכת עורכי-הדין בתל-אביב וחיפה והציעה שיפורים, אשר, אם יבוצעו, יהיה בהם כדי לייעל את העבודה. בימים הקרובים תביא הנהלת בתי-המשפט את ההצעות האלה גם לידעת הוועד המחזוי של לשכת עורכי-הדין בירושלים.

עלי לומר, שבמשאומות עם הוועדים המקומיים, בטי" פוליס ובסידורים, טיפילתי באופן אישי כדי לעזור במידת יכולתי לקצר את זמן הטיפול בעניין זה או אחר במשרד ההוצאה לפועל.

לא מוזמן הוכנס לשימוש טופס משולב, אשר לפיו יוזמן החייב לחקירת יכולת עם קבלת העתק פסק-דין והתראה. מועד החקירה ייקבע כחודש ימים לאחר פתיחת התיק במשרד ההוצאה לפועל, אם באכזר הנושה יבקש זאת. תקופה זו של חודש היא סבירה בהחלט, בהתחשב בכך שעד כה היו המועדים שלושה-ארבעה חודשים אחרי הגשת הבקשה.

יתר על כן, הנושה לא יוכל להשתמש מלהופיע, מאחר שאנחנו יוצרים פרוצדורה אשר לפיה יצטרך הנושה לבקש את ההארכה, ולא להיפך, כפי שהיה עד עתה.

הוועדים המחזויים של לשכות עורכי-הדין בארץ נתבקשו, ואף הסכימו, להקים מחסנים שאליהם אפשר יהיה להביא את החפצים המעוקלים. דעתם של עורכי-הדין היא, שאם ההסדר הטכני הזה ייעשה, יוקטן ענין ההוצאה לפועל עד למינימום ההכרחי.

ב. והיות 24 היחידות להוצאה לפועל, הקיימות במדינה, אינן מסוגלות להתגבר על עומס העבודה, מחמת איושן הבלתי-מספיק, וכן עקב אייכולתה של המשטרה להושיט להן את העזרה הדרושה;

ג. והיות והנסיבות הנ"ל גורמות לאיטיות הטיפול בתיקים, הגובלת עם יתחק של כל מערכת ההוצאה לפועל — אי לכך מתבקש כבוד השר להשיב על שאלה זו: מה בדעתו לעשות למען תיקון המצב?

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

אינני יודע אם האחוז הנכון מכלל התיקים האזרחיים התלויים ועומדים בבתי-המשפט, שהם תיקים של הוצאה לפועל, מהווים 80% מהתיקים האזרחיים. לא אוכל גם לאשר שקיימות 24 יחידות להוצאה לפועל.

אשר לפיגורים, שעליהם מתלונן חבר-הכנסת קלינגהופר, עלי לומר: נכון שבמשרדי ההוצאה לפועל בערים הגדולות, ובמיוחד בתל-אביב, יש פיגורים ניכרים למדי בעבודה. אך בערים הקטנות יותר ובערי השדה אין המצב כה חמור.

כידוע נמשך הטיפול בתיקי ההוצאה לפועל זמן רב, לעתים חודשים רבים ואף שנים. כדי לתקן את המצב יש כמובן צורך בתוספת כוח-אדם ליחידות הזקוקות לכך. אך בד בבד עם זה יש גם לייעל את העבודה, ולקצר את ההליכים לסורגיהם. משהו כבר נעשה בשטח זה.

הנהלת בתי-המשפט, שהיא ערה לבעיה זו, באה בדברים

## ג. חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון), תשכ"ו—1966 \*

(קריאה ראשונה)

עוד במחלוקת שנתגלעה בממשלה הקודמת חיונית את דעתי, שבמקום לחוקק חוק בעל אופי דתי, אשר עלול היה לפגוע בחופש הבילוי, כפי שהוא קיים כיום, למאות אלפי אזרחים חילוניים, יש לתקן את חוק שעות עבודה ומנוחה, הממוגן עקרון סוציאלי עם ההכרה בימי המנוחה המסורתיים לבני כל דת.

בעוד שבראשית המאה הזאת היתה תפיסה שחוקי העבודה מכונים להגנת עובדי כפיים שכירים בלבד, התרחבה תפיסה זו ואין חולקים כיום שמתפקיד המדינה לפרוש את הגנתה על כל עובד באשר הוא עובד — עובד כפיים כעובד משרד, עובד שכיר כעובד עצמאי.

הצעת החוק המונחת לפניכם מבקשת לקבוע, כי המקובל במנוחת שבת ומועדי ישראל לגבי עובדים שכירים במלאכה ובתעשייה, יחול גם על עובדים עצמאיים וחברי קואופרטיבים באותם ענפים. כמו כן ייאסר המסחר בתנויות.

מרדכי בן-פורת (רפ"י):

מה זאת "חנות"?

שר-העבודה י. אלון:

אשיב על כך בהמשך דברי.

כמובן תישמר זכות דומה לעובדים בני דתות אחרות לנהוג כך בימי המנוחה השבועיים שלהם ובחגיהם.

יחד עם זאת, המורה הסמכות להחריג עבודה בשבת לעובדים עצמאיים ולחברי קואופרטיבים במלאכה ובתעשייה,

היו"ר ד. נצר:

אנו עוברים לסעיף ב' בסדר-היום: חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון), תשכ"ו—1966, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לשר העבודה.

שר-העבודה י. אלון:

הנני מתכבד להגיש בזה לקריאה ראשונה הצעה לתיקון חוק שעות עבודה ומנוחה, תשי"א—1951.

לא נעלם מעיניכם, אל נכון, כי בעיית החקיקה הקשורה בהרחבת איסור עבודה בימי שבת ומועדי ישראל מהווה נושא להסכמים קואליציוניים וקווי היסוד של כל הממשלות, החל מהכנסת הראשונה ועד היום. בוודאי זכור לכם כי בממ"שלה האחרונה הגיע הנושא אל מעין משרד קואליציוני, שנמנע הודות לרגש האחיות של כל השותפים לממשלה. חילוקי הדעות נבעו מהסתירה שנתגלתה בנוסח ההסכם. מצד אחד התחייבו מפלגות הקואליציה בדבר חקיקת חוק מנוחת השבת בהיקף רחב, ומצד שני נאמר שיקויים הסטטוס קוו בענייני דת. אילו הוחק החוק בשעתו לפי המירוש הרחב שיוחס לו, היה נוגד את עקרון הסטטוס קוו בענייני דת. מאידך, אייחיקת חוק היה בה משום הפרת הסכם קואליציוני.

בעיה זו עמדה לנגד עיני מרכיבי הממשלה הנוכחית והמפלגות שהיומנו להקימה. אני מרוצה כי יש בידי הפעם להגיש לכנסת הצעת חוק אשר יש בה משום הרחבת תחולת חובת המנוחה על סוגי עובדים נוספים, מבלי שיהיה בכך משום הפרת הסטטוס קוו בענייני דת.

נוכר בכלל ענין המסחר. אינני מציע להחמיר, אני רוצה רק להצביע על סתירות. יש צרכניות. האם חבר קואופרטיב רשאי לפתוח צרכניה בשבת או אסור לז? מותר למכור או אסור? לפי החוק מותר. ענין המסחר אינו נכלל בסעיף המדבר על חברי אגודות שיתופיות.

כעת נראה את סעיף 9א, המדבר בעצמאיים. חברי הכנסת הנכבדים, אתחיל בדבר הבולט בחוסר הגיונותו. בעל תעשיה אסור לו לעבוד במפעלו בשבת. אני רוצה להעיר עוד הערה אחת, כדי שהדברים יהיו ברורים: אני אישית שומר שבת, אינני עובר על איסור עשיית אבות מלאכה, ועד כמה שאפשר גם לא על איסור עשיית תולדות מלאכה בשבת. אבל אני שואל: האם יש בעל תעשיה שהוא בעל כוח כזה, "סופרמן" כזה, שיכול להפעיל את מפעלו לכדור לאוטומציה כזאת עוד לא הגענו, שאדם אחד ילחץ על כפתור וכל המפעל יעבוד. הכי וונה היא שהאיש הזה בא בצנעה, ברשות היחיד שלו, למשרדו ועוסק בחשבונות או בודק את הטפסים למשרד המסחר והתע"י שיהי ומשרד האוצר. ובמשטר שלנו זו עבודה עצומה. גם היא דורשת אוטומציה. והוא עוסק בדברים כאלה בחדרו. כי זו עבודתו במפעל, הוא אינו עומד ליד המכונה, ולכן הוא עושה זאת בצנעה, ברשות היחיד שלו. האם יש זכות לכנסת חילונית לאסור עליו לעשות את העבודה הזאת? האם תשלחו שוטרים, פקח שבת, לפקח על כך?

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

שירותים מותרים, אדוני.

אלימלך רימלט (גח"ל):

האם גם אתה בעד חוק כזה, שמרשה שירותים בשבת? ובכן, האם אני יכול לאסור עליו זאת? האם יש לזה נימוק הגיוני? מדוע אין אוסרים על עורך-דין לשבת ביחידות במשרדו ולענין בתיקים? מה האבחנה? מה ההבדל?

שולמית אלוני (המערך):

זה יבוא.

אלימלך רימלט (גח"ל):

זה יבוא, אם אתם תצביעו בעד זה, מורי הוראה ומחדשי הלכות של המערך, — ועוד אדבר על כך.

ואם מותר לאיש פרטי כמו לאיכר לתקן את כלי העבודה שלו — מדוע לבעל בית-מלאכה אסור לשבת בצנעה ולתקן את כליו? מבחינת התורה, מבחינת הדת, זה כמובן אסור. אבל מבחינתכם, מבחינת השולחן-ערוך הקואליציוני, מבחינת הרמב"ם הקואליציוני שלכם, זה יהיה מותר או זה יהיה אסור? אני מסכים לכך שאסור לסחור בשבת, אף לא דרך הדלת האחורית, כפי שיהודים נהגו לעשות זאת בחוץ-לארץ ביום א', שהדלת הראשית היתה סגורה והדלת האחורית היתה פתוחה. אך האם אסור לסחור להיות בשבת בחנות? אינני אומר לפי השולחן-ערוך, לפי ההלכה, אלא לפי השולחן-ערוך שלכם, של המחוקק החלוני במדינת ישראל. אני סבור שבפרהסיא, ברשות הדבים, רצוי שיהיה צביון יהודי מסורתי למנוחה בשבת. אבל זה ענין של הציבור הרחב, זה ענין ליחסים בין בני אדם. אבל לתחמום של הפרט אין לחזור ואין להטיל שום איסור עליו. לא אפשרי רק בעל אמונה או מצפון, לא בשם שוטר, לא בשם חוק ולא בשם משטרה, וכן לא בשם בית הדין. אפשר לטעון: הרי המדינה מחייבת את היחיד גם לשלם מסים ולשרת בצבא. נימוק זה אנו שומעים לעתים, אך זהו נימוק אינפנטילי, במחילת כבוד היושב-ראש. אלה הן חובות ממלכתיות, לטובת הכלל, לשם תיקון החברה וסדריה.

בהתאם לסעיף 12 של החוק העיקרי, יתרה מזה, כל היתר שניתן לענף לפי החוק המקורי, רואים אותו גם כניתן לפי החוק המוצע בזה.

ברצוני להפנות את תשומת לב הכנסת לסיפה של סעיף קטן (ב) לסעיף 9א, הבא לבטל את האיסור לגבי אגודה שיתופית חקלאית במקרה שהעבודה קשורה בשירותים הנחוץ צים למשקה של האגודה. הדבר דומה לזכותו של איכר פרטי המתקן או מאוחז את כלי עבודתו בשבת במשקו שלו.

בדרך כלל באה חקיקת העבודה לבסס נוהגים קיימים, בשרפה את המצב תוך כדי קביעת מסמרות חוקיים. גם במקרה זה נותנת החקיקה המוצעת תוקף חוקי למצב קיים. גם היום בתי-חרושת ובתי-מלאכה פרטיים קואופרטיביים ברחבי הארץ ובמשקים שובתים מעבודה. הוא הדיון לגבי המסחר בחנויות. המושג חנות אינו כולל בתי הארחה, מס' עדות, בתי קפה, בתי שעשועים, מועדונים, תחנות דלק, חופי רחצה, ברכות שחיה, מיתקני ספורט וכדומה. בעינינו אלה נשאר המצב כפי שהוא כיום, גם מבחינה חוקית וגם מבחינת המציאות.

הוא אשר אמרתי בפתח דברי. מוצעת בזה הרחבת תחולת חוק שעות עבודה ומנוחה בלא פגיעה בסטטוס קוו המקובל. אני רואה איפוא כמוצדק להציע לכנסת להעביר את הצעת החוק לוועדת העבודה.

הי"ר ד. נצר:

אנו עוברים לדיון. הדיון הוא אישי, ולכל נואם ייתנו עשר — חמש-עשרה דקות. רשות הדיבור לחבר-הכנסת רימלט, ואחריו לחבר-הכנסת אבנרי.

אלימלך רימלט (גח"ל):

גברתי היושב-ראש, כנסת נכבדה. בפתח דברי רוצה אני להעיר, שכשם שהוויכוח בכנסת בנושא זה הוא אישי, הרי סיעת גח"ל — בנושא זה, כמו בנושאים דומים — נותנת חופש אישי לכל חבריה, ביחס להצבעה ולנקיטת עמדה בהתאם להשקפותיהם ובהתאם להכרעתם. מה שאני כעת, אגיד בשמי ובשם הרבה חברים החושבים כמוני. ייתכן שיש חברים בסיעתי, לא לפי השתייכותם לחטיבות, החושבים אחרת.

קודם כל אשבח את שר העבודה על גילוי לבו בהגישו חוק זה. היתה לו הצדקה אחת ויחידה לחוק זה: ההסכם הקר אליציוני. כי החוק הזה המונח לפנינו הוא אנדרגינוס, הן מבחינה לגיסלטיבית והן מבחינה מחשבית. אין הוא יכול לספק את אנשי הדת הרוצים בשלטון התורה. מפני שלפי השקפתם לא יכול להיות מקור למצוות דת נצחיות בכנסת חילונית, לפי החלטתה, כשם שה "גונסנס" מבחינת הדתיות והאדיקות השלמה, ששר או ועדת שרים יפקיעו איסורי תורה, שניתנו "מפי הגבורה", מתחוללים על אזרחים, ויתנו היתרים לעבודה בשבת. החוק הזה אינו יכול לספק אנשי דת הרוצים להשליט את ההלכה בחיינו. והחוק הזה הוא פסול גם מבחינה ליברלית.

נראה את שני החלקים שבו, הצד של האגודות השיתוף פיות והצד של העצמאיים. יש לי הרושם שבמשאומתן הקר אליציוני נתנה המפלגה הדתית-לאומית היתר מוחלט לקואופרטיבים, על מנת להטיל את כל העול על העצמאיים, בכוחות משותפים. מפני שאם במשק חקלאי אפשר ומותר לעשות עבודה בשבת, וכן בתעשיה ובבתי-מלאכה, כדי לקיים שירותים — הרי אז הכל מותר. כי "שירות" הוא מושג רחב ביותר וכל עבודה מוצדקת לפי זה.

חץ מזה, אינני יודע מדוע בסעיף הקואופרטיבים לא

לכן אין זו סתם בגידה בעקרונות. זוהי גם בגידה בלתי נחוצה, בגידה מיותרת, בגידה שמקורה בחולשת אופי ובלאיכפתיות לגבי חירות האדם.

גם כזב שני יש להפריך כבר בראשית הדברים. בעלי חיקוק זה מנסים להעמיד פנים כאילו אין כאן הפרת הסטטוס קוו, אותו הסטטוס קוו שהוזכר בסעיפים 61 ו-62 של קווי היסוד משנת 1959, שלא שונו עד היום: „הממשלה תמנע כפיה דתית ואנטי-דתית מאיזה צד שהוא... הממשלה תשמור על הסטטוס קוו במדינה בעניני דת”.

סטטוס קוו זה לא היה קיים מעולם. הוא כולו אגדה. הוא גמיש כמו מסטיק ונמצא בתנועה מתמדת — תמיד בכיוון אחד: לעבר כפיה דתית קיצונית יותר, חשובה יותר. הצעת חוק זו היא הוכחה בולטת לכך. היא מתעטפת באלילי של חיקוק סוציאלי להבטחת מנוחתו של העובד היגע. אולם זוהי הסוואה בלבד, כשם שכל הצעת החוק הזאת היא מלאכת מחשבת של הסוואה, ששום אלוף בצה"ל לא היה מתבייש בה מבחינה מקצועית. אני זוכר, כבוד השר, כאשר באת לחזית הדרום וקיבלת על עצמך את הפיקוד, הייתי אז טוראי פשוט. אחד הדברים הראשונים שהתחילו לא לשים בהם הדגש בחזית הדרום היה שיכולול שיטות ההסוואה...

מנחם בגין (גח"ל):

איה סיפור אתה מספר על חזית הדרום? על מה אתה מדבר?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):  
על הסוואה. קאמפלפאז' בלעז.

מה שנדון כאן אינו הגנת המדינה על מנוחת העובד, אלא התערבות גסה של המדינה בחופש האדם, לשם כפיית מצווה דתית, ותו לא.

ייתכן שעובד שכיר זקוק לכך שהמדינה תגן על זכותו לנוח יום בשבוע, כי אולי אין לו הבריה לסרב לעבוד כאשר מעבידו דורש זאת. אולם אדם עצמאי זכאי להחליט בעצמו אם הוא רוצה לנוח, מתי הוא רוצה לנוח, באיזה יום בשבוע, באיזה שבוע בחודש. אין שום זכות למדינה להתערב ברצונו זה. מה שהאדם עושה ביומו החופשי — זהו ענינו בלבד.

אם המהגנס הולך בשבת לבית המלאכה שלו כדי לעבוד על המצאה שהיא תוכן חייו, אם בעל-מלאכה הולך לסדנה כדי לתקן כמה מכשירים ביתיים שלו, אם חנווני רוצה לטפל בשבת בסחורתו — אינו זכות יכולה להיות למדינה להעניש אותו על כך בקנס של 1,000 לירות?

הבה נקרא לילד בשמו: זהו חוק שבת. זהו צעד חשוב קדימה לקראת אותו חוק שבת ארצי, שהשר זרח ורהפטיג ניסח בשעתו: חוק שמטרתו להפוך כל שבת ליום כיפור ואת כל הארץ לבני-ברק.

מכאן לגופם של הדברים: הצעת החוק הנדונה באה בין היתר לאסור על בעל קיוסק לסחור בחנותו בשבת; לאסור על בעל-מלאכה לעבוד בבית מלאכתו, בשבת או באחד ממועדי ישראל האחרים, בהם קיימת חובת איסור המלאכה. מבעל המלאכה לא רב המרחק לבעל המשאית או המונית, אחרי הכל, כלום קיים הבדל מהותי בין השניים? לגבי האיש הדתי מהווה המשאית מקור פרנסה, בדיוק כמו חנות או בית-חרושת. ואם כך פני הדברים, מדוע לא תאסר מחרי, שוב בודלת האחורית, למשל על-ידי תיקון פקודת התעבורה, כל תנועה כל-יררכב ציבורי בשבת או במועדי ישראל?

בפסק-דין שניתן לפני כמה שנים (ערעור פלילי

אבל אין רשות למחוקק חילוני להפעיל ולהגשים בכוח משרה עקרון מטאפיזי. כי איסור חילול שבת לפי ההלכה הוא עקרון מטאפיזי.

חברי הקואליציה, איזו „גבורה” נתנה לכם את הרשות לעשות זאת? אני יכול להבין את המפלגה הדתית-לאומית, שלא נרתעה ממצווה הבאה בעבירה, — ועוד אדבר על מצוות הבאות בעבירות. אני יכול להבין את הדתיים האורתודוקסיים שלנו, שבדואי יתנגדו גם לחוק זה, כי מבחינת הדתיות שלהם כל איסור על פי חוק גורר אחריו מאות היתרים של חילול שבת, כל פירוש וכל אי-איוכור של עבודה זו או אחרת מגלים שמותר לחלל את השבת לפי ההלכה, כגון בבתי-קפה, במסעדות ועוד. מבחינת השולחן-ערוך אין הבדל בין הדברים.

אני מבין את האורתודוקסיה הדתית שלנו, הרוצה להשליט את ההלכה בחיינו. אני מבין גם את האורתודוקסיה האנטי-דתית, שתשיש תמיד לקרב נגד הדת כדי לשאת ברמה את הדגל של האנטי-דתיות, והפעם הם גם יצדקו.

אולם אני דואג לדברים אחרים. כמו רבים אשר אינם שייכים לאורתודוקסיה דתית ולא לאורתודוקסיה אנטי-דתית, ואשר שואפים לקרב את הציבור הלא-דתי לערכי אמונה, למטאפיזיקה היהודית, אני שואל: האם חוק כזה מקרב או דוחה את הנוער? האם הוא מחבב או משניא את המסורת היהודית? זאת מצווה הבאה בעבירה, באשר בגלל התנצחות ויוקרה של חיי שעה מפלגתיים מפקירים הפוליטיקאים אספקט הרבה יותר רחב וחשוב של אפשרות שיחה והבנה בין דתיים ולא-דתיים, או בין מאמינים ולא-מאמינים.

אני מבין מדוע לא הביא שר הדתות את החוק הזה. אם הוא שלם עם קיצוניותו הדתית, לא יכול היה להביא את החוק הזה, וטובה עשה לו שר העבודה שהופיע היום למעשה בתור שר הדתות. אך אני חושב שאת החוק הזה צריך היה להביא יושב-ראש הנהלת הקואליציה. מורי ההוראה הדתיים במערך, מורי ההוראה של מפא"י ואחדות-העבודה, הם צריכים להסביר לכנסת מה המגמה, מה הקו, לאן מוביל בסופו של דבר קו ההתפשרות שלהם או אי-ההתפשרות עם הדרישות הדתיות. האם אפשר לסחור, למכור ולקנות הכל, אבל באמת הכל, למען נוחיות שלטונית?

החוק הזה הוא פגום מבחינת היהודי הדתי השלם, והוא פסול מנקודת ראות ליברלית של משטר מתקדם. אני מציע להחזיר את החוק לממשלה.

היו"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אבנרי, ואחריו לחבר-הכנסת גרוס.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. חירותו של האדם הישראלי דומה לנקניק. היא נחתכת פרוסה אחר פרוסה בסכין החלודה של הכפיה הדתית. לפנינו מונחת היום פרוסה נוספת, פרוסה דקה כביכול. אותם האחראים לחיתוך מתנחמים בוכה, שלולא הם, שלולא גבורתם, היתה הפרוסה עבה יותר.

לכן חשוב להכריז כאן: לא דובים ולא יער, לא אלוף ולא יערי, מפ"ם ואחדות-העבודה, מפא"י והליברלים העצ-מאיים, שנתנו ידם לחיקוק נפסד זה, תוך הפרה גלויה של הבטחותיהם ומעילה מפורשת באמון הבורח, לא פעלו מתוך כוונה. יש להם רוב קואליציוני גם בלי המפד"ל, והרי כולנו יודעים שעשר גדרות תלי ושוורים חמושים לא היו חוסמים את דרכה של מפד"ל אל הקואליציה.

או המושב אפילו ביום שבת. אבל אם מתקלקלת מחרשתו של חקלאי כלשהו נוכח השר הזכיר בהקשר זה משהו לא נכון) במושב השכנה — נגיד שדה-אלמוני — אסור יהיה לו, אדוני השר, לתקן אותה בשבת בבית-המלאכה הצמוד למשק שלו, לפי חוק זה — אלא אם כן מוכן כבוד השר לנסח את החוק מחדש בצורה אחרת.

אין לנו, כאמור, שום דבר נגד קיבוצים ומושבים. להיפך. אבל ענין זה יוצר את ההרגשה הבלתי-נעימה, שמפנים ואחדות-העבודה — שבלעדיהן לא יכול היה החוק הזה להתקבל — משחררות את עצמן, דרך הדלת האחורית, מן החוק הזה.

יש להגיד מלה אחת גם על בני המיעוטים. אם מוסלמי או נוצרי גר במקום או ברובע שבו מהווים המוסלמים או הנוצרים פחות משליש — הוא חייב לשמור על השבת היהודית. לא נאמר בחוק הזה מהו "רובע", האם ואדי-ניסנס בחיפה הוא רובע? או שמא מהווה חיפה כולה רובע? האם מדובר על מיעוט של שליש ביפו, או בעימי שביפו? ואיזה צדק יש בכך שמוסלמי יהיה חייב לסגור את חנותו בוואדי-ניסנס ביום השבת, ואם הוא מוסלמי אדוק, יסגור אותה גם ביום השישי, ואם הוא נוצרי אדוק, יסגור אותה גם ביום הראשון? יש פה אפליה בולטת כלפי בני מיעוטים.

כבוד היושב-ראש, כולנו מבינים לאן הדברים הולכים, לאן הם מתקדמים. הכפייה הדתית מתגברת ממשיך למשבר, מקואליציה לקואליציה, מבחירות לבחירות. עוד פרוסה ועוד פרוסה. קצת פה וקצת שם. אמני האסטרטגיה, היושבים לא רק במפלגות שהיו קשורות פעם בפלמ"ח, אלא גם במפד"ל, אמני האסטרטגיה של הכיבוש הדתי, פיתחו שיטה: לכבוש קצת, להתמקם, להתבצר, ולכבוש עוד קצת, מקואליציה לקואליציה. לאט-לאט נפרסת עוד פרוסה של הנקניק, פרוסה לפרוסה.

זהו מצעד שכל-כולו לכיוון אחד. הוא מתקדם ומתקדם. וחבל לראות אותך, שר העבודה, שניצחת פעם על מצעדים יותר מפוארים — מנצח על המצעד הזה.

הי"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת גרוס, ואחריו לחבר-הכנסת ישעיהו-שרעבי.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. שר העבודה סיפר בגילוי-לב מפתיע על ההשתלשלות של החוק הזה.

שר-העבודה י. אלון:

למה זה "מפתיע"?

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

היית גלוי-לב מאד; סיפרת את כל האמת.

החוק המוצע, חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון), הוא לגולו החדש של חוק השבת, שלגביו היה קיים הסכם קואליציוני להעבירו עוד בכנסת החמישית. הצעת החוק המונחת לפנינו, בנוסחה ובתוכנה החדש, היא פרי הישג קואליציוני של השותף הדתי בעת כינונה של הממשלה אחרי הבחירות לכנסת הששית. (אבל אני רואה שאלה שהשיגו את ההישג הזה — חברי הכנסת של המפד"ל — בורחים מ"הישג" זה, וכנראה מתביישים להיות גוכחים בעת הדיון על חוק המנוחה). כדי להקל על השותף הדתי להצטרף לממשלה, עש שותפי הקואליציה החדשים, בכלל זה מפלגת השמאל — מחצה של רצון טוב כלפי השותף

311/58), בענין תחנת הדלק בראשון-לציון בע"מ נגד היועץ המשפטי, נקבע כי בתחנת דלק יש לראות חנות למכירת דלק. אין אופוא כל הכבל בעיני בית-המשפט בין חנות לבין תחנת דלק, ופירוש הדבר שבאותם מקומות שבהם מותרת כיום מכירת דלק בשבתות וחגים — בעתיד עלולה המכירה להיאסר כליל.

ואני תמה איך מקבל כבוד השר על עצמו בקלות כזאת לפרש את החוק פירוש שאינו מופיע כלל בחוק עצמו, פירוש הסותר את הפירוש שניתן עלידי בית-המשפט העליון. בית-המשפט העליון קבע שכל אלה הן חנויות — גם הדוכנים, גם הקיוסקים, גם תחנות הדלק, והנה בא כבוד השר ומכחיש זאת בקלות. לא נאמר בהצעת החוק כי "החוק הזה איננו חל על קיוסק, ולא על תחנת דלק". משמע: כבוד השר שם עצמו, בלי כל סמכות משפטית, במקום בית-המשפט העליון, ומבטיח לנו הבטחות שלא יוכל לעמוד בהן.

מצער לראות דווקא אותך, אדוני השר, נותן ידך לסחטתה זו. מדוע היית צריך להסכים לכך שתיקוני כפייה אלה יותקנו באמצעות חוקים חנוניים לשליטת משרדך? זה אינו הולם את ערךך. ואם בכל זאת נתונים חוקים אלה להשגחתך כבוד השר — מדוע אתה מסכים לכך שהיתרים כלליים הנוגעים לעניני עבודה מובהקים יינתנו על-פי החלטת ועדת שרים המורכבת מראש הממשלה, שר הדתות ושר העבודה? האם אתה עצמך אינך מספיק לצורך זה? אם אלה הם עניני עבודה — האם לא די בהיתר של שר העבודה?

גם מבחינת ניסוחו לוקה חוק זה בחסר. כבר אמרנו שבהצעת התיקון אין כל הגדרה למונח "בית מלאכה", "מפעל תעשייתי" ו"חנויות". לאור פסק-הדין שהזכרתי, עלולים מונחים אלה להתפשט על שטחי עיסוק רבים. בפסק-דין זה הוגדרה חנות כמקום שבו מתנהל עסק של מכירה ללקוחות. נאמר שם במפורש, כי הצורה החיצונית, המבנה או הרכב המבנים או הסידור הפנימי אינם בין הגורמים המכריעים בשאלה אם מקום מסוים מהווה חנות.

לאור נתונים אלה מוטב היה להגביל ולסייג. ייתכן מאוד שעל-פי הגדרה רחבה זו גם דוכני רוכלים, מסעדות, ובתי-קפה יכללו עלידי בית-המשפט בחוק זה.

כבוד השר, יש בציבור הרגשה בלתי-נעימה שהמתקן בישראל משאיר לעצמו, לעתים יותר ויותר תכופות, דלת אחורית כדי לשחרר את עצמו מחובות בלתי-נעימות שהוא מטיל על זולתו.

אולי מותר להזכיר בהקשר זה — כיוון שאנו עוסקים כבר בעניני שבת — את הדו"ח שהופיע לפני כמה ימים בעתון "הארץ", ממנו למדנו שלשרים במדינת ישראל יש נהג להחליף בליל-שבת את שלטי המספרים של מכוניותיהם כדי להסיר את המספר הכחול, הממשלתי, ולהציב מספר כחום — ואז ממשיכה המכונית לנסוע בשבת. לגבי שרים המטילים מצוות של כפייה דתית על האזרח, מסופקני אם זה תואם את האסתיטיקה הצרופה.

והנה באה הצעת חוק זו ומשחררת, בדלת האחורית, את המפעלים הקרובים ביותר לאותן המפלגות שנתנו ידן לכפייה דתית מובהקת זו. בקיבוץ ובמושב — מותר; במושבה — אסור. הצעת החוק קובעת, כי חברי אגודה שיתופית חקלאית מותר להם לעבוד במפעלים ובבתי-המלאכה השייכים לאגודה גם בימי שבת ומועד, אם העבודה קשורה בשירותים הנחושים למשק האגודה. אלה אינם שירותים חיוניים דווקא, אם מתקלקל הטרקטור השייך לקיבוץ גבעת-פלוגי, או למושב תל-פלמוני — אפשר יהיה לתקנו במוסך הקיבוץ

הוראות סעיף 12 של החוק המקורי על שומרי השבת החדשים הכלולים בתיקון החוק, כלומר, אם מישו ירצה בכל זאת להפעיל את בית המלאכה או את בית העסק, עליו לקבל היתר מיוחד משר העבודה, בתוקף סעיף 12.

חברי הכנסת, אנו מצטערים על היתרי העבודה הראשונים שניתנו. יודעים אנו כיצד נוצלה סמכות זו של שר העבודה למתן היתרי עבודה בשבת. כל בעל מפעל מצא אמתלה כדי להשיג היתרי עבודה בשבת. בשנה הקודמת הופעלו בשבת, בתוקף היתרי העבודה, 160 מפעלים. לא מכבר הופעל נמל אשדוד כליל שבת בגלל הפסד של שלושת אלפים לירות.

סמכויות שר העבודה לתת היתרי עבודה בשבת הן נרחבות למדי. בסעיף 12 של החוק העיקרי נאמר: „שר העבודה רשאי להתיר העבדת עובד בשעות המנוחה השבועיות... אם הוא משוכנע שהפסקת העבודה... עלולה לפגוע בהגנת המדינה או בבטחון הגוף... או לפגוע פגיעה רבה בכלכלה, בתהליך עבודה או בסיפוק צרכים שהם, לדעת שר העבודה, חיוניים לציבור או לחלק ממנו”. כלומר, אם אין במדינה מחטים ויש צורך בהן, יכולים להפעיל את המפעל בשבת.

אם יתקבל התיקון לחוק, פירוש הדבר שמרחיבים את סמכויותיו של השר לתת היתרי עבודה לכל יחיד, לכל בעל מלאכה או בעל חנות, לכל חבר באגודה שיתופית. לפי המציאות שאנו מכירים אותה, יש להניח שרבים ישיגו את היתר העבודה בשבת ויחללו את השבת בחסותו של החוק, על דעת השר ועל דעת הממשלה ועל דעת השותף הדתי, הנושא באחריות קולקטיבית למעשיה של הממשלה.

אין לי ויכוח עם אלה שיצאו בשצף-קצף נגד שבת קודשנו. אלה רוצים להרוס לא רק את השבת, אלא כל מה שיש לו קשר עם היהדות. הם רוצים להרוס את העם היהודי, לסכן את המשך קיומו של העם היהודי.

הזמן העומד לרשותי אינו מרשה לי לדבר באריכות על נושא זה. ברצוני רק לצטט בכמה מלים את דברי יעקב צור, יושב-ראש הקרן הקיימת לישראל, בתזכור ששלח לחברי הכנסת כתשובה להתקפות על הקרן הקיימת לישראל: „ראינו בהתפרצויות אלו חלק מאידיאולוגיה רווחת, חזיה כנענית, חזיה שחצנית צבירת, שכל עיקרה פניית עורף לאידיאולוגיה הציונית, רצון להשתחרר מזיקה של שיתוף עם יהדות הגולה, התנכרות לערכים שמונחים ביסוד הבנין שלנו בארץ הזאת”. מי שמתנכר לשבת, מתנכר לקרן הקיימת לישראל.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):  
אתה ציוני?

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):  
כן.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):  
ממתי אתה ציוני?

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):  
אינני רוצה להתווכח איתך.

לא אתווכח עם אלה, אולם קצרה בינתי להבין למה לה למפד"ל הצרה הזאת, מדוע היא שואפת להיות דווקא שותפה ואחראית לחילולי שבת נוספים במדינה, האם מעטים הם חילולי השבת וחילולי החגים עד עכשיו על חשבון האחריות הקולקטיבית? כמה דיו נשפך בספרי הפוסקים כדי למצוא היתר לעבודה בשבת במפעל שישראל נכרי שותפים בו, כאשר המלאכה נעשית על ידי נכרי, וכאן רוצים יהודים

הדתי, והסכימו ברוב חסדם להתאזר עוז ולפעול למען הגברת השבת והרחבתה במדינה, תוך המרת חוק השבת בחוק חילוני, או יותר נכון: בהכנסת תיקון בחוק הקיים, שלפיו כל העצמאים גם הם חייבים בשמירת השבת. זה היה ויתור מצד שותפי הקואליציה למפד"ל, כשלכל הדעות לא היתה קיימת אז שום אפשרות להרכיב ממשלה בלי המפד"ל, כשם שלא קיים היום שום חשש ושום סיכון ריאלי, באווירה הפוליטית הדאינא, להרכיב קואליציה אחרת בלי המפד"ל.

ולא זו בלבד, אלא ששר העבודה בכבודו ובעצמו הודרו להביא לפני הכנסת את הצעת התיקון המיועדת כביכול להרחיב את מעגל שומרי השבת, — ממש ימות המשיח.

רבתי חברי הכנסת, שמירת השבת היא ענין קדוש היקר בשבילנו מכדי לעשותה קרניים לנגח בהן מישוה, או כדי לעשות מכך רכוש והון מפלגתי. ולכן לא אבוא לעשות ברגע זה חשבונות פוליטיים. מאידך, לא נצא ידי חובתנו כלפי שבת קודשנו ולכלי ציבור שומרי השבת אם לא נסביר ברורות את משמעותה האמיתית של הצעת חוק זו, נמנע לשליחותנו אם נשאיר אשליה כלשהן לגבי מהותו ומשמעותו של התיקון המוצע לחוק שעות העבודה והמנוחה.

וייאמר ברורות: החוק המוצע — יותר משיגביר וירחיב את שמירת השבת, ינציח את חילול השבת במדינה.

(קריאה: אמת.)

התיקון בחוק בא להסדיר את חילולי השבת ולהעניק להם גושפנקה ממלכתית.

נתחיל במה שנאמר בדברי ההסבר. אני חושב כי טועים אלה החושבים כי הסייגים לא חלים גם על חנויות. לפי לשון דברי ההסבר, „התיקון המוצע בא להחיל את ההוראות בדבר ימי מנוחה גם על בעלי מפעלים, חברי אגודות שיתופיות ובעלי חנויות, בסייגים מסויימים”. כלומר הסייגים חלים גם על בעלי חנויות וגם על בעלי משקים.

מה הם הסייגים? בסעיף 9(ב) נאמר במפורש: „בימי מנוחה כאמור לא יעבוד חבר של אגודה שיתופית בבית מלאכה או במפעל תעשייה של האגודה; בבית מלאכה או במפעל תעשייה של אגודה שיתופית חקלאית לא יעבוד חבר אלא אם העבודה קשורה בשירותים הנחוצים למשק שלה”. איוו עבודה אינה קשורה בשירותים, או איוו עבודה אייפ"ש שר לכלול בשירותים הנחוצים למשק? תיקון המכונות, תיקון הטרקטורים או הפעלתם, שיפורים או שיפוצים במפעל או בחנות, ניהול חשבונות, אריזה, ביצוע משלוחים מהמשק וכו' — כל אלה אפשר לכלול בשירותים. המושג „שירותים הנחוצים למשק” הוא כל כך רחב וגמיש, שאפשר לבצע כל סוגי עבודות, חוץ מהפעלת המפעל במלוא הקיטור — לכך דרוש היתר מיוחד משר העבודה בכבודו ובעצמו.

לא ברור לי עדיין אם כל בעל מפעל, אם כל חבר במשק יקבע עצמו מה הם השירותים הנחוצים לו, כלומר, שכל אחד ואחד יהא הפוסק בהלכות שבת, או שר העבודה יתקין תקנות ויקבע מה מותר ומה אסור לעשות בשבת. זאת אמר שר העבודה. למעשה, גם עד עכשיו נמנע, בדרך כלל, בעל בית מלאכה או בעל בית מסחר לעבוד בשבת ובימי חג, ואם מישוה בכל זאת עשה זאת — עשה זאת על דעת עצמו, מבלי שמישהו יהיה אחראי לכך. לפי החוק המוצע, מעכשיו יחללו את השבת בחסותו של החוק, על דעת הממשלה ושותפיה בקואליציה.

לפי סעיף 9(ב) ולפי סעיף 4 בחוק המוצע, יחולו

שכנה היושב ליד שולחנה של שבת. הסבירו וחנכו את המבוגרים ואת הילדים, עליידי מתן דוגמה אישית, על ברכיה של השבת וערכה הנשגב לאומה, לא רק כיום מנוחה, אלא גם כיום קדושה.

חוק זה גורם עוול גדול לשבת וקדושתה. אנא החזירו את הצעת החוק לממשלה.

הי"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחברה-הכנסת ישעיהו.

ישראל ישעיהו-שרעבי (המערך):

גברתי הישבת-ראש, כנסת נכבדה. טובה הצעת החוק שלפנינו, לא רק במה שיש בה, אלא גם במה שאין בה.

מה שיש בה הוא תיקון לחוק שעות עבודה ומנוחה, הבא לאסור עבודה בזמן המיועד למנוחה שבועית, לא רק על העובדים השכירים, אלא גם על בעלי המפעלים, חברי אגודות שיתופיות ובעלי חנויות. זהו תיקון סוציאלי מעולה המזכה, או מחייב, חוג נוסף של בני אדם לנוח מנוחה שבועית ביום הקבוע למנוחה, יום השבת, מאחר שהחוק בחד-משמעותו לא כלל אותם עד כה, וכדי שלא יעלה על דעתם שהם פטורים הימנו.

חברה-הכנסת גרוס, שקדם לי, לנגל על חוק זה מבחינת שמירת השבת שבו והוסיף בלגלוג רב יותר, שאלה הם ימות המשיח. אני רוצה להזכיר לו מה שאמרנו חו"ל, שאין משיח לישראל, שכבר אכלוהו בימי חזקיהו או בימי חילק ובילק, ועכשיו אנו עומדים בימות מדינת ישראל ובית המחוקקים שלה.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

אנו אומרים כל יום, שאנו מאמינים בביאת המשיח.

ישראל ישעיהו-שרעבי (המערך):

לדעתי, הצעת החוק הזאת היא טובה ורצויה; השאלה היא, כמובן, כיצד יבוצע האיסור הכלול בה. ולחנים הסתער על החוק חברה-הכנסת רימלט וגייס את כל להטו וחריפותו. הוא נאחו בנקודת אחת שאיננה ברורה כל צורכה בנוסח הצעת החוק ובנה עליה תלי תלים של דברים בוטים, שהיה צריך להשאיר אותם להודמנות טובה יותר.

סבורני שהכוונה היא לפרהסיה ואין כוונה להיכנס לרשות היחיד. שהרי אין איסור זה בא אלא כדי להשלים מעגלו של חוק שעות עבודה ומנוחה, שלא יהיה חוק לחצאין ושלא יהיה פלסטר, ושהוא יגרום למנוחה כללית של כל מי שעובד, בין שהוא שכיר ובין שהוא בעל מפעל. ואם השתוממתי לביקורתו החריפה של חברה-הכנסת רימלט, המכריו על עצמו כשומר שבת, הרי שאינני משתומם על חברה-הכנסת אבנרי, הידוע באלרגיה שלו כלפי השבת. הוא נראה כמי שאין לו עוד קיימת מנוחת שבת; עד כדי כך שהוא בא ללמדנו שכל אדם צריך לבחור לו יום מנוחה כטוב בעיניו. אבל זהו אבסורד; כי מרבית בני אדם לא יוכלו לנוח מעבודתם אם אין מנוחה כללית, בואת הכירו כל עמי התרבות, והם — בלי שיהיו מודרכים על ידי מצוות השבת — מקיימים יום מנוחה כללי.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

תצביע על מדינה באירופה שיש בה חוק כזה.

ישראל ישעיהו-שרעבי (המערך):

יום מנוחה כללי קיים בכל המדינות התרבותיות.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

אין חוק שנכנס לתחום הפרט.

דתיים להיות שותפים לחילולי שבת הנעשים על ידי יהודים עליידי מתן הסכמה מראש לבצע חילולי שבת עליידי יהודים בשירותים נחוצים.

שבת המלכה בעצמה תצא מקופחת ומחוללת ומבוייטת על ידי חוק זה. ראשית, מבחינה מהותית. באמצעות חוק זה מפקיעים את השבת מקדושתה ומלבישים אותה במחלצות של חולין. משווים לשבת קודש דמות חילונית מובהקת. שנית, כלום ייתכן לצמצם חילולי שבת על ידי התרת חילולי שבת נוספים? אין צורך בחוקים כאלה.

לפני שלושת אלפים וחמש מאות שנה הנהיג באוור העולם הצו האלוהי "זכור את יום השבת לקדשו... לא תעשה כל מלאכה, אתה ובנך ובתך, עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך", מלים מלאות הוד ושגב. העולם והאנושות כולה היו שרויים בחושך כאשר נור השבת הוכתר על ראש עם ישראל, כאשר ניתנה המתנה הטובה, לפי חז"ל, לישראל. בשבילנו נשארה השבת יום קדושה ומנוחה. עם ישראל בכל הדורות מסר את נפשו למען קיומה וקדושתה של השבת. יהודים היו מוכנים להפסיד כל רכושם ובלבד שלא יחללו את השבת, אפילו עליידי חתימה בלבד. אלמלא השבת וייחודה, אלמלא קדושת השבת, לא היינו מגיעים עד הלום. עכשיו מציעים לנו להמיר את השבת, על כל תפארתה וקדושתה, בחוק חילוני, בחוק לא יועיל, שמגמתו להאפיל על דמותה המקורית של השבת.

מי ביקש זאת מידכם, אנשי הקואליציה, אנשי המפד"ל, להסיר את חילולי השבת ולהכניס עליידי כך את השבת לפוסט חולין?

אחד מראשי המפד"ל הסביר לי, שהחוק החדש יצמצם את חילולי השבת.

ישראל שלמה בן-מאיר (מפד"ל):

אנשי המפד"ל פועלים אפילו אם אגודת ישראל איננה מבקשת זאת.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

יבושם לכם, אנו איננו רוצים להיות שותפים לחילול שבת.

אני כשלעצמי מסופק אם חוק זה יצמצם את ההיקף של חילולי השבת. אבל נניח שאמנם כן הדבר, כלום ייתכן לצמצם חילולי שבת עליידי סילוף דמותה המקורית של השבת, עליידי עשיית תורת השם פלסטר, חס וחלילה, עליידי התרת חילולי שבת?

החברים הדתיים בממשלה יטיבו לעשות אם יוותרו על הוויתור של שותפי הקואליציה. למען כבודה של השבת, למען קדושתה, אנא עשו למען החזרת החוק לממשלה. אולי עוד תוכלו לתקן משהו.

אדוני שר העבודה, אם באמת ובכנות אתם רוצים לעשות למען צמצום חילולי השבת, אנא אל תעשו כן באמצעות חוק זה, שהפרוץ בו מרובה על העומד. לממשלה יש שירותי הסברה ליד משרד ראש הממשלה, קיים "קול ישראל" ויש עתונות. אדרבא, הסבירו את ערכה וקדושתה של השבת למען האומה, הפיצו חוברות הסברה והסבירו עליידי מומחים שומרי שבת, מה הנוק הגדול שייגרם לאומה אם יהפכו את השבת לחול. הסבירו לכל יחיד עד כמה בלתי-נסבל הוא המצב כאשר מפעילים טרקטור בשבת על אדמת הקודש, עד כמה בלתי-נימוסי הוא שיהודי עומד בשבת בגינתו ומעדר בידו כאשר באים יהודים מבית הכנסת, או אם עקרת-הבית תולה את הכביסה בשבת בפני

### ישראל ישעיהו־שרעבי (המערך):

המנוחה השבועית מתקשרת אצלנו עם מנוחה השבת ומרחיבה את היקפה. זה אינו לגנותו של חוק המנוחה, אלא לשבחיו. אף־על־פיכך אין זה חוק שבת, כפי שעלה במחשבתם של כמה יוזמים ומציעים — טוב שכך. אני אומר 'טוב שכך', אף־על־פי שאני בעד שמירת שבת כמצוותה וכרוחה. אבל אני מתנגד לחקיקה דתית על־ידי הכנסת אפילו אם המדובר בחוק שבת, וזאת משני טעמים: ראשית, כיוון ששום חוק, שהכנסת תקבל, אין בכוחו לשוות לשבת את משמעותה האמיתית, שאינה משמעות של מנוחה בעלמא, אלא משמעות של קדושה, של התעלות הנפש, התרוממות הרוח והתסופפות בהיכלא דכסיפין. כל אלה יכולים לבוא רק מכוח אמונה ולא מכוח חוק חילוני; החוק החילוני יכול אולי לגרום נחת רוח למישהו או למישהם משומרי השבת, שבצאתם לרחוב או בלכתם לטייל בחוף הים בשבת ימצאו אותם שקטים וריקים מאדם. אך לדעתי אין אנו חייבים — לא מבחינת המסורת ולא מבחינת המוסר — לעשות דברים שאין תכליתם אלא לגרום נחת רוח למישהו או למישהם, וכל שכן אם על־ידי כך נגרום למישהו או למישהם אחרים מורת רוח, מרירות ומרי.

יצחק מאיר לוי (אגודת ישראל):  
אתה יהודי מאמין?

### ישראל ישעיהו־שרעבי (המערך):

אין לך רשות לשאול אותי שאלה כזו, כי אשאל גם אותך אם אתה יהודי מאמין. אני יהודי בן יהודים, יהודי שאבותיו עמדו לרגלי הר־סיני. אינני זקוק לאישור שלך גם אם אתה נושא תואר של רב ואני אינני נושא תואר כזה. למדתי תורה כמקור. אל תשאל אותי שאלה כזו.

מראה ששקט ורדום של כל הסביבה — הקרובה או הרחוקה — איננו תנאי לשמירת שבת אצל שומר שבת. שביתתו הוא עצמו היא מצוותו וחובתו, ולא שביתתם או השבתתם של אחרים, יהיו מי שיהיו.

רבי מאיר נחלחה בשבת לאלישע—אחר ואף למד מפיו דברי תורה אף־על־פי שרכב על סוס; אבל כשהגיעו לתחום שבת, נפרד רבי מאיר מאלישע—אחר כדי שהוא עצמו לא יעבור את התחום.

יתר על כן, כפיית שמירת שבת על יהודים אחרים איננה נמנית בין הדברים שמתיר לחלל עליהם את השבת.

וכבר "זכינו" לראות שומרי שבת המנסים לכפות שמירת שבת על זולתם ותוך כדי כך הם עצמם מחללים את השבת בצורה החמורה ביותר.

ודאי שקיימת ועומדת מצוות "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא"; אבל מפשרו של מקרא זה ברור לגמרי שאין חקיקה שמאחוריה יעמדו המשטרה, בתי המשפט ובתי־הסוהר — תחליף לתוכחת, תוכחת פירוש במושגים המקובלים בזמננו — שכנוע והסברה.

אילו היו אותם בעלי הצעות חוק השבת מוציאים את מרצם והתלהבותם בפעולות הסברה ושכנוע, אין ספק שהיו מצליחים לא מעט והשבת הייתה יוצאת נשכרת.

שנית, אני מתנגד לחקיקה דתית על־ידי הכנסת, משום שמי שמוכן להישען על חקיקה דתית של הכנסת, יצטרך להשלים, ביום מן הימים, גם עם אפשרות ביטולם של החוקים ההם על־ידי הכנסת, שחוקקה אותם, ואולי

גם עם אפשרות של חקיקה אנטי־דתית; הכנסת היא ריבונית במעשי חקיקה שלה, וריבוניתה אינה חד־סטרית; יכולה היא לחוקק כן ולחוקק אחרת; היא יכולה לשנות ולסחור מעשי חקיקה שלה בכל עת שתדע; גם הרכבה עשוי מעצם טבעו להשתנות. לעומת זאת אין ההלכה הדתית יכולה להשתנות לפי הרוח הנושבת כל פעם אצל המחוקק; ומובן מאילו שאין שום יסוד, לא מוסרי ולא מעשי, להגביל את הכנסת ולומר לה: אם את מחוקקת חוקים ברוח הדת — מוטב, ואם לאו, אינך רשאית לחוקק כלל; מי שחושב כך, סימן שאינו מכיר בריבוניתה של הכנסת כל עיקר, ועל כל פנים חוקת ריבוניתה של הכנסת עתידה לשפח על פניו.

אני מקווה איפוא שהמחשבות בדבר חקיקת חוק שבת, במשמעות דתית הלכתית, נגנזו לגמרי, ואם לא נגנזו — דין הוא שייגנזו; שכן לא רק הציבור הבלתי־דתי יתקומם כנגדם, ויראה בהם נסיון כפיה שיש למרוד בו, אלא גם בקרב הציבור הדתי ישנם המתנגדים התנגדות נמרצת לחקיקת חוק כזה, על־ידי הכנסת, הן משום שהם סבורים — ובצדק — שאין ההלכה זקוקה לגושפנקה תחקיקתית של הכנסת והיא חיה וקיימת מכוח עצמה; והן משום שהם בטוחים — ויש יסוד לבטחונם זה — שכל חוק שבת, שהכנסת תחוקק, לא יכלול אלא מועט שבמועט ממה שיש בהלכה, וסופו שהמועט הזה שבהוק יהיה עיקר, ואילו המרובה שבהלכה יהיה טפל; ודווקא מזווית־ראייתם של שומרי המסורת מוטלת עלינו החובה והאחריות לשמור על הבחנה ברורה וחד־משמעית בין הלכות הדת לבין חוקי המדינה, לבל ייהפכו לדיסה אחת ולבל ישתרברבו זו לתחומה של זו.

ולבסוף רצוני להעיר, כי יש להוסיף הדגשה והבהרה לענין המסחר של בעל חנות בחנותו; האם הכוונה גם לקיוסקים המוכרים משקאות קרים; ואולי גם מסעדות כלולות במושג חנויות? ומה דינם של קופות בתי השעשועים למכירת כרטיסים ודין כל מכירת כרטיסי כניסה לכל מקום שהוא? אם יש כוונה לכלול כל אלה, צריך לומר זאת בפירוש; אם אין כוונה, מוטב להדגיש שאין כוונה כזו.

על כל פנים, כשלעצמי הייתי שמח אילו יכולנו בעזרת חוק זה, או בעזרת חוק־עזר עירוני, לבצר מרחובותינו את הרכלות בשבת, ביחוד את דוכני הצליה, הממלאים את חלל האוויר עשן וסרחון בשבת כבחול.

ועוד הערה, ובכך אסיים; סעיף פא(ג) בא להבטיח למי שאינו יהודי, שיוכל לא לקיים איסורים שבחוק זה רק כשמספר התושבים שאינם יהודים באותו מקום הוא "לפחות שליש מכלל תושבי הרשות או הרובע". מי שמכיר את הריכוזים הטריטוריאליים במדינה, על כורחו שסעיף זה יעשה עליו רושם תמוה ביותר. יש רשויות מקומיות בארץ, שכל תושביהן או רובם המכריע, אינם יהודים, כשם שיש רשויות מקומיות שכל תושביהן או רובם המכריע יהודים. אבל אין שום רשות מקומית שלפחות שליש מכלל תושביה אינם יהודים. אם כן, לשם מה נחוצה הגדרה זו בחוק? נראה שהיא נחוצה רק לענין של רובע באיו עיר, כגון ביפו או חיפה. ענין הרובע הוא מוצדק ואין להבליעו. ואילו ענין השליש אינו מציאותי, ויש להוציאו מן ההצעה.

ושוב אני אומר: הצעת החוק היא טובה, ורצוי שהכנסת תחליט להעביר אותה לוועדה.

היו"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחברת־הכנסת אלוני.

באווירה זו אנו עלולים להיות עדים לקבוצות של מחללי שבת, לצורך שמירת השבת, כאשר בחורים מגדולי פיאת יעסקו בהלשנה, ובניסוח שמשות ובתפרצויות לחנויות או בתי מלאכה, שנדמה להם כי נעשית שם מלאכה. כי כיצד אתה יכול לפקח על רשות היחיד, אם לא באמצעות מלשינים ומסורי דבר?

ייתכן שיש צורך בחוק זה מבחינה סוציאלית, כמו שאמר חבריהכנסת ישעיהו, אם כי דבריו הוזכרו לי קצת את הרפורמים הגרמניים, שרצו להצדיק את איסור אכילת חזיר, ובמקום להורות שזהו איסור מן התורה, אמרו שזה מטעמים היגייניים. ניתן הכשר היגייני לחוק שבנוסחו הוא בעל אספקטים דתיים, ועל כן שר הדתות משולב בסמכויות בחוק זה.

מאידך נדמה לי שצורכת תביעתו של אותו ציבור הרוצה, שבמסגרת החקיקה של המדינה יהיה ביטוי לנושא הנקרא "ערך השבת" ו"קדושת השבת" ובכך אילו היתה דנה בכך הוועדה שנועדה לשבת ולדון על חוקי היסוד, היה מקום להציע מסגרת דומה לזו שניתנה לחוק מקרקעי ישראל, כלומר חוק יסוד בעל משמעות דקלרטיבית וחינוכית, — ואני מאמינה בערך החינוכי יותר מאשר בשוטר, כאשר מדובר על ערכים בעלי משמעות היסטורית, חברתית ודתית — "חוק יסוד: השבת", הקובע כי יום המנוחה השבועי במדינת ישראל יהיה יום השבת, שהוא ערך המאחד את עם ישראל לתפוצותיו ולדורותיו. פרטי ביצוע החוק יהיו בחוק שעות עבודה ומנוחה. ובזה יהיה הדיון במהותו סוציאלי, ללא השלכות לדת, גם לא באספקטים ההיגייניים בנוסח ששמענו מפי חבריהכנסת ישעיהו, אלא נדון בעניי סוציאליים בתחום מנוחה ועבודה.

יש בתקופתנו דינמיות מסוימת. אני חושבת שאין אדם, בין שהוא יהודי ובין שאינו יהודי, שאינו מכבד את השבת. כי השבת קדמה ליום ראשון וששי, ויש בה האידיאה הסוציאלית של יום השבתון. אין לי ספק שיש מקום לכבד את יום השבת ולקבוע את העניין בחוק יסוד. אילו היתה אותה מערכת של חוקי יסוד שלדאבוננו אינה קיימת, והיא בחדאי אינה תלויה על כותלי בתי־הספר, לא יסודיים ולא תיכוניים, ולא מתחנים עליה את ילדינו; אילו היתה והיו מתחנים על ערך כזה — היה שהערך היה בעל משמעות עמוקה מבחינה חברתית, היסטורית ולאומית, בלי התערבות וכפיה בדברים שהם בתחום הנפש. כי השבת ודאי אינה נשכרת על ידי פשרות כאלה, של הגנבת ציוויים קאטיגוריים בעלי משמעות דתית, דרך חוק סוציאלי ששר העבודה היה שילח להגישו, ואשר השאיר סמכויות רבות לשרים לקבוע בהם היתרים או איסורים, שוודאי ישתנו לפי השקפות השרים, עם שינויי העיתים.

לגופו של ענין: במידה שמבחינת דיני העבודה יש מקום להבטיח — ויש מקום להבטיח — יום שבתון לכל העובדים, אין אתה יכול להתערב ברשות היחיד ואינך יכול להיכנס לרשות היחיד. המדינה יצאה ידי חובתה פרט שהורחה גזירת בתי מלאכה ובתי עסק וכיו, פרט לאותם שירותים שהציבור נוקק להם. כי הרי אי־אפשר לגזור גזירות שאין הציבור יכול לעמוד בהן. אם תיקון כזה יועבר לוועדה, יש מקום לדון בו.

ביחס למשמעויות הדתיות ולמשמעויות החדירה לרשות היחיד — נדמה לי שאנחנו פותחים פה פתח מסוכן מאוד: או שנצטרך לגייס צבא גדול של שוטרים או צבא של מלשינים, או שהחוק יישאר מלה מתה, — דבר שהוא לא

שולמית אלוני (המערך):

כבוד היושבת־ראש, כנסת נכבדה. כמי ששייכת לקואליציה, אינני יכולה לצאת מעל במה זו בחריאף נגד הסכמים קואליציוניים. ולא רק משום שאני שייכת לקואליציה, אלא משום ששש פעמים הלכו חושבי ישראל לבחירות וידעו שנעשים הסכמים קואליציוניים, ובכל זאת בחרו כפי שבחרו. וכידוע לא ניתן להרכיב ממשלה אלא עלידי הסכמים.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):  
מה הבטיח המערך לפני הבחירות?

שולמית אלוני (המערך):

אבל מותר לי לדרוש, גם כחברת הקואליציה, שההסכם מים הנעשים, יהיו טובים וישרתו את אינטרס הציבור.

לאחר שקראתי את הצעת החוק המונחת לפנינו, אינני יודעת את מי היא באה לשרת, ומה טוב יש בה. אילו נאמר לפחות, שבתי־מלאכה, חנויות ובתי־עסק יהיו סגורים, ולא נאמר באופן קאטיגורי שאדם לא יעבוד בשבת, הרי שהיה בהצעה זו רעיון של שמירה על שעות עבודה ומנוחה. אבל לא נאמר שבתי־עסק יהיו סגורים, ויש לקבוע בדיוק אילו מהם אינם כלולים בהוראות החוק, כגון קיוסקים, תחנות דלק ובתי־אוכל, שיכולים להיות פתוחים עלפי היתר. נאמר בחוק: לא יעבוד אדם בכל בתי־העסק המוגדרים בחוק. נשאלת השאלה — מי ישגיח ומי יפקח על כך? המשטרה לא תעשה זאת, כי אם החנות או בית־המלאכה סגורים בחזיתותיהם, המשטרה לא תוכל להסיג גבול היחיד ולהיכנס לרשות היחיד. יש לה רשות להיכנס לרשות היחיד רק אם יש לה ידיעה סבירה שנעברה שם עבירה.

חברי הכנסת, אנו שרויים באווירה שככל שלא נעים להודות בכך, הריהי אווירה של מלחמת תרבות מאד בלתי־תרבותית, אווירה של הסתה. הנה, במקום להגיש חוק כשורות, קראנו שהוצאה הודעה פנימית לאנשים להלשין על אנשים העוסקים בענף הבשר, אם הם נוסעים במכוניותיהם בשבת, והנה, התפרסמה בעתון הודעה בנוסח: "ושמרתם את השבת כי קודש היא לכם. מחלליה מות יומת. השבת ועבודה זרה, כל אחת משתיהן שקולה כנגד שאר כל מצוות התורה. והשבת היא האות שבין הקדוש־ברוך־הוא ובינינו לעולם. לפיכך כל העובר על שאר המצוות, הריהו בכלל רשעי ישראל, אבל המחלל שבת בפרהסייה, הריהו כעובד עבודה זרה, ושניהם כגויים לכל בדיהם".

(ק ר א ה: איזה עתון הוא זה?)

"מעריב", כתוב בשולי המודעה: "נא לגזור מודעה זו ולהדיקה בבתי־הכנסת".

יצחק רפאל (מפד"ל):

זה אוסף של ציטטין.

שולמית אלוני (המערך):

נכון, זה אוסף ציטטין שהוגש לפרסום. רציתי לקרוא בעתון ציטטין המדברים על כבוד האדם, אהבת האדם, קדושת השבת ועונש השבת, ולא אוסף ציטטין המבלים יצרים. אנו עדים גם בבית הזה לליבוי יצרים. אפילו חבר כנסת שקול כמור, חבר־הכנסת רפאל, נתפס לכך שעה שדנו בכנסת על ההתפרצות בבתי־חולים קפלן, אתה ציינת שהרבנים מילאו שליחותם בכך שעוררו תשומת־לב הציבור — ולמעשה הסיתו נגד הרופאים.

— חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון) (אלוני, נצר); סקירת שר הבריאות על פעולות משרדו (תשובת שר הבריאות) (נצר, ברזילי) —

בחיי האומה בעבר ובהווה, ונדון על הדברים לגופם, לאור אפשרויות הביצוע וטובת הציבור.

היו"ר ד. נצר:

נפסיק עתה את הדיון בחוק זה. המשך הדיון יתקיים עוד בישיבה של היום.

פחות בלתימכובד מהדרך האחרת. כי לחוקק חוק שהוא מלה מתה ושאי אפשר לבצע אותו — אין זה לכבוד הבית הזה ולא לכבוד יוזמי החוק.

מכל הטעמים האמורים ולמען כבוד השבת — אל נערכב את החוק הזה עם השבת ועם מקומה של השבת

## ד. סקירת שר הבריאות על פעולות משרדו \*

### תשובת שר הבריאות

ל-214 מיטות כלליות. לפי התכנית יהיה בית-החולים מסוג להתרחב בצורה הגיונית ותיפקודית עד כדי 500 מיטות בערך, בכלל זה מיטות למחלות ממושכות ולפסיכיאטריה. כל השינויים — רפואיים ומשקיים — מתוכננים כך שאפשר להרחיבם חיים הרחבה ניכרת עם מינימום של שינויים לגבי המבנים הקיימים. כל מחלקת אישפוז מתוכננת בצורה המאפשרת ניצול גמיש של המיטות. את זאת השגנו עלי ידי חדרים המכילים לא יותר משלוש מיטות ועל ידי מספר חדרים עם מיטה בודדת, כאשר ליד כל שני חדרים הנוחיות הדרושה. כן ישנם בכל מחלקת אישפוז חדרי טיפול וחדרי שירות רפואיים, משקיים ומינהליים.

האגף למיון ולקבלת חולים מתוכנן כך שאפשר לספק שם במקרים ההולכים ומתרבים של תאונות. יש בו שמונה מיטות מיון, מלבד שתי מיטות מיון בחדר נפרד לילדים. יש באגף טיפול כירורגי עם חדר טיפול, חדר גבס, השירותים תים הדרושים להם וכן חדר התאוששות. יש באגף גם סידור רים מתאימים לקבלת חולה המוזמן לבית-החולים וכן ללקיחת דם מתורמים. במרפאות יש חדרי בדיקה וטיפול בשביל המחלקות הפנימיות והכירורגיות השונות לילדות ולנושים, לילדים בנפרד ולמחלות עיניים. באגף הכירורגי של המרפאה חדר טיפול, חדר גבס, חדר לבדיקות ציטור סקופיות וחדר התאוששות. במכון הרנטגן ישנם ארבעה חדרים בדיקה וכל השירותים הדרושים למכון רנטגן מודרני. באגף חדר הניתוח נמצאים ארבעה חדרים ניתוח; ליד כל אחד מהם חדר הרדמה, ולכל צמד של חדרים ניתוח חדר רחצת ידיים למנתחים וחדר הכנת מכשירים. באגף זה גם חדר קבלה והכנה לחולים לפני הניתוח וחדר התאוששות מרווח אחרי הניתוח. וכן חדר גבס, מעבדה וכל חדרי-השירות הדרושים לחדרי הניתוח ולסגל העובדים.

באגף חדרי הלידה הצמוד למחלקת יולדות ישנם ארבעה חדרים צירים, כל אחד ליולדת אחת עם קרובי משפחה. ארבעה תאי לידה בחדר הלידה, חדר להתעריבויות דחופות ליולדות וכל השירותים הרפואיים והמשקיים הצמודים. באגף המעבדות ישנן מעבדות לכימיה, בקטריוולוגיה, המאטולוגיה, בנק הדם, היסטולוגיה, וכן דורבה צנועה לצורכי מחקר. במכון לפיזיותרפיה וריפוי בעיסוק ישנם אולם התעמלות, תאי בדיקה וטיפול במכוונות שונות, כגון דיאגרמה וגלים על-קוליים, חדר לטיפול במים ובשעווה וכן חדר בעיסוק.

אגף מיוחד מיועד לאספקה רפואית. יש בו יחידה לאספקה מרכזית של חומרים סטריליים. יחידה זו תפסור את האחריות מעיקור מקומי של מכשירים ותספק מכשירים וחומרים סטריליים גם לחדרי הניתוח והלידה ולכל יתר השינויים הרפואיים. בבית-המרקחת יהיה חדר להכנה ולמשלוח תרופות וכן מעבדה ושחיי האישחון הדרושים.

היו"ר ד. נצר:

אנו עוברים לסעיף ג' של סדר-היום: תשובת שר הבריאות לדיון על פעולות משרדו. רשות הדיבור לשר הבריאות.

שר-הבריאות י. ברזילי:

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. אני מודה לחברי הכנסת על דברי ההערכה שאמרו על פעולתו של משרד הבריאות או על הדרך שבה הצגתי את בעיות בריאות הציבור בפתיחת הדיון בכנסת. אני מודה לחברי הכנסת מן הקר אליציה ומן האופוזיציה, אלה שבדרך כלל הזדהו עם דברי ועם תפיסתי, ואלה שחלקו עלי ומתחו ביקורת על פעולתו של משרד הבריאות. אשתדל להשיב על כמה שאלות והשגות שנשמעו בדברי המתווכחים.

נדמה לי שאיש לא יוכל להאשימי בהעלמת המצוקה בתחום האישפוז. אולם, חברי הכנסת, אין חובה להוסיף לתמונה הקודרת גוונים שחורים מוגזמים, ואין להתעלם מן ההישגים בתחום זה ומן המאמצים להכניס שיפורים בו.

חבר-הכנסת סרלין לא מצא משוקימה כמה מיטות הוקמו בשנה האחרונה, ואף לגבי השנה הקרובה נקב מספרים בלתי מדויקים. אם נחבר יחד את מספר המיטות של השנה האחרונה ושל השנה שלפנינו, הרי אלה המספרים: בשנת 1965/66, 1,032 מיטות מסוגים שונים, ועוד 80 מיטות שבכוונת "הדסה" בירושלים להוסיף, ו-30 מיטות שעיריית תל-אביב מבקשת להוסיף בעזרתו. מתוך המספר הכולל הזה הוספנו ונוסיף 454 מיטות כלליות; מזה משרד הבריאות בלבד — 330 מיטות.

חברת-הכנסת הקטין שאלה כמה זמן יוסיפו לתכנן את בית-החולים בצפת ומתי יגשו לבנייתו. גם חבר-הכנסת סרלין הקשה על התיכנון האיתי. רצוני להשיב כי משרד הבריאות מוכן, לגבי שורת פרויקטים ותכניות שהושלמו, ואף ברורה קרקעית — דבר שלא היה פשוט וקל כל עיקר. כדי לתת מושג לחברי הכנסת על הצד המורכב של התיכנון, מזה, ועל המצב שהגענו אליו, מזה — אביא לדוגמה את בית-החולים בצפת, אשר כלפיו הופנתה כאמור שאלתה המיוחדת של חברת-הכנסת הקטין.

לפני שנתיים בערך הוחל בתכנון בית-החולים חדש על מגרש של כ-112 דונם בקצה העיר. לאור הבדלי גובה יכרים במגרש אפשר להקים בנינים גדולים המתאימים לבית חולים רק על חלק קטן יחסית ממנו. בחרנו במגרש המתאים ביותר בצפת, גם מבחינת האקלים, וגם מבחינת הנוף הנשקף ממנו. זהו מגרש מצויין.

עובדה תכנית-הבנייה המאפשרת הקמת בית-החולים גדול ורי-גוני בהדרגה. בשלב הראשון מתוכנן בית-החולים

נפש; ב'1964 — 3.03 ל'1,000 נפש; ב'1965 — 3.06 ל'1,000 נפש. ובכן, גידול קלות בין 3 — 3.1 מיטות ל'1,000 נפש במשך כל העשור, והשנה הנדירה קלה לטובה לעומת שלוש השנים הקודמות. אין זה מצב משביע רצון, אך אין סיבה להשיחיר את התמונה מעל למציאות הקיימת, כפי שמבקשים לעשות חברי-הכנסת סרלין ווילנר. ואיני יכול לקבל גם את עצתו של חברי-הכנסת מיקוניס ולהיגזר ממה שהוא קורא משום-מה "חדשנות תיאורית ביחס למודד של מינימום הכרחי". אין זו המצאה שלי ואני מקווה, כי אין זה שוב דבר מסובך כל-כך להבנה, שהשיפורים והשכלולים, אשר חלו בשירותים הרפואיים בבתי-החולים, קיצרו את השהייה הממוצעת בבית-החולים ואז כוח-הקליטה של כל מיטה הוא רב יותר במידה מסוימת משהיה לפני כן, ועם זאת רחוק אני מכל הגזמה לגבי מידת החסכון, שהשכלולים מעניקים לנו, והעמדת את המינימום שאנו חותמים אליו בסוף העשור ל'3.2 מיטות לאלף נפש לאחר כל השיפורים שחלו, ואני מקווה, שיחולו עוד.

בין הדיון שהתקיים בכנסת ודברי התשובה שלי נתקיימה פגישה בהשתתפות שר האוצר, מר ספיר, יושב-ראש מפעל הפיס ד"ר לנדאו ובהשתתפותי בפגישה זו קיבלה גוש-פנקה נוספת התכנית להרחבת האישפוז בישראל תוך השקעה של 550 מיליון ל"י בקירוב, ואשר 300 מיליון מהן יושקעו בחמש השנים הקרובות.

מכיוון שחברי-הכנסת סרלין וחברי כנסת אחרים ביקשו לדעת היכן ייעשו פעולות ההרחבה והבניה החדשה בשנתים הקרובות, יריעו נענה ברצון לבקשתם. ובכן, בשנים 1966 ו'1967 תתחיל או תימשך או תושלם העבודה: בבתי-החולים צפת, עפולה, הנריה, רמב"ם, מזרע, תל-השומר, קפול, חדרה, תל-גיבורים, בתים, נס-ציונה, אשקלון, אשדוד, דימונה, השרון בפתח-תקוה, אסף הרופא בצריפין, בית-החולים למקרים כרוניים בגדרה.

נסתמנה המגמה, שמפעל הפיס ישקיע בשנים הקרובות סכומים גדולים יותר, גדלים והולכים, להרחבת האישפוז בהתאם למטרות הפיס המוגדרות משכבר הימים ובייחוד לאחר שמפעל הפיס — ביחד עם הממשלה, קרן החינוך וגורמים שונים — השקיע מירב אמצעים בהקמת בתי-ספר יסודיים ועל-יסודיים ברחבי המדינה.

עניינם הרואות, חברי הכנסת, כי בידנו תכנית ממשית של פיתוח לעשור הקרוב, העשויה שלבים שלבים, מחולקת לכל שנות העשור, החל מן השנה הקרובה ועד סופו של העשור. ועם זאת, שוב אני חוזר: רחוק אני מרגש של שלווה ודאגות רבות מקננות בלבי כיצד לעבור תקופות-ביניים, כיצד לשפץ מבנים ולהוסיף מחלקות בבתי-החולים הקיימים, וכיצד לאפשר — במינימום של מאבקים ומצוקה — להתחיל מעמד עד שנעבור את המרחק בין התכנון ובין בית-החולים העומד על תילו, פועל ומעניק את שירותו לאוכלוסיין.

חברי-הכנסת סרלין מוסיף לענות כי משרד הבריאות מפגר ויפגר בפעילות זו אחרי קופת-החולים הכללית, אף-על-פי שמעמקי מפי כי בתכנית הכוללת של 550 מיליון ל"י של בניה למטרות אישפוז חלקן של משרד הבריאות הוא 445 מיליון, כלומר: כ'80% מכלל הבניה. אך גם בעשור שחלף הקים משרד הבריאות 2,200 מיטות מכל הסוגים, לעומת 1,315 מיטות מכל הסוגים של קופת-החולים. בכל זאת יש בבעלות משרד הבריאות 40.7% מן המיטות מכל הסוגים, לעומת 16.9% מיטות מכל הסוגים בקופת-החולים הכללית. ואם התקציב של קופת-החולים גדול הרבה יותר מתקציבו של משרד הבריאות, הרי הדבר נובע בעיקר מחוץ כך שקופת-החולים מקיימת רשת רחבה של שירות אמבולטורי, של

השירותים המינהליים כוללים אגף מינהלה, משרד קבלת חולים עם גישה נוחה אליו הן מהכניסה הראשית והן מאגף המיון, מזכירות רפואית וארכיון רפואי. יש בתכנית ספריה רפואית ואולם הרצאות וכן חזרי מגורים לרופאים תורניים.

השירותים המשקיים מקיפים תחומים רבים ושטח ניכר, ובתוך זה מטבח מרכזי משוכלל, מטבח לתמיכות חלב סטרי-ליות לתינוקות, בתי-מלאכה, מוסך לרכב בית-החולים, משרפה לשיירי אוכל ופסולת, מרכז כוח ובכלל זה מיתקני קיטור, מיתקני מיוזג אוויר וחימום, גנרטורים לחשמל, מירכאות לטלפונים ולאיתור הסגל על-ידי איתור ומכילי מים רורביים. כל בית-החולים יחומם בהסקה מרכזית ויהיה מיוזג אוויר בחדרי הניתוח והלידה ובמכון הרנטגן.

תהיה אספקה מרכזית של חמצן ושאיבה לכל חדרי החולים, לחדרי הניתוח והלידה, ולחדרי המיון, וכן תהיה אספקה מרכזית של דו-תחמוצת חנקן לכל חדרי הניתוח.

בבית-הספר לאחיות תהיה פומייה ל-50 תלמידות — שתיים בחדר וכל השירותים הדרושים.

מובדל מרוב חלקי בית-החולים מתוכנן מכון פתולוגי עם חדר ניתוח, מקר גופות, שירותי טהרה ואולם הספרים.

לפני הכניסה לבית-החולים מגרשי חניה מרווחים וכן מגרש נחיתה להליקופטרים.

היה צורך בהכשרת קרקע ניכרת, ועבודה זו כבר הושלמה. הוצא מכרז ליסודות של הבניין כולו. הקבלן שזכה היה "סולל בונה" והוא יגש לביצוע שלב זה בשבועות הקרובים. בד בבד אנו משלימים את כל פרטי הפרטים של הבניין כולו. בתכניתנו להשלים מלאכה זו תוך חודשים אחדים ולבצע את המכרז במועד המבטיח שתהיה הפסקה מינהלית קצרה בלבד בין גמר היסודות לבין התחלת הבניה של הבניין כולו.

עד כמה שידוע לי היום, הקמת השלב הראשון של בית-החולים תעלה עם כל המיטות והשירותים שציינתי לעיל כ'16 מיליון לירות, וצידודו יעלה סך נוסף של 3 מיליון לירות בקירוב.

מסרתי בכוונה פרטי פרטים על בית-החולים בצפת, למען יבין חברי-הכנסת סרלין כי אי-אפשר לקבוע סטנדרט שווה לכל מקום. התכנית מוכרחת להיות שונות בקשר למצב הטופוגרפי ובשים לב לצורך האפשרי בהרחבה ובהשימה, למען לא יקרה לנו מה שקורה בניו-יורק. קראתי ב"גיוז וויק", כי בבואם לשנות מבנה בית-החולים בניו-יורק ולהרחיב נאלצים כיום להשקיע בשינויים הון תועפות, ולמעשה, להרוס כמעט כל שנבנה במיליוני דולרים אך לפני שנים מועטות. כדי להבטיח הרחבה, שאינה פוגעת כמעט בקיים — נחוץ תכנון מדויק תוך הבטחת פרופורציות בין הקיים והצפוי.

היו ימים ושמענו ביקורת על משרד הבריאות, שהוא חי מן היד אל הפה ואין לו תכניות לטווח ארוך. היום, כשהבאנו תכנית לעשור הקרוב, תכנית עשויה שלבים שלבים, אמרו לנו: מה לנו תכנית, אם קיימת ירידה באישפוז. ובכן, חברי הכנסת, אין ירידה באישפוז הכללי, אם כי המצוקה גדולה במשך כל השנים.

ביקשתי טבלה של העשור האחרון של שיעור המיטות הכלליות ל'1,000 נפש, והנה התמונה המצטירת מתוכה: ב'1956 — 2.99 ל'1,000 נפש; ב'1957 — 3.03 ל'1,000 נפש; ב'1958 — 3.10 ל'1,000 נפש; ב'1959 — 3.07 ל'1,000 נפש; ב'1960 — 3.10 ל'1,000 נפש; ב'1961 — 3.12 ל'1,000 נפש; ב'1962 — 3.02 ל'1,000 נפש; ב'1963 — 3.03 ל'1,000 נפש.

קופת-החולים לא יותר — ואולי פחות — משליש ממה שעולה ל"הדסה" עצמה תחזוקת מיטה. ובתקציבה של "הדסה" לא מופיעה, ובצדק, "התמיכה סמויה" זו, כלשונו של חבר הכנסת סרלין. האומנם מגיע לחבר קופת-החולים הכללית פחות אישפוז ממשלתי מאשר לחבר קופת-חולים אחרת, משום שקופת-חולים אחרת פטרה עצמה בכלל מהקמת מוסדות אישפוז, כפי שכבר אמרתי — ואינו בא לבקר אותה על כך? אפשר להתנגד לכך שקופת-חולים משלמת סכום זה ולא אחר בעד יום אישפוז. אך שום העלמה אין כאן. הכל גלוי לעין השמש, ואין כל קושי לחבר-הכנסת סרלין לעשות את הפעולה האריתמטית הפשוטה, אם יש לו ענין לעסוק בסוגיה זו דווקא.

בכלל, טיפלו חברי הכנסת בסטטיסטיקה בצורה מוזרה במקצת. חברה-הכנסת וילנר קבל, למשל, על כך שלמרות העובדה שיש רופא אחד ל-435 נפש, מטפל רופא בקופת חולים ביותר מאלף נפש. אמרתי בקריאת-ביניים שזה בסדר גמור. איפה מצא חברה-הכנסת וילנר בעולם שרריך לטפל בפתות מאלף נפש בממוצע? באנגליה? בברית-המועצות? ואחר-כך הוא סידר כמובן ממוצע אחר לאוכלוסיה הערבית, ויצא לפי קנה-מידה שלו, של 1:435, כי באוכלוסיה הערבית מטפל רופא אחד במספר תושבים גדול פי עשרה מאשר בישובים היהודיים. ומכאן, כמובן, המסקנה לגבי הפער במצב הבריאות של המיעוט לעומת התושבים היהודיים.

ובכן, חברה-הכנסת וילנר יודע עצמו כי באוכלוסיה המבוטחת בקופת-החולים הכללית — והיא כשני שלישים של כלל הישוב — מטפל רופא אחד ל-435 כי אם בקופת גדול פי שלושה בממוצע בערים. חברה-הכנסת וילנר חייב לדעת כי המספר של רופא אחד ל-435 נפשות כולל את כל הרופאים במינהל הרפואי, במחקר, במעבדות, בבתי-החולים — ועל כן הממוצע של נפשות מטפל בהן רופא קופת חולים בעיר הוא סביר. באנגליה הוא כ-2,200. בימים אלה ביקר כאן שגן שר הבריאות של בולגריה, ומסר כי גם אצלם מטפל רופא בממוצע בלמעלה מאלפיים, כלומר: לא פחות מאשר אצלנו.

חברה-הכנסת וילנר יודע כי יש אזורים כפריים שלעזרנו יש בהם רופא על מספר הרבה יותר גדול של תושבים. הוא יודע גם שלגבי הישוב הערבי, המבוטח הוא אחר ממה שאמר: פחות חמור, אם גם לא משמעי רצון. אולם, לצערנו יש אזורים אחדים — ואמרתי זאת בדברי הפתיחה שלי — ישר בים בדואים, ישובים בלי כבישי גישה, ששם המחסור קשה יותר, ועל כך דיברתי, כאמור, בפתיחת הדיון.

שמחתי לשמוע מפי שר החקלאות בימים אלה שעד סוף השנה לא יישאר ישוב ערבי בלי מי שתיה מוגנים ובלי כביש גישה. ואז גם לא תישאר נקודה בלי טיפול רפואי סדיר.

מכל מקום, מחוץ לפער בתמותת התינוקות בין הישוב היהודי והמיעוט הערבי — וגם בתחום זה ישנה התקדמות עצומה בישוב הערבי בעשור האחרון, מ-62.5 פטירות לאלף ב-1955 ל-40.9 לאלף ב-1965 —, הרי לגבי רוב המחלות המצב באוכלוסיה הערבית דומה למצב באוכלוסיה היהודית. ואם עוד ב-1962 הגיע שיעור התחלואה בשחפת אצל המיעוט טים ל-6.8 לרבבה, הרי כיום ירד השיעור ל-2.2, שיעור שווה ואף נמוך מעט מאשר באוכלוסיה היהודית. ואם מספר הפטירות בדרך כלל לאלף נפש באוכלוסיה הערבית ירד מ-8.6 לאלף נפש ב-1955 ל-6.1, כיום, הרי זו ירידה ניכרת וזהו שיעור נמוך מאשר באוכלוסיה היהודית.

ועם זאת לא העלמתי מחברי הכנסת, כי כל עוד קיים

מרפאות, ואילו משרד הבריאות אינו מקיים כמעט כלל שירות זה.

קופת-חולים תוציא לשנה הבאה 98,869,000 ל"י למר-פאות ומכוני-עזר, שהם 34.5% מכלל תקציבה. זהו סעיף ההוצאה הגדול ביותר של קופת-חולים. זהו תקציב חשוב, חשוב לאוכלוסיה המבוטחת.

חברה-הכנסת גרוס דיבר על בתי-החולים ה"עלובים" של משרד הבריאות. חובה לדייק כשמדברים על נושא רגיש זה. הציבור השומע והקורא זאת יכול להתרשם שהרמה הרפואית עלובה בבתי-החולים הממשלתיים. ובכן, אני רוצה לקבוע כי בדרך כלל הרמה הרפואית בבתי-החולים שלנו היא מעולה. ואם שוב הכוונה ב"עלובים" היא לגבי התנאים הפיסיים המבניים, אין מי שיצטער על כך יותר ממני, ואנו עושים כמיטב יכולתנו כדי לשפץ, ולגבי כל בית-חולים כזה יש תכנית של התחפה על-ידי בניה מודרנית חדשה. אבל גם כיום קורה שבתי-החולים ה"עלובים" מבחינת מבנים הם מופאיים מבחינת הציוד, הרמה והטיפול הרפואי, ודי לגקוב את שמו של תל-השומר. ועם זאת, בנינו ואנו בונים בתי חולים חדשים, אשקלון, צפת, שלא יפלו גם בצורת המבנים מבתי-החולים הנאים ביותר במדינה. כמובן, בסדר-גודל דומה.

לא היינו בני-חורין עם קום המדינה להקים בתי-חולים כרצוננו, וחייבים היינו לנצל ירושת המבנים מימי המנדט, מבנים אורחיים וצבאיים, וכך קמו ומתקיימים בתי-החולים תל-השומר, אסף הרופא, ורמב"ם. ואף קודשה היתה לעתים מותנית באמצעים מוגבלים, ומעולם לא הצטרפתי אל המותחים ביקורת על חברה-הכנסת סרלין בגלל בתי-החולים פוריה. תנאי חירום הכתיבו לנו לותר על סטנדרטים מקוריים חיצוניים, תוך שמירה קפדנית על רמה רפואית מעולה. ועל כן רבים מאד מתדפקים על שרתי בתי-החולים ה"עלובים" כביכול, כדי לזכות בהם לטיפול הרפואי. ומן הראוי שדווקא לגבי בתי-חולים אלה, המקיימים רמה מעולה בתנאים פיסיים קשים, ייאמרו דברי כבוד ויקר מיוחדים.

חברה-הכנסת סרלין חשף את קלוננו ברבים והעלה מן המחשכים לאור העולם את ה"תמיכה הסמויה" של משרד הבריאות לקופת-החולים הכללית, על-ידי אישפוז של מספר ניכר של חברי קופת-החולים הכללית בבתי-החולים הממשלתיים. מה פירושה של "תמיכה סמויה" זו? האם אנו מעלי-מים אותה? האם חברה-הכנסת סרלין, כשהיה שר הבריאות, העלים אותה מן הכנסת כשהג בדיק כמנוי בענין זה? האומנם סבור הוא שקופת-החולים ה"עלובים" הכלליים — שלחבר-הכנסת סרלין יש בוודאי זיקת אהדה אליה — אינה נהנית מ"תמיכה סמויה"? אלא ההבדל הוא שזו איננה משקיעה אפילו פרוטה אחת בהקמת מיטות חדשות משלה ובקיום בתי-חולים משלה, כמו שעושה קופת-החולים הכללית ועל-ידי כך מטילה מעמסה כבדה ביותר על חבריה. השנה מוציאה קופת-החולים הכללית לאישפוז למעלה מ-50 מיליון ל"י, ו-17.4% מכלל תקציבה למוסדות אישפוז שלה. באותו זמן משלמות קופת-חולים אחרות, שאינן משקיעות פרוטה במוסדות אישפוז עצמיים, אותו הדבר בעד כל מבוטח שלהן כמו קופת-החולים הכללית המשקיעה עשרות מיליונים מתקציבה במוסדות אישי-פוז משלה.

מבוטח קופת-החולים הכללית ומבוטח קופת-החולים של הציונים הכלליים, שניהם משלמים בעד יום אישפוז בבתי-חולים ממשלתיים — 15 ל"י, אין שום דבר סמוי. ידוע שקופת-החולים משלמת בעד חבר שלה בבתי-חולים ממשלתיים כך וכך, ובבתי-חולים "הדסה" גם כן, וגם "הדסה" משלמת

שנקבעו בהלכה עצמה, ובמומנים על פירוש ההלכה. חברי הכנסת גרוס יודע זאת, ועל כן, לאחר שהכריז באופן החלטי על כך ש"שום אדם לא ינותח אחרי המוות בניגוד לרצונו... ובניגוד לרצון המשפחה", הריהו ממחר מאד לקפל את גישתו ההחלטית ומוכן לוותר, ומהו? אני מצטט: "ואם יש צורך לשם קידום הרפואה, במקום שיש פיקוח-נפש — הרי זה יכול להיעשות רק לפי הכרעה של רב, הבקי בהלכה, כמובן, אורך שמיצת דעת הרופא ובהתחשבות בדעת הרופא" ואז מכיזו חברה-הכנסת גרוס: "לא נתערב". שימו לב, חברי הכנסת.

אם רב יכריע שיש לנתח את הגויה, או לפי הנוסח של חברה-הכנסת גרוס "זה יכול להיעשות", כמובן, גם בניגוד לרצון המשפחה. ובכן רצון המשפחה איננו שוב "האולטימא ראציו", הגורם המכריע. הגורם המכריע הוא רב, בקי בהלכה, השומע חוות-דעת מיעצת של רופא. הרי יקבע בין היתר "אם יש צורך בנינוח לשם קידום הרפואה". מיד במקצת, אבל זאת מציע חברה-הכנסת גרוס. אני רוצה לקבוע איפוא שבנקודה אחת סותר גרוס את גרוס.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

אמור איך אתה מסביר את הסתירה. אתה מסתמך על ההלכה ואילו הוא אומר שאדם הנתון לצו ההלכה רוצה שהרב יקבע — זה כן וזה לא. תסביר זאת, אני רוצה לשמוע.

(ק ר י א ה: הוא נכשל בזה.)

דעו לכם שזה לא יפה. בשום אופן לא יעלה הדבר בידכם.

יצחק רפאל (מפד"ל):

חברה-הכנסת גרוס באמת נכשל, אבל לא בזאת.

שר-הבריאות י. ברזילי:

שמע אותי, אבל אל תנאם לתוך דברי.

בנקודה אחת סותר גרוס את גרוס. לא עוד "שום ניתוח... בניגוד לרצון המשפחה", או כפי שגרוס חברה-הכנסת כן "גם כשהדבר דרוש לטובת הבריאות והעם", כי אם יהיה ניתוח יקבע זאת רב, בקי בהלכה, ולא "שלושה רופאים יכולים להכריע לפי ראות-עיניהם".

חברי הכנסת. אני חייב לחזור ולחזור, כי שלושה רופאים אינם קובעים לפי ראות-עיניהם, וכאשר הרב הרצוג זצ"ל חתם על הסכם עם בית-החולים "הדסה" והסכים שלושה רופאים יקבעו אם הניתוח הכרחי או לא, הוא ידע כי הם לא יחליטו על-פי ההלכה, כי אם על-פי החוק, על-פי החוק הנהוג כיום הזה.

חברי הכנסת, מכיר אני חילוניים רבים — וכאן אני עונה לחברה-הכנסת פרוש — שאינם רוצים שקרוביהם ינותחו אחרי המוות. ויש מיות נכונות בדברי חברה-הכנסת לוין, כאשר אמר במסיבת עיתונאים אחת: "אני משוכנע שרוב הציבור" — ואינני יודע אם רוב, אבל חלק בוודאי — "הלא דתי, אם זה נוגע לאביה, לאמו, לאשתו, לבעלה, לבנו ולבתו, לא יסכים לניתוח שלאחר המוות ולהשלכת האברים. אם כן, מדוע לא יבינו כשזה כאוב לאחרים, ליהודים בני משפחה אחרת". אני מסכים לדברי חברה-הכנסת לוין, שניתוח הגויה יכול להיות דבר כאוב הן לדתיים והן לחילוניים. הכאב הוא אחד של האדם החילוני והאדם הדתי, וזמכיון שכן, לא יכיר לות להיות שתי אמות-מידה לגבי מי ומתי לנתח. הכל חייבים להיות שווים בפני חוק המדינה.

הכרעת רב אינה שייכת בשום אופן לענין זה. נתפרסמו

פער ניכר בשיעור הפטריות בקרב התינוקות באוכלוסיה הערבית לעומת היהודית, כל עוד קיים פער גדול במצב התברואי ביישובי המיעוטים לעומת יישובי היהודים, כל עוד קיימים אזורים נטולי עזרה רפואית סדירה, לא נשקוט ולא נחול לחפש דרכים לסתום את הפער. אך הבה נראה את הצרכים שלפנינו תוך פרופורציה מתאימה לגבי ההישגים הניכרים וההתקדמות הרבה אשר חלה במצב בריאותם של בני המיעור טים ובשדה הפעולה הרפואית בקרבם.

חברי הכנסת, חשבתי שאפשר יהיה לקיים דיון זה בלי לעסוק בבניית ניתוחי המתים. נדמה היה לי, כי לאחר ההצעות לסדר-היום והשאלות לאין ספור, ולאחר שהועדה לשירותים הציבוריים מקיימת דיונים יסודיים בסוגיה זו, מוטב להוציא נקודה קונטרברסית מסעירה זו מן הדיון על פעולת המשרד. אך לא כן היו סבורים חברי הכנסת בייחוד מן הסי עות הדתיות, והם עסקו בהרחבה וסערת-נפש בסוגיה זו, ואיני יכול שלא להסביר פעם נוספת דעתי בענין זה.

אין לי כל ענין בהתנצחות. אני מבקש בבהירות לגלות את דעתי בנידון. אני חולק על נקודת-המוצא של חברה-הכנסת גרוס ש"שום אדם לא ינותח אחרי המוות בניגוד לרצונו... ובניגוד לרצון משפחתו", ושל חברה-הכנסת כן ש"אין למדינה זכות לכפות בענין זה בניגוד לרצונו של האזרח, גם כאשר הדבר דרוש לטובת הבריאות והעם". הוא גם הוסיף "(הציונות)". אין זה חשוב. מספיק "לטובת הבריאות והעם".

מן ההכרעות הללו נובע, כאילו בעיני חברי הכנסת גרוס וכך ובעיני שומרי המצוות, הפוסק העליון הוא רצונו של החולה או רצון קרובו של הנפטר, אולם הדבר אינו כך. ההלכה לא מסרה את ההכרעה בידי קרובו של הנפטר. ההלכה קבעה כללים מתי תנותח הגויה ומתי לא, והיא לא השאירה את ההחלטה בידי החולה או קרובו.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

אנחנו מוכנים לסמוך על ההלכה.

שר-הבריאות י. ברזילי:

אני יודע, אבל הקשיבה נא לדברי. כלום אמרתי עכשיו דבר שצריך להרגיז אותך?

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

לא.

שר-הבריאות י. ברזילי:

יתר על כן, ההלכה מכירה במצוות עשה כבמצוות לא תעשה בתחומי ניתוח הגוויות. ההלכה קבעה, שאם יש אפי שרות לגלות מחלה תורשתית העלולה לסכן את צאצאי המשפחה, יש לנתח את הגויה. אם עליידי ניתוח גחיה אפשר להביא לידי הצלת נפשות — יש לנתח. וכידוע כי התורה כולה נדחית מפני הצלת נפשות. ההלכה לא הייתה מוכנה להשאיר בידי קרובו של הנפטר את שיקול-הדעת בשאלה, אם הניתוח מתוויב-המצאות מטעמי פיקוח-נפש או לא. אמרו לי בקיאים בהלכה, שומרי מצוות, פרופסורים שומרי מצוות, אנשי התנועה למען היהדות הדתית, כי קרובי הנפטר הם "אוונג'ל", כל זמן שמתם מוטל לפניהם הם בחזקת המומים ואין להעמיד אותם מבחינת ההלכה לפני הכרעות מסוג זה — אם לנתח או לא לנתח.

ההלכה התחשבה איפוא בצעריו של קרוב הנפטר, והיא אף לא רצתה להעמידו למבחן שמא יבקש לא לנתח, וכאשר יש צורך בכך מטעמים של פיקוח נפש. ועל כן ההלכה לא ראתה בקרובו של הנפטר את הפוסק האחרון, כי אם בכללים,

— סקירת שר הבריאות על פעולות משרדו (תשובת שר הבריאות) (ברזילי, פרוש, כץ, אבנרי, קלינגהופר) —

### שר-הבריאות י. ברזילי:

אני חוזר: כל התיקונים שיתקבלו לא ישנו עובדה זו, כי לאחר התחשבות מכסימלית ברצון המשפחה, ההכרעה תהיה בידי שלושה רופאים. כמובן, הכרעה ששומרת בקפדנות על ציויי החוק.

לצער הרב, בניגוד להכרזתו של חבר-הכנסת רפאל כאן שהתיקון המוצע לחוק האנטומיה והפתולוגיה עשוי להביא לארגנת הרוחות, אני קורא בעתונות של אגודת ישראל כי התיקון יוסיף ויגביר להטעיר את הרוחות. אני קורא בעתון "המודיע" מיום שישי האחרון, 15 לחודש זה, בכותרת המש"ת תרעת על פני חמישה טורים ומודפסת באותיות של קידוש לבנה, "התיקון המוצע בחוק האנטומיה והפתולוגיה" — לא החוק הקיים, כי אם התיקון המובא לפי ההסכם הקואליציוני ועל דעת מפד"ל —

יעקב כץ (פועלי אגודת ישראל):  
לא על דעתנו.

### שר-הבריאות י. ברזילי:

— "מכשיר ליצירת רקע להתנגשויות תכופות דוגמת "קפלן".

באותו הגליון מסיים חבר-הכנסת פרוש מאמר מוקדש לניתוחי מתים בפסוקים אלו: "נוצר הרושם שלא רק הרפואה היא המעניינת את הרופאים ואלה המדברים על ניתוח, כי אם התקוממות נגד המסורת, נגד העיקרים המקודשים. אני משוכנעים כי מעשי הישוב רווחה בנגב זהו רק מקרה אחד. אין אף צל של ספק כי בכל מקרה של ניתוח מבני ארצות המזרח יתנגשו בכוח, וכוח אשר מי יודע התוצאות...". ובכן, גם התיקון לא יועיל, ושימו לב: "בכל מקרה של ניתוח מבני ארצות המזרח", לא ניתוח בלתי-מוצדק.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

זהו הסתה. אמרתי ואני חוזר ומצהיר, בשם רבבות יהודים הקוראים לביטול רוע הגזירה: אל תתייחסו לזה בקלות. אם החוק הזה יועבר, דם יישפך! לא ניתן זאת!

(חבר-הכנסת י. ישעיהו-שרעבי קורא קריאת-ביניים)

עדות המזרח מסכימות לדברך? עדות המזרח הן נגד זה. דם יישפך! לא ניתן לכם!

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):  
אתה זקוק לפסיכיאטר.

יצחק ה. קלינגהופר (גח"ל):  
איך איש דתי יכול להגיד: דם יישפך.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):  
אתם שפכתם את הדם.

### שר-הבריאות י. ברזילי:

מדוע דווקא מבני עדות המזרח, חבר-הכנסת פרוש?

אמר: "יתנגשו בכוח". האם לפנינו רוח של "נבואה" או רוח של "משאלה"? האם לפנינו קריאת ריסון, או קריאת עידוד. "להתנגש בכוח". בכל מקרה של ניתוח? אני משאיר לחברי הכנסת לשפוט, גם לאור תוספת קריאות-הביניים שהיו כאן.

כאשר אני מכחיש בכל לשון של הכחשה את הכוב בדבר יצוא אברים ומתחייב לתבוע הקפדה, שהאברים יובאו לקבורה בצורה מכובדת, ועם זאת אינני מעלים, כי בשביל

שמותיהם של רופאים ופרופיסורים שומרי מצוות שהופיעו לפני ועדת השירותים, והם טענו בפירוש, כי את שיקול-הדעת ואת ההכרעה, כמובן במסגרת החוק, מוכרחים להשי-איר בידי הרופאים, ולא בידי רבנים, ולא בידי קרובי משפחה.

קריאה: אסור לפרסם את דברי האנשים המופיעים לפני ועדת של הכנסת.

הדברים נאמרו ברדיו. לא נכחתי בישיבה, רק שמעתי ברדיו.

ניתוחי גוויות הכרחיים למען קידום הרפואה, ובכך הודה, לשמחתי, חבר-הכנסת גרוס. באוניברסיטת קולומביה נערך מחקר שגילה כי למעלה מ-40% של החולים מתו לאחר שנעשו שגיאות באיבחון. כן הוכח, כי מחלות קונסטיות ציגוליות תורשתיות תופסות מקום רב יותר משהניחו עד כה. הנסיון להשוות את הסיבה האמיתית של המוות עם סימני המחלה הוא הכרח לקידום הרפואה. צהבת, כידוע, יכולה להיות תוצאה של מחלת דם, או של גידול בכבד, או של גידול ממאיר אחר.

גם הוקן אינו יכול להיות מחוץ לבחינה זו. הגריטריה, הטיפול הרפואי בוקן, היא ענף רפואי חדש יחסית. זקנים משתמשים בסמים ובתרופות שונות, רבות וחדשות. ידיעה מדויקת על השפעת הסמים האלה עלולה להאריך את גיל הזקנה בשיבה טובה ולא בייסורי מחלה.

ואת כל אלה יכולים ללמוד, לבחון ולקבוע, ובמקרה של הכרח — גם ניתוח, אך זרק רופאים.

חברי הכנסת, מה קורה כאן? אילו הסכמנו למסור את ההכרעה בידי רב, לא היה חבר-הכנסת גרוס אומר אז כי ניתוח לאחר המוות הוא "אקט אנטי-מצפוני, אנטי-מוסרי ואנטי-דמוקרטי". אז היה זה מצפוני, מוסרי ודמוקרטי —

(קריאה: נכון.)

— גם אם היה הכרח להכריע בניגוד לרצון המשפחה. מכיוון שאין להשיג הסכמה שרב יכריע בענין זה, כי אם צוות רופאים מודרכים על-ידי הוראות חוק המדינה, אז זאת כפיה אנטי-מצפונית, אנטי-מוסרית ואנטי-דמוקרטית.

חבר-הכנסת כץ אמר: "רצון המשפחה צריך להיות קדוש ומקודש". אנא, הרפו מדיבור על קדושת רצון המשפחה לגבי ניתוחי מתים. ההלכה אינה מקדשת רצון זה. אתם אינכם מקדישים רצון זה. תאמרו בדיוק, שהנכם רוצים, כי במקום רופאים יכריעו רבנים בענין זה.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

לגבי אלה שהרופאים קובעים בחייהם, יקבעו הרופאים גם לאחר מותם.

### שר-הבריאות י. ברזילי:

ואז אם ההכרעות תהיינה נגד רצון המשפחה — כיצד אמרת, חבר-הכנסת גרוס — "לא נתערב".

לצער, אינני יכול להסכים אתכם, ועמי שורה ארוכה של אנשי מדע, ובראש וראשונה רופאים דגולים, מהם שומרי מצוות, הסבורים כמוני, שההכרעה חייבת וצריכה להישאר בידי הרופאים.

יעקב כץ (פועלי אגודת ישראל):  
אנחנו שמענו אחרת.

לגבי ישוב בספר ללא רופא צריך ציבור הרופאים לנקוט אמת-מידה של שתי-חירום. הרגשה זו, המעודדת היענות ולו גם חלקית, בנוסף על הטיפול היסודי לפתרון הבעיה, היתה מסירה מעל סדר-יומנו את תביעת החוק ומקרבת אותנו אל הסדר מניח את הדעת. ומן הראוי שהסתדרות הרופאים — ותהיינה טענותיה ותביעותיה צודקות כאשר תהיינה — תתן דעתה על הסדר-יבניינים ועל היחלצות למעשים בטרם נמצא את הפתרון הרצוי המלא.

רצוני לומר עוד מלים אחדות על מדיניותו של משרד הבריאות ביחסים עם גורמי בריאות אחרים ועל בעיות הביטוח.

חברה-הכנסת סרלין נבהל משום-מה מפסוקים מסויימים, הכלולים בחוברת שהגנחו על שולחן הכנסת, והוא מצטט את הפסוקים, "מטבע פעולת משרדנו מחוייבים אנו בשיתוף-פעולה הדוק עם הרשויות המקומיות ועם גורמי הרפואה הציבוריים. רגישותו של הנושא שאנו מטפלים בו מחייבת טיפוח מחמיר של יחסי הבנה וקשרי גומלין עם גורמים אלה, ואכן, נחתור להשתתפותו של הקשר על בסיס זה". עד כאן הציטטה מן החוברת, שהבהילה את חברה-הכנסת סרלין, והוא ממשיך, "אני חושש שבפסוק זה ישנה מגמה יותר מדי להשתית את היחסים של משרד הבריאות לא עם גורמי הרפואה בלשון רבים, אלא עם גורם הרפואה הציבורית, קרי: קופת-החולים הכללית". על סמך מה קיבע זאת חברה-הכנסת סרלין? בוודאי, קופת החולים הכללית, לפי משקלה בהגשת עזרה רפואית, במפעל האישפוז, באחוז האוכלוסיה המובטחת עלידה — היא גורם מרכזי ברפואה ציבורית, ובהתאם לכך קיימות בעיות חשובות ורבות המחייבות תיאום מממדי בין משרד הבריאות לבניה. אך אין גורם של רפואה ציבורית במדינה, שלא ייהנה ואיננו נהנה משיתוף-הפעולה המלא עם משרד הבריאות ומתמיכתו על-פי קניימיה ככל האפשר אורבייטיביים ומאור-שרים על-ידי הכנסת. ואם קופת-החולים, "מכבי", למשל, מת-אוננת על קיפוח חלקה בתמיכות הניתנות לקופות-החולים, הרי לאו דווקא טענה מופנית כלפי העדפת קופת-החולים הכללית לעומתה, כי אם כלפי קופת חולים קטנה, שחברת הכנסת סרלין קרוב לה מאד. אולם בענין זה של מחסור לקופות-החולים אני פועל על-פי הסדר שנקבע בשעתו על-ידי ועדה של הכנסת, ושהכנסת יכולה בכל רגע לשנותו.

אין בית-חולים עירוני, שאיננו משתדלים במיטב יכולתנו לעזור לו. קיימת בעיה רצינית מאד של פער רב בניסיה בעול הפעולה לבריאות הציבור בין עיריה לעיריה. יש עיריות שפטרו עצמן כמעט מעול זה ויש שוב עיריות, שנושאות בעול כבד. לעתים עיר שלמה — אם אפשר לומר כך — כמעט חיה על חשבון שכנתה, על חשבון הוצאות האישפוז של שכנתה, והדברים ידועים. אני מתבדח בכך, שמשרד הבריאות מקיים, כפי שהדגשנו בחוברת, יחסי הבנה לא עם קופת חולים אחת, כי אם עם כל גורמי רפואה — אם אלו בת-חולים, הנמצאים בבעלות שונה: עירונית, "הדסה", מוסדות פילנתרופיים, ואם אלו כל קופות-החולים, ואם אלו כל הארגונים הציבוריים למניעת מחלות: סרטן, שחפת ועוד, ואם זה מגן דוד אדום, והייתי יכול להוסיף כהנה וכהנה.

במציאות שלנו, כאשר הטיפול הרפואי נמצא בידי גורמי מים שונים, אחד התפקידים המרכזיים של משרד הבריאות הוא לטפח יחסי הבנה עם כולם ולקיים תיאום פעולה תוך קשרי הגומלין ובפיקוח עליון של משרד הבריאות. בשעתו ראיתי בכך אחת המשימות המרכזיות בתפקידי כשר הבריאות וגם כיום לא פג ערכה של משימה זו. כיצד נקיים רשות אישפוז בראשותו של שר הבריאות במציאות של בעלות מפוצלת על מוסדות האישפוז, אם עבודתנו לא תהיה מושתתת

פרפראט היסטולוגי נשארים חלקיקים זעירים — כותבת העתונות של אגודת ישראל בכותרות: שר הבריאות מתנגד להביא אברים לקבורה. והרי זה כוב, שיש בו גירוי יצרים ושיסוי.

אך אני חוזר ומבקש מכם — אם רצונכם לקומם ולהס-עיר — אל נא תפנו את הוועם כלפי הרופאים כי אם כלפי הבית הזה, משום שהוא המחוקק והוא המצאה על הרופאים כיצד לנהוג. אל תפנו זעמכם כלפי הרופאים, ואף לא כלפי משרד הבריאות, אלא כלפי הבית שבו אתם יושבים.

יעקב כץ (פועלי אגודת ישראל):

מי ציוה לנתח גופה בשבת בבית-החולים "הדסה"? האם אי-אפשר היה לחכות לפחות למוצאי שבת?

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

אל תסתמך על הבית הזה.

שר-הבריאות י. ברזילי:

משרד הבריאות, שר הבריאות, המנהל הכללי של משרד הבריאות, כל הפקידים במשרד הבריאות, כל הרופאים במשרד הבריאות וכל הרופאים ברחבי המדינה עושים ויעשו רק את מה שהוחלט ויוחלט בבית הזה; אם הם יפרו את החלטות הבית — תקראו אותם לדין. אם יש לכם טענות כלפי הבית הזה, אם יש לכם טענות בקשר לחוק זה, אל תפנו זעמכם נגד הרופאים.

אני יכול להניח שאני זורה דברי לרוח לאחר קריאות הביניים של חברה-הכנסת פרוש, אבל אולי בכל זאת לא יהיה זה מיותר לפנות אליכם ולבקש מכם לראות בחוק הקיים, שהתבסס על הסדר מוסכם עם רב ראשי דגול, ובחיקון המוגש גם על דעתן של שתי מפלגות דתיות — דרך להרגעת הרוחות במקום השטפון הזה של מאמרים מלביאש. עד היכן נגיע אם מה שבעיניי של חברה-הכנסת רפאל הוא יסוד להגרעת הרוחות, בעיני חברה-הכנסת פרוש הוא סיבה לשפי-כות דמים?

יש לנו כל הרצון הטוב לכבד רגשות ולמנוע שנאת חינום ונפעל לשם כך, אך בעיניי רפואה ובריאות הציבור יקבעו רופאים בהתאם לחוק ובמסגרת החוק.

חברי הכנסת, אני חוזר לבעיה של מחסור ברופאים לכפר. לא אוכל להוסיף הרבה על מה שאמרתי בפעם הקודמת. קריאתי לבתי-הספר לרפואה להעדיף מועמדים, בעלי יכולת ותכונות שוות, המבקשים להתקבל לבתי-הספר והנוכחים להתחייב לשירות בכפר — זכתה לאוין קשבת. היתה גם תהודה חיובית לכך מבין המועמדים עצמם וקיבלתי מכתבים נכונות להתחייב לכך. ברור, שנוהי אחת הפעולות הקשורות בנושא שלפנינו. הקמת בת-חולים מודרניים באזורי הכפר והספר, שיהיו מרכז קבע להשתלמות ולהתמחות לרופאים, המשרתים במרפאות במקומות מבודדים, ההטבות החומריות השונות, שלא פעם זיכרנו עליהן ושועדות השיר רותים סמכה ידה עליהן, הכרה בשירות בכפר כתקופת הת-מחות מסויימת, הסדר עם חיל-הרפואה — כל אלה החד-יוליכונו אל הפתרון. אני יכול אפוא להסכים למסקנה ההחד-לטית של חברה-הכנסת הקטין, כי "ללא חוק אין פתרון", ואני מסכים לדעת חברה-הכנסת רזון, אשר המליץ אמנם על דרך ארוכה במקצת אך סבירה וריאלית יותר.

עם זאת לא אחדל מלתבוע מציבור הרופאים וממוסדותיו, שכל עוד לא נתגשמו אותם התנאים לפתרון מלא של הבעיה, מחובתם להרגיש בדיוק כמוני את האחריות המוסרית והציבורית לכך, שאין להשאיר נקודה בלי עזרה רפואית.

— סקירת שר הבריאות על פעולות משרדו (תשובת שר הבריאות) (ברזילי, אבנרי, תלמי); סקירת שר המשטרה על פעולות משרדו (דיון) (תלמי, ישעיהו-שרעבי) —

מכיוון ששר העבודה ואנוכי ממנים בימים הקרובים ועדה, אשר מתפקידה יהיה להמליץ בפני הממשלה על הדרכים לקראת ביטוח בריאות כולל, אם בדרך של ביטוח אישפוז כשלבי-ביניים ואם לאו — לא יהיה זה נכון אם אבוא לחוות את דעתי בסוגיה זו עכשיו.

אני רשמתי לפני את הדעות שהובעו כאן, את החשש שהובע כמעט בפי רוב המתווכחים, שביטוח אישפוז עלול לבוא לא כשלב לקראת ביטוח כולל, כי אם כהסדר במקום ביטוח כולל. אני אישית יכול לומר שאם אמנם כן יהיה הדבר, אתנגד לכל תכנית שבאם במקום החתירה להגשמת ביטוח בריאות כולל.

ביטוח בריאות חובה באמצעות קופות-החולים, כפי שנוסח בקווי-היסוד של הממשלה, נראה לי הדרך הנכונה בשלב התפתחותו לקידום שירותי הבריאות במדינה. שירות בריאות ממלכתי על-ידי הלאומית הרפואה מחקיים רק במדינות בודדות, בברית-המועצות ובאנגליה. ספק אם ישראל יכולה וצריכה לרצות בשלב התפתחותה זה להלאים את מפעלי הרפואה ולפצות את בעליהם בסכומים עצומים על חשבון משלם המסים. לעומת זאת הוכיח הנסיון של מדינות דבות מאד, כי ביטוח בריאות חובה באמצעות קופות-החולים אפשרי ומביא תוצאות מבורכות. אף מומחים לביטוח של I.L.O., ארגון העבודה הבינלאומי, קבעו זאת בהודמנויות שונות.

ישראל מצטיינת במספר קטן באופן יחסי של קופות-חולים ובאחוז גבוה מאד יחסית של מבוטחים בה. אצלנו חמש קופות לעומת מאות ואפלים בארצות אירופה שונות. ביטוח בריאות חובה יסדיר את בעיות האחידות בשטח דמי הביטוח, הגימלאות, חלוקת נטל האישפוז בין כל הגורמים שיש להם זיקה לאישפוז.

גם ביטוח בריאות כולל, חברי הכנסת, אינו מטה-קסם ולא יפטור אותנו אוטומטית מכל מצוקותינו כגון מחסור בכוח-אדם, רופאים לכפר ולספר, אך הוא יצעיד אותנו קדימה בכיוון הרצוי.

רק זאת יכולתי לומר בסוגיה זו בשלב זה, בטרם החלה ועדה מוסמכת לחקור בסוגיה זו.

אני מבקש סליחתם של אותם חברי הכנסת, שלא הגיבתי או שלא השיבתי על דבריהם — בין אם אלה דברים המשיגים על דעתי ובין אם חופפים את דעתי. הם נגעו בלי ספק בבעיות חשובות של בריאות הציבור והרפואה המונעת, אך מכיוון שעסקתי בכך בהרחבה בדברי הפתיחה שלי, לא חזרתי הפעם על הנושא הזה ובדואי נמצא את ההודמנות במשך השנה, גם במלאת הכנסת וגם בוועדת השירותים הציבוריים, לברר יחד סוגיות רבות שחברי הכנסת העלו כאן.

היו"ר א. תלמי:

אני מודה לשר הבריאות. תם הדיון על סקירת שר הבריאות על פעולות משרדו.

על יחסי הבנה, קשרי גומלין, ומאמצי תיאום עם כל גורמי האישפוז והרפואה במדינה?

ובכן, תגות דעתו של חברי-הכנסת סרלין ויעקור מלבד כל חשש, כי הכוונה היא לקשר עם גורם רפואי אחד במדינה. המגמה היא, כי שום גורם רפואי במדינה לא יישאר מחוץ לקשרי שיתוף אתנו, הכולל, כמובן, גם אלמנט של פיקוח מצדנו. חברי-הכנסת סרלין התחייב — אני מצטט: „אהיה הראשון להודות בעוד שנה, ובשמחה, על טעתי בענין“. אשמח מאד אם לא ישכח לפרוע את התחייבותו זו בבוא המועד.

ולבסוף: על ביטוח הבריאות. אני מצדין בשמחה, כי פרט לחברי-הכנסת אבנרי, נציגי כל הסיעות בכנסת תמכו בהסדר של ביטוח בריאות כולל במדינה באמצעות קופות-החולים. יש שראו בכך הסדר-קבע, יש שראו בכך הסדר לתקופה פחות או יותר ארוכה.

אמר חברי-הכנסת סרלין: „אני מסכים לביטוח בריאות ממלכתי באמצעות קופות-החולים ואלה שתתווספנה“. ברוח דומה התנבא גם חברי-הכנסת דגני. וכך לגבי תכנית הלאומית הבריאות, אשר סביבה התנהלו בבית הזה ויכוחים סוערים, נשאר קולו הבודד של חברי-הכנסת אבנרי ואני מסכים להגיד דתו, כי נשאר בענין זה „חיל קטן עומד לבד — והחזית נעלמה“.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):  
כי כולם קיבלו את חלקם.

שר-הבריאות י. ברזילי:

ואני מצדין התפתחות זו בסיפוק.

אילו לא היה חברי-הכנסת אבנרי חדש בבית הזה, בוודאי לא היה חוזר על הנוסח הנדוש שבפי אחדים מחברי הכנסת, של חלוקת השבחים לקופות-החולים „ההיסטורית“, תחנת הספר על עברה המזהיר למען תרד במבט ההווה והעתיד. שמחתי שנוסח זה נעלם בוויכוח השנה בפי בעלי המסורת, והציטטתי שנמצא לו יורש בדמותו של חברי-הכנסת אבנרי.

קופות-החולים אינה שייכת למוזיאון ההיסטורי; היא אורגניזם חי, מוסד ער ותוסס, המלחה כל גל של עליה, כל חבל של התיישבות, כל מרכז של עמל. שני שלישים של האוכלוסיה מבוטחים בה. הודות לכך קל יותר יהיה להגיע לביטוח בריאות כולל במדינה.

ואני חוזר ומדגיש את שביעות-רצוני מן ההסכמה הכללית כמעט שהובעה כאן, לצעוד לקראת ביטוח בריאות כולל באמצעות קופות-החולים.

היו שהזהירו אותנו מפני ביטוח אישפוז כשלב ראשון לקראת ביטוח כולל. חברי-הכנסת שערי הגן על „מורת השלבים“ והמליץ על ביטוח אישפוז בלי להתנגד לקפיצה ישר אל ממלכת הביטוח הכולל, אם יוכח לו שהדבר אפשרי.

## ה. סקירת שר המשטרה על פעולות משרדו \*

### 1. דיון (המשך)

ישראל ישעיהו-שרעבי (המערך):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. בשולי הדיון על פעולות משרד המשטרה, ברצוני להעיר מספר הערות.

מן הדיון שהתקיים בשבוע שעבר, אחרי סקירתו של השר,

היו"ר א. תלמי:

הכנסת תעבור לסעיף ה' של סדר-היום: המשך הדיון על סקירת שר המשטרה ותשובת השר. רשות הדיבור לחבר הכנסת ישעיהו — אחרון הנואמים.

ובהבנה ובידידות. אבל יש הפגנות. וכל מי שמארגן הפגנה, היה רוצה שהמשטרה לפחות תסור לגמרי מדרכו, אם לא תסייע בידי.

אין איש השולל את הזכות לארגן הפגנה שקטה. גם החוק אינו אוסר עריכת הפגנה. הוא רק מתנה תנאים לעריכתה. והתנאי היסודי הוא שההפגנה תהיה שקטה ולא תפריע את שלום הציבור או הליכות חיי.

אולם דרכן של הפגנות, רובן ככולן, שידוע כיצד הן מתחילות, אך אין לדעת כיצד יסתיימו. קיים תמיד הסיכוי, או החשש, שהצירים ישתלחבו או שיתלוו להפגנה אלמנטים שאין למארגני ההפגנה אחראיות עליהם, ואז קורה מה שלא צריך לקרות: שלום הציבור ובטחונו נפגעים. כך קורה כשההפגנה היא של שומרי שבת וכך קורה כשההפגנה היא של מחללי שבת.

המעניין שבדבר הוא, שיש כעין אחדות דעים וכמין חיות משותפת בין כל אלה שאירגנו הפגנות או שמתכוונים לארגן הפגנות. כולם כאילו מאוחדים בביקורת על התנהגות המשטרה ו"מרכיזים" לה במשותף. אולם כל אחד מן המעוניינים היה רוצה שהמשטרה תנהג באהדה גמורה כלפי ההפגנה, או ההפגנות, שלו, ואילו כלפי ההפגנה של אחרים — בשלילה גמורה.

**אורי אבנרי** (העולם הזה—כוח חדש):  
זה לא תמיד נכון.

**ישראל ישעיהו-שרעבי** (המערד):  
זה נכון. אתה היית רוצה שהמשטרה תנהג בחזקת יד כלפי הפגנה של דתיים בירושלים, אבל כלפי הפגנה שלך אתה רוצה שהיא תלטף אותך.

**אורי אבנרי** (העולם הזה—כוח חדש):  
אני רוצה שהמשטרה תג על כל הפגנה בלתי-אלימה.

**ישראל ישעיהו-שרעבי** (המערד):  
אבל שמירת החוק והסדר אינה יכולה להיות לחצאין. וכל הרוצה לארגן או לקיים הפגנה, חייב לדעת מראש שאם ההפגנה שלו היא ברשיון, ואם הוא מקפיד ומצליח לשמור שהיא תישאר בגבולות שנקבעו לה — מה טוב; אם לא — תופיע המשטרה למלא את תפקידה, שהיא חייבת למלא, בשם כולנו ולמען כולנו. ומי שיפריע לה בכך יבוא על עונו, הן על-ידי אלוותיהם של השוטרים, תוך כדי פיזור ההפגנה והחזרת הסדר, והן על-ידי הבאת העבריינים לדין.

**אורי אבנרי** (העולם הזה—כוח חדש):  
אלה אינה מכשיר של עונש.

**ישראל ישעיהו-שרעבי** (המערד):  
במה היית רוצה שיפזרו הפגנות? בחיובים? להתגבר על מתפרעים בנשיקות?

**אורי אבנרי** (העולם הזה—כוח חדש):  
אולי יבוא יום, מי יודע?

**ישראל ישעיהו-שרעבי** (המערד):  
יש אלוהים כדי להתגבר על מתפרעים. אני מציע לך להת' גיים למשטרה ולהראות לנו כיצד תפזר הפגנה של מתפרעים על-ידי חיובים.

ולפי שאני חושש שרק לעתים רחוקות יכולה הפגנה לעבור בשקט, שכן כל הפגנה מקורה ברתתה וברגשות מחאה;

אנו למדים, שכאשר דנים על ענין לגופו וכאשר דנים על ענין מכל צדדיו — הדיון יוצא נשכר והענין יוצא נשכר. לעתים קרובות, אולי קרובות יתר על המידה, נקראת המשטרה לדין בפני הכנסת; בעקבות כל תקלה וכל תגרה, שהמשטרה מעורבת או מתערבת בה על פי תפקידה, באים חברי כנסת ומבקשים לרדוף בהתנהגות המשטרה. בגלל כך מצטיירת דמותה של המשטרה כנאשם תמידי, כמין עברייני מועד, כמטרד ציבורי.

אפשר להבין לרועתו של מי שאינה לו מקרהו התנגשות או הסתככות עם המשטרה, בין שהוא צודק בריבו ובין שרק הוא חושב שהוא צודק בריבו. אבל בלתי-נסבל לגמרי יחסם של גורמים ציבוריים מסויימים כלפי המשטרה הישראלית. הם עושים למשטרה עול גמור כאשר הם מתייחסים אליה מלכתחילה בחשד ובשלילה, ולפעמים אף ביחס עויני, גלוי או מוסווה. יש בזה אולי שריר מן היחס כלפי המשטרה במדינות הידועות כמדינות משטרה, שם יורדת המשטרה לחייהם של אזרחים מסוג מסויים, אזרחים שהשלטון נותן עיניו בהם לרדוף אותם או להציק להם. משטרת ישראל היא משטרה של חוק, הקיימת על פי חוק ופועלת על פי חוק, והיא עומדת לביקורת הציבור והכנסת, בלי שתהיה לה שום חסינות בפני הביקורת.

יתר על כך, היא מופקדת על שלום הציבור ובטחונו, על שמירת החוק והסדר בשביל כל הציבור ובשביל כל אדם. והחוקים שהיא מופקדת עליהם אינם חוקים נסתרים, אלא חוקים שהבית הזה מחוקק. אם יש פגם או דופי באותם חוקים, הרי שאין לבוא בטרניה על המשטרה, אלא על המחוקק היושב כאן.

מדוע אפוא משמשת המשטרה מטרה לחיצי ביקורת ולקטרגים ללא גבול ומידה? מדוע איננו נותנים לשוטר הישראלי את ההרגשה שהוא משרת את הציבור, ששירותו רצוי ודרוש לציבור ושהציבור מכבדו על כך ואף מסייע בידו למלא תפקידו? מדוע לא ייהנה השוטר מאותו יחס חיובי ולבבי שממנו נהנים חיללים בצה"ל? אמנם חילל צה"ל מופקדים על שמירת בטחונו מפני אויב חיצוני, אבל גם השוטרים מופקדים על בטחון חיינו ורכושנו מפני עבריינים ופורעי חוק. גם הבטחון הפנימי הוא צורך חיוני ובלעדיו לא נוכל לקיים את סדרי חיינו. ערעורו של הבטחון הפנימי יכול בהחלט לערער גם את אשיותיו של הבטחון מפני אויב חיצוני.

אני שמח לציין שהדיון הפעם, כיוון שהיה דיון מקיף על מכלול תפקידה, פעולותיה, הישגיה ובעיותיה של המשטרה, נאמר בו דברים לא מעטים בזכותה ולזכותה של המשטרה, אפילו מפי דוברי סיעות האופוזיציה. כך נאה וכך יאה. נשמע כמובן גם דברי ביקורת על שגיאות, תקלות ומחדלים. אבל הביקורת עמדה בפרופורציה נכונה עם הישגיה ומשימותיה של המשטרה. ואפילו הפריז מישור — בלטה הפרזתו על רקע הדיון האובייקטיבי.

למשל, הוזכרה על-ידי אחד הנואמים הערתו של בית המשפט העליון על הצורה שבה התנהלה חקירה פלוגית. אבל פגם זה לא נראה כפרט היוצא למדע על כלל פעולות החקירה של המשטרה, אלא כפרט יוצא דופן, כמעוות. וישנם אי-אלו פרטים יוצאי דופן ועיוותים במעשי המשטרה, שמוטל עליה לשקוד על תיקונם, כשם שהיא חייבת להקפיד במיטב יכולתה שלא ייצא מתחת ידה כל מעוות.

לעומת זאת יש שטח המשמש רקע להתנגשויות ולקט' רוג על המשטרה, הוא ענין קיומן של הפגנות. נדמה לי שאלמלא היו הפגנות, היינו כולנו חיים עם המשטרה בשלום

— סקירת שר המשטרה על פעולות משרדו (דיון) (ישעיהו־שרעבי, אבנרי); תשובת שר המשטרה (תלמי, שיטריה, אבנרי) —

היו אלה סטודנטים — שפענו בכבוד השוטרים, בכבוד יהדותם ובכבוד מוצאם הערתי. הם מלהזכיר, כאילו דבר לא אירע. גם בדיון שהתקיים כאן נזכרה השערוריה החמורה הזאת כבודך אנכי. ואני סבור שאין הכנסת צריכה לעבור לסדר־היום על ביטוי הסטודנטים משום שהם סטודנטים. אין האוניברסיטה רשאית לעבור לסדר־היום. אין משרד החינוך והתרבות רשאי לשחק.

(חבר־הכנסת מ. ביבי קורא קריאת־ביניים)

אותם כינויים שהוטחו בשוטרים קשים פי כמה וכמה ממכות ומלהמות. הם בחזקת שפיכות דמים. הם הוטחו כלפי שוטרים יהודיים ויכולים להיות מוטחים כלפי סתם יהודים בכל עידן דריתחא ושלא בעידן דריתחא.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):  
לא סטודנטים הכו שוטרים. ויש הבדל בין מלים לאלות, עם כל הכבוד.

ישראל ישעיהו־שרעבי (המערך):  
יש מלים שהן בגדר שפיכות דמים. מה שהם אמרו כלפי השוטרים, הם שפכו את דמם בכך ולא רק הרחיקו אותו.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):  
אי־אפשר לשכוח באילו נסיבות זה קרה.

ישראל ישעיהו־שרעבי (המערך):  
והמדובר הוא כאמור בסטודנטים, ומי שעתידים להיות מחנכי הדור ומנהיגיו.

לפיכך בא אני להציע, שכל סטודנט לא יוכל לקבל תעודת גמר של לימודיו אלא לאחר שישרת כמה חודשים במשטרה. על ידי כך ילמד דרך־ארץ, ילמד אורחות טובה וילמד חוק הלכה למעשה, שאם לא כן כל לימודיו לא יהיו שווים בחוסר חינוכו. הדברים אמורים לפחות כלפי הסטודנטים של המחזור הנוכחי.

## 2. תשובת שר המשטרה

ניברסיטה. אנשי המשטרה לא באו לאוניברסיטה כדי לפזר הפגנה, אלא כדי למלא תפקיד שהוטל עליהם — שמירה על אורח של ממשלת ישראל. בין שהוא רצוי לך ובין שאיננו רצוי לך, הוא היה אורחה של מדינת ישראל. והמשטרה — מתפקידה היה לשמור עליו.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):  
גם שלא יראה סיסמאות?

שר־המשטרה ב. ש. שיטריה:  
שלא ייפגע.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):  
גופנית.

שר־המשטרה ב. ש. שיטריה:  
שאלת אותי שאלה, עניתי עליה. כאן לא מדובר על סיסמאות. לא טיפלנו בסיסמאות. אני מספר לך מה שהיה. אינני עומד לספר כל מה שהיה, אבל אגע במקצת במה שקרה באוניברסיטה.

וכיוון שיש אפשרות לשער, לאור הנסיון של שמונה־עשרה שנות המדינה, אילו נושאים ואילו חוגים עשויים להביא לידי הפגנות; ומאחר שאנו רוצים להתחנך ולחנך לאורחות טובה ואנחנו רוצים שכל הציבור יהיה שומר חוק וסדר וגם בין משמעותה וחיוניותה של שמירת חוק וסדר — הנה כי כן הייתי מציע שהמשטרה תגייס חיל מיוחד, בדומה למשטרת התנועה, שתפקידו יהיה שמירה וטיפול בהפגנות, בין בחול ובין בשבת. חיל זה יכול שהיה מגויס על־ידי שירות חובה לתקופה קצרה, נאמר חצי שנה, ואפילו על חשבון שירות החובה בצבא.

המגויסים לחיל זה יהיו סטודנטים, בחורי ישיבות ועיתונאים, ואולי יהיה גם לך מקום, חבר־הכנסת אבנרי. הם ישמרו ויטפלו בהפגנות, וגם מתפקידם יהיו מקרבים. על־ידי כך תשתחרר המשטרה מן הנטל הזה, והוא יעבור — ולו לתקופה של מספר שנים — על כתפיהם של אזרחים מתנדבים, שאגב כך ילמדו בעצמם כיצד לארגן או לא לארגן הפגנות וכיצד לטפל בהן כשהן חורגות מגבול המותר ועובר רות אל גבול הסכנה.

אני מודה שמחשבה זו נצנצה בי נוכח התיאבון הלוהט שגילו מנהיגי הסטודנטים להיפרע מן המשטרה עקב אותה תקרית אומללה שהיתה בקמפוס. במכתב אחרי מכתב ובהצ'ה רודפת הצהרה הם תובעים להעניש, לפטר, לאסור וכו' שוטרים ומפקדים, שתפקידם גור עליהם לבוא לידי אותה התנגשות שלא הם הומינו אותה ולא הם ששו לקראתה.

נציגי הסטודנטים אף העזו פניהם כלפי דו"ח ועדת החקירה שמינה ראש הממשלה, אשר שלושת חבריה הם אנשים הידועים ביושרם הציבורי והאיש. ולא הייתי מזכיר זאת אילו ידעתי או שמעתי שאותם מנהיגי סטודנטים באוניברסיטה העברית הראשונה, המוחזקת בתקציב המדינה מכספי האזרח משלם המסים, גינו כראוי את הסטודנטים שהטיחו בשוטרים קריאות מעליבות ומלים נואלות כל כך שמשום כבוד הכנסת אינני רוצה לחזור עליהן. מנהיגי הסטודנטים לא נקטו ולא ביקשו לנקוט אמצעים נגד אותם סטודנטים — אם אמנם

ת"ר א. תלמי:  
רשות הדיבור לשר המשטרה.

שר־המשטרה ב. ש. שיטריה:

גברתי היושבת־ראש, כנסת נכבדה. ברצוני לגעת קודם כל בדברי ראשון הממוכחים. ראשון המתמוכחים, נציג גח"ל, חבר־הכנסת שופמן, האריך ביותר בנושא התקרית באוניברסיטה, וכנסת לפרטי פרטים של המקרה. אף על פי שלא רציתי לגעת באותו מקרה, כי המקרה כשלעצמו שימש נושא למשפט וחקירה שלא נסתיימו עדיין — אמנם החקירה כשלעצמה נסתיימה, אולם יש מי שמטפל עדיין בנושא ולא נאמר בו עדיין הדיבור האחרון, — בכל זאת אצטרך לומר בענין זה כמה מלים. חבר־הכנסת שופמן דיבר על החקירה באריכות ולפיכך רואה אני חובה לומר מלים מספר ביחס למה שנאמר על ידו.

עלי להזכיר לו שמונתה ועדת חקירה, הוא ידע זאת, ממציאה פורסמו ברבים והממשלה מעינת בהם. להבהרת הנושא ברצוני להוסיף פרט אחד: היו לנו מגעים מוקדמים עם אנשי האוניברסיטה בנוגע לקבלת האורח. הימצאותם של אנשי המשטרה בקמפוס היתה חוקית ובידיעת שלטונות האו-

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):  
סלה לי, אדוני השר, שאני מפריע לך...

שר-המשטרה ב. ש. שיטריה:  
אולי לא תפריע לי?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):  
זאת נקודה קובעת.

שר-המשטרה ב. ש. שיטריה:  
אם אתה רוצה לשאול עוד שאלה, אני מוכן לענות לך.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):  
האם היה תפקידה של המשטרה להגן על גופו של האורח או שתפקידה היה גם למנוע מהאורח לראות סיסמאות בלתי-נעימות?

שר-המשטרה ב. ש. שיטריה:  
לעתים סיסמה לא נעימה היא גרועה יותר מפגיעה בגוף.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):  
זה לא תפקידה של המשטרה.

שר-המשטרה ב. ש. שיטריה:  
אם מישוהו יאמר לך דברים לא-נעימים, אף שלא יפגע בגופך, זה יפגע בך אולי יותר מאשר אילו פגע בך בפועל.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):  
אבל לא אלק להתלונן במשטרה.

שר-המשטרה ב. ש. שיטריה:  
או שאתה אינך מבין אותי או שאני אינני מבין אותך.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):  
יש אי-הבנה בינינו ביחס לתפקידה של המשטרה.

שר-המשטרה ב. ש. שיטריה:  
עובדה ידועה היא, שהמשטרה לא ניסתה ולא יהיה בדעתה לנסות לפזר את ההפגנה ליד כיכר המינהלה. אולם ליד הספ"ריה נאלצה על ידי המפגינים לנהוג כפי שנהגה, כדי לשמור על האורח. אגב, חבר-הכנסת שופמן, במכתב של משרד החוץ, שהזכרת, מובעת בקשה שלא לאפשר קיום הפגנה מורשת. אולם איש לא ביקש רשות לקיים הפגנה כלשהי נגד האורח, ובדיעבד אינני רוצה להיות חכם עתה ולומר איך היתה המשטרה נוהגת אילו פנו וביקשו ממנה רשות להפגין. יש לזכור כי אלמנטים מסויימים שהיו מעוניינים בהתנגשות עם המשטרה, כדי ליצור הדים, היו משיגים זאת בכל תנאי. זאת אפשר להקיש ממקרים אחרים.

כבר אמרתי קודם, כי חבר-הכנסת שופמן נכנס לפרטי פר-טיס של דין-וחשבון ודעת סלומון, עד כדי הבחנה בין אבנים גדולות ואבנים קטנות, הנפת אלות במאוזון ובמאונג, וטען שאיננו מבין. אני מסכים איתו שהוא איננו מבין. לא אכנס לפרטים, אלא אתעקב על אחד מהם, והוא: קריאות הגנאי המבישות כלפי השוטרים, והמבישות לדעתי אף את קוראיהן. לא אפרט את כולן, וזאת מפאת כבודו של המקום, אבל כיצד אתה מודד את הקריאה כגון "מרוקאי מלוכלך", "נאצים", האם זו קריאה גדולה או קטנה בעיניך, חבר-הכנסת שופמן? האם ה"מרוקאים" האלה באו לארץ לשם טיול, האם אינם ממלאים את חובתם? האם מותר למישוהו לומר להם "מרוקאים מלוכלכים"?

יוסף שופמן (גח"ל):  
בהחלט לא.

שר-המשטרה ב. ש. שיטריה:  
האם אין זו שפיכות דמים? לא רציתי להזכיר זאת בדברי, כי אינני אוהב להזכיר דברים המעוררים סערות.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):  
הסטודנטים אינם אשכנזים, אדוני השר.

שר-המשטרה ב. ש. שיטריה:  
אינני יודע מי הם. אינני יודע מי אשכנזי ומי ספרדי. האם אין בכך משום שפיכות דמים? זאת בושה וחרפה. שאנשים הלומדים באוניברסיטה, אנשים המתעוררים אולי להיות מנהיגי המדינה, יגלו יחס כזה לאלמנטים מסויימים בארץ, אלמנטים הממלאים את חובתם, לכל הדעות. אמרתי שלא אחזור כאן על הקריאות האחרות, וזאת משום כבוד המקום, אבל חבר-הכנסת שופמן, לא על ידי עובדות שאינן נוחות לך תתרום לאי-הישנות תופעות מתפירות כאלה מצד אנשים המתיימרים להיספח לשכבה המשכילה והמחנכת.

ועוד נקודה אחת. חבר-הכנסת שופמן אמר שהמשטרה לעולם אינה מודה בטעות. אין זה נכון. אתה יכול ללמוד זאת מהדין-וחשבון השנתי, שנמצא ברשותך. תמצא שם מאות, יותר מאלף ורש מאות שוטרים שנענשו. אל תאמר דברים שאין להם אחיזה במציאות.

יוסף שופמן (גח"ל):  
אלה מתייחסים לדברים שנעשו בתוך המשטרה.

שר-המשטרה ב. ש. שיטריה:  
דברים שמגיעים לבית המשפט, מתפרסמים יום יום בעתון-נות.

יוסף שופמן (גח"ל):  
אותם דברים אינם מגיעים לציבור.

שר-המשטרה ב. ש. שיטריה:  
האם אני צריך לפרסם כל מה שקורה בתוך המשטרה? אמרתי שאתה יכול ללמוד מהדין-וחשבון השנתי כמה שוטרים נענשו, כמה שוטרים פוטרו מהשירות על התנהגות שאינה הולמת את השירות המשטרתי. לכן אל תטיל האשמות שאין להן בסיס ואין להן יסוד. אתה חבר הכנסת, אתה איש אחראי, דברך נשמעים בציבור ויש להם ערך.

ובאשר לגער הרצברג — בנושא זה דובר רבות, והוא מוצה עד תומו. אנשי המשטרה שהיו מעורבים בעניין באו על עונשם, ואף על פי כן עלי להוסיף מספר מלים. המניע לפעולותיה של המשטרה במקום התקרית היה — התלונות הרבות שהגיעו אליה מן הכשנים בסביבה. המצב הגיע שם לידי כך שסרסורים לדבר עבירה מנעו מדירי להיכנס לביתו, משום שאותו זמן שימש חדר המדרגות זירה למעשי זימה. עבריינות זנות היא קשה להוכחה בבית-המשפט, ובכוונת חוליית השוטרים היה לתפוס את העוסקים בזנות בשעת מעשה, דבר שיכול לסייע לביעור הנגע. ועלי להעיר כאן לחבר-הכנסת שופמן, שפעולה מסוג זה איננה יכולה להתבצע על ידי שוטרים במדים, כי כל פעולה כזו שתיעשה שלא על ידי שוטרים בלבוש אזרחי, נדונה מראש לכשלון. השוטר רים הודוה בפני הנער, שהתנהג בצורה חסודה, ולמרות זאת סירב הנער להישמע ולהוראות הסמל ולהילווה אליו. נהפוך הוא. הוא התפרע והשתולל, והיה צורך להתגבר עליו בכוח. השתלשלות המקרה ידועה, אך עלי להדגיש שגם מקרה זה,

העובדות: כיום קיימים במגרשי החניה וליד המדחנים בתל-אביב 6700 מקומות חניה, ובשני חניוני-קומות — עוד 600 מקומות. נוסף לזה, בשני חניוני-קומות, שבנייתם טרם הושלמה, נמצאים עוד 700 מקומות חניה, וזאת לעומת 442 מקומות חניה שהיו קיימים בתל-אביב בשנת 1960, כפי שהיו כרת. לכן לא בדקת את העניין. לאחר שמיעת דברך, ולאחר שמיעת דברי ראש העיר, נבדק העניין, והמספרים שהבאתי היום נבדקו, ואני מביא אותם לכנסת, לידעת חברי הכנסת ולידיעתך אתה.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):  
אם כליכך טוב — למה כליכך רע?

שר-המשטרה ב. ש. שיטריט:  
יש בני-אדם שיודעים לשמור על הטוב, ויש בני-אדם שגם על הטוב אינם יודעים לשמור.

אשר לנתונים הסטטיסטיים המצביעים על גידול העבר-יינות, שעליהם דיברו אחדים מחברי הכנסת, עלי להעיר שאין ליחס גידול זה רק לריבוי העבריינים, אלא שיש לזקוף חלק של הגידול במספרים לפעילות של המשטרה, להתמחותה ולהצלחותיה בגילוי עבריינים, וכן לכניסתם של חוקים ותקנות חדשים לחוקף ולהתברכות האוכלוסיה במדינה.

חבר-הכנסת מיקוניס מצא פסול בעובדה, שקציני משטרה שביקרו בכמה מפעלים שבהם עמדו לקיים שביתת מחאה של שעה בשל אי-מתן תוספת הוסיק, באו במגע עם ועדי העובדים שבמקום. איני מבין מה פסול בראי חבר-הכנסת מיקוניס בכך, שקצינים אלה הופנו לוועדי עובדים באותם מפעלים הסמוכים לצמתים של כבישים ראשיים, על מנת להשפיע עליהם שלא לצאת לכבישים ולחסום את התנועה בהם, תוך כוונה למנוע מראש עלייד כך את הצורך בהתערבות המשטרה כנגד מעשה בלתי-חוקי מעין זה. לדעתי זהו ממש מה שמצפים מאתנו שנעשה. או שמא מבכר חבר-הכנסת מיקוניס התנגשות עם המשטרה במקום הסברה וטיפול מונע?

ועתה משתו כללי: העומס על המשטרה הוא עצום ורב. מלבד הגידול בעבריינות וריבוי בעיות הסדר הציבורי מת-ווספים חוקים ותקנות חדשים לבקרים, המעמיסים על המשטרה תפקידים מרובים. בדרך כלל אין יחס מתאים בין ריבוי זה של התפקידים לבין הגדלתה של המשטרה, הן בכוח-אדם והן באמצעים. המפקח הכללי הצהיר בשעתו שיש תפקידים המוטלים על המשטרה ושיכולים להתבצע עליידי גופים אחרים. תפקידים אלה — כגון חניה בלתי-חוקית בערים, הוצאה לפועל של פקודות בתי-המשפט וכדומה — הגוזלים כוח-אדם משרתי מאומן ויקר, יכולים להיעשות עליידי אחרים. כמו כן מוכנה המשטרה „לוותר“ על הטיפולים הנובעים מסכסוכי עבודה וכדומה. אך השאלה היא — מי יעשה זאת? כל זמן שאין גוף אחר, חייבת המשטרה למלא תפקיד זה, והיא ממלאה אותו.

לבסוף, הרשו לי חברי הכנסת הנכבדים להשמיע מעין נימה אישית. שמחתי ונהניתי לשמוע דברי שבת שנאמרו כאן ולהיווכח בהבנה שגילו רובם של חברי הכנסת. היום שמעתי את דברי חבר-הכנסת שיער, אשר היו ספוגים הבנה. לפני דיבר חבר-הכנסת שרף. הוא אמר דברי טעם רבים. הוא אמר דברים אשר קציני משטרה שהיו בישיבה ואלה אשר הדברים הגיעו אליהם, הבינום היטב. אנו יודעים להעריך דברים נבונים הנאמרים מתוך כוונה טובה ומתוך מאמץ לומר את האמת, והוא אמר את האמת לאמתה. אין שום פקפוק כי הדברים שאמר חדרו ללבות השומעים אותם. למשכחים אני מודה מאד, ומובטחתי שאנשי המשטרה יש-

החמור כשלעצמו, נופח ללא כל פרופורציה והצדקה, וברור לי שבפרסום תיאורו והפרטים עליו היתה הפרזה.

אני מודה לחבר-הכנסת גדעון האוזנר על דבריו השקופים ולי על דברי ההערכה שלו לעבודת השוטרים. אבקש רק להתייחס לדבריו על ביקורת בתי-המשפט העליון בנוגע להוצאת הודאה במרמה מחשוד. למען הדיוק, לא היה מדובר כלל על הודאה, אלא על קבלת חתימתו של האיש לצורך השוואה.

גדעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):  
זה אותו הדבר.

שר-המשטרה ב. ש. שיטריט:  
רציתי רק להבהיר זאת ולהעמיד את הדברים על דיוקם. ולעצם הביקורת — אנו מקבלים כל הערה כזו מבית-המשפט במלוא המשקל הראוי ופועלים בהתאם לכך.

אשר להגדלת מספר השוטרים לשם פיקוח על התנועה בדרכים, עליה דיברו חבר-הכנסת האוזנר ואחרים — אמרתי כבר שענינו זאת, ואני חוזר ואומר שנעשה זאת גם בעתיד, בפרופורציה מתאימה למכלול התפקידים המוטלים על המשטרה. אולם אל לנו לשכוח שככלות הכל 77% מן התאור נות מקומן בתוך שטח עירונ.

בהתייחסתי לדברי חבר-הכנסת עבדול עזי וזעבי בדבר מספר בני המיעוטים המשרתים במשטרת ישראל, עלי לומר שאנו קולטים את הזמן לבני המיעוטים המתאמים לתפקיד משטרה, ואנו מוכנים להבא לקלוט גם יותר. הקושי העומד לפנינו הוא בעצם סובייקטיבי: רצונם של המועמדים לשרת רק ליד מקום מגוריהם, דבר המצמצם את אפשרויות גיוסם, משום שהמחסור בשוטרים הוא בעיקר בערים הגדולות. כל אלה מכביהם שהסכימו להתגייס ולשרת בערים, ביקשו לאחר תקופה מסוימת לשרת ליד מקום מגוריהם, ובאין אפשרות כזו — התפטרו.

זכותו של חבר-הכנסת אבנרי להכריז על עצמו כפטריוט של המשטרה, אם כי לא מצאתי בשום משפט שיצא מפיו לאחר הכרזה זו, אישור לכך.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):  
אילו נתנו לי עוד עשר דקות, הייתי משבח את המשטרה.

שר-המשטרה ב. ש. שיטריט:  
לא אני ניהלתי את הישיבה. אילו ידעתי זאת, הייתי מבקש מהיושב-ראש.

מעצותי הרבות אני מוכן לסנות אחת, ולהשפיע על השוטרים שבעתיד יספלו באנשים שיש הכרח להרימם מכביש החסום על ידם — שיעשו זאת ביושר מסורים — לפי הדוגמה שהציב בכנסת עליידי הצילומים —, ואני מקווה שחבר-הכנסת אבנרי לא יהיה ביניהם.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):  
איני נהנה מזה, האמן לי.

שר-המשטרה ב. ש. שיטריט:  
בדברך נגעת גם בבעיות החניה ואמרת כי המדינה והעיריות, ובמיוחד עיריית תל-אביב, לא עשו דבר כדי להביטח מקומות חניה למכוניות. לדברים אלה — לצערי עלי לומר לך — זאת — אין שחר. ולמה אני אומר זאת? כי בדקתי זאת במשרדי ראש העיר. אמנם משרדי אינו עוסק בהכנת מקומות חניה, אך נתבקשתי עליידי ראש עיריית תל-אביב, חבר-הכנסת נמיר, להעמיד דברים על אמתותן. ואלו הן

מבני המיעוטים, והיינו יותר מעשרה אחוזים שהיית רוצה שיהיו. טעית במספר. לא ידעת.

**עבדול-עזיז זועבי (מפ"ם):**  
אני שמח לשמוע את הדבר.

**שר המשטרה ב. ש. שיטתית:**

מנת המזון שהאסיר מקבל היא אותה מנת מזון שמקבל חייל בצה"ל. נוסף לכך יש ליד כל בית-סוהר גן ירק המספק ירקות בשפע לתצרוכת המקום. האוכל בבתי-הסוהר הוא טוב, מזין וניתן בכמות מספקת, וחבל שחברי-הכנסת זועבי בבקרו בבתי-הסוהר לא טעם מן האוכל שהוכן ולא נזכר בזאת. לא חשוב כאן מה המחיר אשר נקבע לגבי כלכלת האסירים. האוכל הניתן לכולם ניתן גם לאסירים, ולכן אין על מה להתאונן בשטח זה.

בספרים אין די אף פעם, ואנו מעודדים התרמת ספרים לספריות בבתי-הסוהר, מלבד ההקצבה הכספית לרכישת ספרים, שאמנם אינה מספיקה.

אינני מסכים אתך כי שום אסיר ערבי לא נהנה מטיפול ושיקום בעת המאסר ואף לאחר שחרורו. בדרך כלל האסירים הערבים חוזרים לכפריהם מיד לאחר השחרור ואין הם נו"קקים לאגודות לטיפול ושיקום, אך כל ערבי הזקוק לטיפול ושיקום, מקבל אותו באותה הדרך שמקבל אותה כל אסיר אחר. אין הבדל. אם הוא הולך לכפר אשר בו נמצאת מש"פחתו, החמולה, אשר מטפלת בו, ברור כי טוב יותר שהחמולה תטפל בו מאשר יטפל בו משהו משירותי בתי-הסוהר. זה גם בריא יותר עבורו. הוא עצמו יינה יותר וימצא יתר נעימות כאשר יטפלו בו בני משפחתו מאשר הסוהרים.

ברצוני להניח את דעתו של חברי-הכנסת אבנרי. שירות בתי הסוהר פועל במסגרת קיומו של 'החוק', בדרך אנושית, שהיא לדוגמה גם כיום, ומספיק אם נצטט חוות דעתם של שופטים שלנו מן הארץ ואף אורחים מחוץ-לארץ, הבאים ומבקרים לעתים קרובות בבתי-הסוהר שלנו. הייתי רוצה פעם שיתנו לך לעיין בדברים שכותבים לנו אנשים זרים, לא סתם אנשים, אלא אנשים המשמשים במשרות גבוהות; היית רואה מה הם כותבים. לא אומר לך זאת, אם תראה את הכתוב תדע מה הדברים. תדע שהם מעריכים מאד את אשר אנו עושים. גם חברי כנסת לא מעטים, לאחר שביקרו בבתי-הסוהר, איינו את הממצאים והמסירות שבהם ממלאים אנשי השירות את תפקידם.

יש עוד לעשות הרבה במסגרת השירות, אולם יכול אני להניח דעתם של חברי הכנסת ולומר: כל מה שניתן לעשות במסגרות הקיימות, ייעשה. לא נרפה מתביעות לתיקון המצב בקשר לבניית בתי-הסוהר הראשון בדרום, הג' דלת התקציב לכל צורכי הפיתוח החינוכיים בבתי-הסוהר, הקיימים והגברת הפעילות התרבותית והמקצועית, על מנת לסייע לאסיר בדרך לשיקומו ולהזדווגות לחברה כשווה בין שווים.

אני מקווה שנצליח להשיב אנשים אל הדרך הישרה. אנחנו עושים זאת. המשטרה עושה זאת, אף-על-פי שאין זה תפקידה. אף שירותי בתי-הסוהר עושה זאת. אם נווה את מצ' בנו בשטח זה עם המצב בעולם. נדמה לי שמצבנו טוב. רצוי שנדע להעריך את הדבר ולהמשיך בזה.

**הי"ר א. תלמי:**

תודה לשר המשטרה על דברי תשובתו. בזה תם הדיון על סקירת שר המשטרה.

אבו עיידו מהדברים שנאמרו מעל במה נכבדה זו. למבקרים — אני מודה על הביקורת, ודברי הביקורת שהושמעו לא לשם קטרוג, אלא על מנת לתקן הטעון תיקון. הדברים הללו יזכו לתשומת לב מלאה.

**ועתה הערות מספר על שירות בתי-הסוהר.**

לחברת-הכנסת בנימין שחור — אני מסכים אתך כי ההכ"נות להקמתו של בתי-הסוהר בדרום הנן ממושכות מדי. אינני סבור כי המשטרה או שירות בתי-הסוהר אחראים לכך. יש לזכור כי זהו בתי-הסוהר הראשון העומד להיות מוקם במדינה ועלינו להיות והירים בתכנונו ולבדוק כל פרט ופרט. לצערי, גם הוויכוחים עם הנוגעים בדבר גוזלים זמן, ואולי זמן רב מדי, אך אני משוכנע כי כל זה נובע מתוך רצון לחסוך כסף למדינה ולא מרצון לעכב את הפעולה. אנו זקוקים מאד לבתי-סוהר נוסף, כי מספר האסירים הולך ומת'רבה. מספר זה גדל כשם שהולך וגדל מספר התושבים. נוסף לכך, בתי-המשפט, כפי שצינתי בתחילת דברי, החלו להחמיר בעונשים, ועל ידי כך היושבים בבתי-סוהר אינם ממהרים לפנותם. לפיכך מספר האסירים הולך וגדל.

לחברת הכנסת מטילה גז אומר: הנערות הצעירות המגיעות לבתי-הסוהר נוה'תרצה, נשלחות לשם עליידי בתי-המשפט, הגוזרים עליהן עונש מאסר לאחר שהן בורחות מאחד ממסודות החסות לצברייניות 'צעירות' שבמשרד הסעד. בתנאים הקיימים אין כל אפשרות של הפרדה ביניהן לבין האסירות המבוגרות יותר. עלי להוסיף כאן, כי קודם היו מקומות מסויימים אשר בהם היו עצורים צעירים. כיום אין המקומות הללו. כיום שולחים אותם לבתי-סוהר, אף על פי שקודם לכן לא היו נשלחים לשם. יוצא מזה, כי בני אדם אשר לא היו נשלחים לבתי-הסוהר, כיום הם נשלחים לשם, משום שאין מקום אחר. אבל אפילו אם יש מקום אחר — ואינני רוצה להתפאר — אין יודעים לטפל בהם בו כשם שעושים זאת בבתי-הסוהר. בבתי-הסוהר יודעים לטפל באופן טוב יותר באסירים, ולאסירים יש יותר זיקה אל המקום אשר בו הם נמצאים.

אשר להחזקתם של תינוקות בבתי-הסוהר, אני יכול רק להודות לחברת-הכנסת גז על פנייתה מעל במה זו בענין כה חמור. ייתכן שבדרך זו יימצא הפתרון. אינני יודע אם הפתרון יימצא מהר. זאת מכה. זאת מכה הקיימת לא מקרוב. קשה לדעת איך ומתי ייפתר מכה. קשה גם להגיד לאם, אשר הגורל הביא אותה לבתי-הסוהר, ואשר יש לה ילד בן שישה חודשים, כי לא תביא אותו עמה. אין לה למי למסור אותו. היא מביאה את הילד עמה ואנו מטפלים בו ככל האפשר. זה שנים שאנו מנסים למצוא פתרון לבעיה זו, כי התקלה יכולה להיות חמורה עוד יותר מזו שצויינה על ידי חברת הכנסת גז. זאת יכולה להיות פגיעה גם בגופו וגם בנפשו של התינוק המצוי בין תושבי בתי-הסוהר. אילו נמצא מוסד שהיה מוכן לקלוט תינוקותיהם של אמהות הנשפטות למאסר, אם למספר ימים ואם לשנים — והמדובר במספר לא גדול — היינו פותרים את הבעיה גם מבחינה משפטית. כיום, אם גם יצווה השופט להפריד את הילד מאמו הנשלחת למאסר, האם יימצא המקום עבור התינוק? אין מקום. לכן הן מביאות את התינוק אתן. לצערי, אני אומר לך כי ישנם מקרים כאלה.

לחבר הכנסת עבדול עזיז זועבי עלי להשיב, כי בשירות בתי-הסוהר משרתים כיום 703 אנשי סגל, מהם 83

## ו. חוק ההגנה על חוסים, תשכ"ו—1966 (\* ) (קריאה שניה וקריאה שלישית)

רשאי הוא לפנות לבית־המשפט בבקשה ליתן הוראות לענין זה, והו' הסעיף הפותח את הפרק, שבו יש דאגה לחוסה בכל מצב שיתהווה. אין הוא מדבר על קטין, משום שקיים חוק הנוער המבטיח את שלומם של הקטין. הוא הולך בעקבות חוק הנוער בתחום זה ומשלים אותו.

רצוני לחזור לפרק השני של החוק, הנקרא — הגנה מפני ניצול. בפרק זה חלו שינויים לעומת מהדורתו הראשונה, כפי שהובא בקריאה ראשונה, בעקבות הערות חברי הכנסת שנשמעו גם במליאת הכנסת וגם בוועדה.

חברי הוועדה היו סבורים, כי יש צורך בחוק אשר יגן על קטינים וחוסים לא רק מפני ניצול לשם לחץ מופגן, אלא גם מפני ניצול לקיבוץ נדבות, אולם החוק מגביל ומתנה את העונש „בנסיבות העלולות לפגוע בשלומם הגופני או הנפשי של החוסה“.

בהצעת החוק המקורית היה סעיף אשר הטיל את נטל ההוכחה על הנאשם. הוועדה החליטה, פה אחד, למחוק את הסעיף הזה. הוועדה סברה, כי אין מקרה זה מצדיק סטיה מן הנהוג הדמוקרטי, לפיו אין להטיל את נטל ההוכחה על הנאשם.

מלבד זאת הקלה הוועדה בעונשים. במקום שההצעה המקורית קבעה עונש של קנס בסך 1,000 ל"י ומאסר שלושה חודשים, סברה הוועדה כי המדובר כאן באנשים המגיעים למעשים כאלה, בדרך כלל, במצב של יאוש. הצענו להקטין את העונש הכספי מאלף לירות לחמש מאות לירות, ואילו ביחס לעונש המאסר יש שתי גירסאות: לפי הגירסה האחת יוטל עונש מכסימלי של שלושה חודשי מאסר, ולפי הגירסה השנייה יוטל עונש מכסימלי של חודש מאסר. יושב־ראש ההעדה תומך בגירסה השנייה, לפיה יוטל עונש של חודש מאסר.

לחוק זה יש כמה הסתייגויות. יש הסתייגויות הנובעות מהתנגדות לחוק עצמו, ויש גם הסתייגויות — והן רבות — שאינן קובעות את יחסם של חברי הוועדה להצעת החוק. יש הצעה אחת להטיל שלושה חודשי מאסר, או הצעה אחרת בדבר הרכב של שלושה שופטים שישב באינסטנציה השנייה. אלה הם פרטים בעלי ערך משני.

על שולחן הכנסת הונחה רשימה הכוללת תיקוני שיבושים וטעויות. יש להוסיף לרשימה תיקון בעמוד 2, סעיף 3 (ב), שם נאמר: „לא יוחזק בו יותר משבוע ימים אלא באישור בית משפט השלום“. צריך להשמיט כאן את המלה „השלום“ ולהסתפק ב„בית־המשפט“, וברור שהכוונה היא לבית משפט השלום. בהסתייגות של חברי־הכנסת ירד לסעיף 15 יש לצרף את שמו של חברי־הכנסת חביבי. שם כתוב שהשר רשאי להתקין תקנות באישור הכנסת. בעוד שהמציעים התכוננו שהתקנות יותקנו באישור ועדת השירותים הציבוריים של הכנסת.

נשמע עכשיו את דברי ההנמקה של המסתייגים, ולאחר מכן אשיב להם.

היו"ר א. תלמי:

רשות הדיבור לחברי־הכנסת חביבי להנמקת הסתייגויותיו. אני מבינה שהחברי־הכנסת חביבי ינמק את כל הסתייגויותיו יחד.

היו"ר א. תלמי:

אנו עוברים לסעיף ג' של סדר־היום: חוק ההגנה על חוסים, תשכ"ו—1966, קריאה שנייה ושלישית. רשות הדיבור ליושב־ראש ועדת השירותים הציבוריים.

שלמה רוזן (יו"ר ועדת השירותים הציבוריים):

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה. זו לי הפעם הראשונה להביא, כיושב־ראש ועדת השירותים הציבוריים, הצעת חוק לקריאה שנייה. אני מביא לפני מליאת הכנסת את חוק ההגנה על חוסים, תשכ"ו—1966.

נדמה לי, כי חברי ועדת השירותים הציבוריים ואלה ששיתפו פעולה עמה, ניציגי משרד הסעד ונציגי משרד המשפטים, היושבים איתנו כאן, רשאים הפעם לסכם את מלאכתם מתוך סיפוק. חברי ועדת השירותים הציבוריים השקיעו בעיבודו של החוק זמן ומאמצים מרובים, והנני מאמין כי הצעת החוק המוגשת לכם היום, במהדורתה המתוקנת, על ההשלמות וההתוספות, ההשמות והתיקונים ביחס להצעת החוק המקורית, תניח את דעתם של אלה מבין חברי הכנסת שהביעו ספקות, מתחו ביקורת ותבעו תיקונים יסודיים. הנני רוצה לקוות, שאף אותם חברי הכנסת שהצביעו נגד העברת החוק לוועדה, יצטרפו הפעם לתומכים בקבלת החוק, אף אם לא יתקבלו ההסתייגויות שהם מציעים, הנראות בעיני, בדרך כלל, כמשניות ביחס למגמותיו החיוביות מאוד של החוק.

הצעת החוק שהוגשה לכנסת בקריאה ראשונה מטרתה היתה, לפי דברי ההסבר, למנוע „ניצולם של קטינים, נכים וזקנים שאינם יכולים לדאוג לעצמם, על־ידי הוריהם והאחרים האחראים לטיפול בהם, לשם לחץ מופגן על יחידים ומוסדות“. הוא בא למנוע כל מעשה העלול „לפגוע בשלומם של הקטנים, הנכים או הזקנים“.

אף אותם חברי הכנסת שחיבו את החוק הזה בקריאה הראשונה — וזה הרוב הגדול — כולם כאחד מצאו שהחוק מוגבל ומצומצם, ואין הוא מבטיח דאגה לחוסה, לנכה, לקטין ולזקן, לשלומם הנפשי והפיסי, אלא במקרה שהוא מנוצל על־ידי האחראי לו לשם לחץ מופגן על יחידים ומוסדות. יש שהעריכו את החוק כהגנת הציבור מפני סחיטת יחידים.

חברי הכנסת חשבו, ובצדק, שאין להסתפק בכך שהחוק יגן על החוסה רק במקרה של ניצולו על־ידי האחראי לו, לא רק כאשר הוא מנוצל על־ידי אחר במקום ציבורי, אלא גם כאשר שלומם הפיסי והנפשי עלול להיפגע בהימצאו בבית, ולכן קבעו שהפרק החד הבהיר מפני ניצול קטנים יהיה רק חלק מחוק כולל יותר, שבא להבטיח את ההגנה על החוסה.

אני שמח לציין, כי בהסכמת משרד המשפטים ומשרד הסעד, הוספנו פרק חדש, פרק ג', שיש בו מגמות חיוביות חשובות מאד. אקרא לפניכם את הסעיף הראשון בפרק, הנקרא „הגנה על שלומם של חוסים“. „היה פקיד סעד סבור, כי שלומם הגופני או הנפשי של חוסה בגיר נפגע, או עלול להיפגע, פגיעה חמורה מהעדר טיפול ראוי, וכי למניעת הסכנה יש צורך בהוראת בית־משפט, משום שאין החוסה או האחראי עליו מסכימים לטיפול הדרוש,

לא יהיו שכונות עוני ולא יקרו מקרים של הריסת בתים, המאלצים את ההורים לצאת מאבק ולקחת את ילדיהם עמם.

נאמר בחוק שהדבר ייחשב כעבירה רק אם הצטרפות החוסה לפעולות כאלה פוגעת בשלומם הנפשי של החוסה. מי קובע אם הפעולה הזאת פוגעת בשלומם הנפשי של החוסה? לפי הערכתי, ילדים שנמצאים בבית רעבים לחם — טוב מאוד לשלומם הנפשי אם יבינו את הצורך לא לשבת בבית, אלא להצטרף להוריהם במאבק הצורך. לכן באו הצעותינו, כדי להוציא את המגמה הריאקציונית האנטי-עממית הזאת, מגמה של הגבלת חופש המאבק. כי זוהי המגמה.

בדרך כלל אנחנו מסכימים לפרק ג' בחוק. החוק היה באמת חוק של הגנה על חוסים אילו הסתפקנו בפרק ג' שבו. אבל כאשר ישנו פרק א' ופרק ב', וכאשר ישנה המגמה הזאת, ואם הצעותינו לא תתקבלנה — ניאלץ להצביע נגד החוק.

#### היו"ר א. תלמי:

חבר-הכנסת עזריאל איננו נוכח באולם. אני מוסרת את רשות הדיבור לחבר-הכנסת מנחם ידיד להנמקת הסתייגותו.

#### מנחם ידיד (גח"ל):

גברתי היושבת-ראש, חברי כנסת נכבדים. אנו חייבים נו את העברת החוק לתועדה מתוך תקווה שיוכנסו בו התיקונים המאמימים. ואכן צדק יושב-ראש הוועדה באומרו שהחוק הגיע לוועדה כפי שהגיע, ויצא ממנה עם הרבה תיקונים שהם לטובת החוסה ולטובת הווקן והנוקם.

לגבי סעיף 2 בפרק ב' — חברי הוועדה היו חלוקים בדעותיהם. חלק מן החברים גרס מאסר שלוש חודשים או קנס 500 לירות, וחלק גרס מאסר חודש אחד או קנס 500 לירות. אני הצעתי להקטין את הקנס מן 500 ל-300 לירות, מתוך החושש ששיעור הקנס עלול לגרום שיהיו אנשים אשר במקום לשלם את הקנס, יילכו לבית-הסוהר לחודש מאסר. ועליידי העובדה שראש המשפחה או אחד מבני המשפחה הולך למאסר, אנו יוצרים אפשרות של מקרי סעד נוספים במדינה. אם הקנס יהיה נמוך יותר, נחסוך שירות סעד נוסף לאלה שיהיו זקוקים לו.

לכן אני פונה לכנסת ומבקש להקטין את שיעור הקנס ולהעמידו על 300 לירות במקום 500 לירות.

בסעיף 3 (ב) נאמר: „הועבר חוסה למקום שהוא מחוץ לרשותו של האחראי לחוסה, לא יוחזק בו יותר משבוע ימים אלא באישור בית-המשפט“. ברור, עלולים לקחת אדם כזה למשטרה או לבית-הסוהר, כי לא מוגדר לאן יקחו אותו, לאיזה מוסד. וכאן יש חשש שמא יישלח אדם למקום לא-רצוי לתקופה ארוכה יותר. לכן אומרת הצעתי „לא יותר 48 שעות“. אני חושב שארבעים ושמונה שעות מספיקות כדי להביא את החוסה לשופט, על מנת שהשופט יקבע היכן מקומו של חוסה זה.

ובאשר להסתייגות לסעיף 15 — כאן צדק היושבת-ראש. למעשה קורים כאן מקרים שבאה הצעת חוק לוועדה, מתווכחים על סעיף מסוים, הוועדה מתקנת אותו, ולבסוף בא השר ומתקין תקנה, וכאילו מתעלם לגמרי מכל מה שנעשה תוך כך, היגויים בוועדה. חשוב שפעם תתן הכנסת דעתה על כך, שגם את התקנות שהשר מתקין יהיה צורך להביא לאישור הכנסת. במקרה דנן אני מסכים שהתקנות שהתקין השר יבואו לאישור הוועדה, ושלא יתקין אותן על

#### אמיל חביבי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. גם אני מצטרף לדברי הוערכה של יושבת-ראש ועדת השירותים הציבוריים לעבודה הרבה, הטובה לפעמים, של הוועדה בהכנסת תיקונים ותוספות לחוק. אני מתכוון בעיקר לפרק ג', שהוא פרק חדש בהצעת החוק, שבדרך כלל אני מקבל אותו, כי הוא נותן להצעת החוק אופי סוציאלי. אבל המטרה העיקרית של הצעת החוק, שבגללה התנגדנו להצעה בעת הקריאה הראשונה, לא שונתה.

בעת הקריאה הראשונה טענו כי הצעת חוק זו איננה באה להגן על חוסים אלא באה לתת בידי המשטרה כלים נוספים להתערבות במאבקים של העובדים. מטרה זו שרירה וקיימת בחוק גם עכשיו. לדוגמה, אם יוצאת משלחת של תלמידים כדי להתריע נגד העלאת שכר לימוד, אפשר להטיל את האשמה לכך על המורה או מנהל בית הספר, לאחר שבהצעת החוק ההגדרה של „אחראי לחוסה“ כוללת הורה, לרבות הורה חורג, מאמץ, אפוטרופוס או מי שהחוסה נמצא במשמרתו או בהשגחתו, או מי שהחוסה נתון באותה שעה בהשפעתו. לפי הגדרה זו אפשר להפוך גם את המורה או את מנהל בית-הספר לאחראי לחוסה, וזה איננו מתקבל כלל על הדעת.

#### פריג'א זוארץ (מפ"ל):

תלמידים צריכים ללמוד ולא להפגין.

#### אמיל חביבי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

קורה לעתים שתלמידים יוצאים לאו דווקא בהפגנה אלא במשלחת כדי להתנגד להעלאת שכר לימוד, או כפי שקרה בעבר בכפרים הערביים, שאנשים התנגדו למס הגולגולת. בעבר יצאו תלמידים להפגין נגד מס הגולגולת.

#### שלמה רוזן (מפ"ם):

זה היה בימי התורכים?

#### אמיל חביבי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

זה קרה בתקופת קיומה של מדינת ישראל. חבר-הכנסת רוזן הוא חדש בכנסת, ומן הראוי לומר לו שהיו מאבקים בכנסת נגד מס גולגולת.

לפי הנוסח המוצע אפשר להעניש מורה או מנהל בית ספר מאחר שהם האחראים לחוסה והוא נמצא בהשגחתם.

בסעיף 2 (1) מוצע להטיל עונש על מי שגורם או מגיה שהחוסה יימצא, עמו או בלעדיו, ברשות הרבים או במקום הפתוח לציבור, באופן שיש בו כדי להסב תשומת-לב הציבור לענין שהאחראי מעוניין בו, ובכלל זה קבלת נדבות. אנו מתנגדים למגמה זו ואף התרענו נגדה. סעיפים קטנים (1) ו-(2) בפרק ב' מכונים בצורה ברורה ביותר להגנה על המנצל ולא להגנה על החוסה. לא ההורים הם המנצלים אלא נותני העבודה. בעבר אירעו מקרים שהורים נאלצו לקחת את ילדיהם עמם כאשר יצאו להפגין או לקיים שביתת שבת. חוק זה נותן למשטרה אפשרות להתערב נגד מאבקים צודקים כאלה.

גם אנו נגד ניצול ילדים, וגם אנו לא היינו רוצים שיצרפו ילדים למאבקים כאלה. אבל כיצד ניתן למנוע ניצול כזה של ילדים? ניתן לעשות זאת לא באמצעות המשטרה, אלא דווקא משרד הסעד היה צריך לחפש דרכים למנוע זאת שלא בדרך משטרתית.

אנו נאבקים למען משטר בו לא יהיו פועלים מפוטרים,

דוגמות רבות. אינני רוצה לחרוג מן הנושא, אך רצוני להביא דוגמה אחת בולטת, אקטואלית, מה זו קבוצת לחץ. אם רוצים למנוע לחצים, יש להתחיל בחוקים, בגדולים. זה שמונה עשרה שנה שנמל חיפה נמצא ברשות "שירותי הנמל המאור חדים", וגוף זה אינו מניח לממשלה להטיל מרותה על הנמל. היו ועדות, היתה ועדת שרף, גם מבקר המדינה מתח ביקורת חריפה על כך שאין מאפשרים לממשלה להיכנס לנמל חיפה. מנהל רשות הנמלים הממשלתית, רב־אלוף לסקוב, עושה מאמצים רבים כדי לחדור לנמל חיפה ואין נותנים לו. עכשיו יצא המרצע מן השק. אמנם אין זה שייך לנושא, אך אני מביא זאת כדוגמה קיצונית.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):  
אינך אומר מי כאן החוסה.

הי"ר א. תלמי:

חברה־הכנסת גרוס, אתה צריך לנמק את הסתייגותך.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):  
מיד אניע לכך.

והנה עכשיו יצא המרצע מן השק. הם אומרים שאם ישתפו את "סולל בונה" בנמל אשדוד, ישתפו הם את הממשלה בנמל חיפה. ואנחנו איננו נזעקים, איננו אומרים דבר. להיפך, חברה־הכנסת ורטרן מגן על זה ואומר שזה צודק.

עכשיו רוצים למנוע לחצים מעלובי־חיים אלה, מן החלשים. תתחילו בחוקים. לגביהם עוברים על כך בשתיקה.

רשמתי שלוש הסתייגויות כדי להפיג במקצת חריפותו של החוק בכמה סעיפים ועכשיו אני רוצה לנמק את הסתייגויותי.

בסעיף 2 נאמר: ".... בנסיבות העלולות לפגוע בשלומם הגופני או הנפשי של החוסה". במקום זאת אני מציע לומר: "בנסיבות הפוגעות בשלומם הגופני או הנפשי של החוסה". כי מי יכול לקבוע שהנסיבות עלולות לפגוע בשלומם הגופני? אינני רוצה להעניק סמכויות כה רחבות לפקיד הסעד שהוא יקבע לפי מצב רוחו שהנסיבות עלולות לפגוע בשלומם הגופני והנפשי של החוסה. לכן אני מציע את התיקון: "בנסיבות הפוגעות בשלומם הגופני או הנפשי של החוסה".

שלמה רוזן (י"ר ועדת השירותים הציבוריים):  
מי יקבע שיש כאן משום פגיעה?

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):  
רופא.

אמיל חביבי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):  
לפי החוק, בית־המשפט יקבע זאת.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

הנוסח "עלולות לפגוע" פירושו שאפשר להעניש את האחראי אף אם קיים חשש קל שבקלים שהחוסה ייפגע.

בסעיף 2(1) נאמר "גורם או מניח שהחוסה יימצא, עמו או בלעדיו, ברשות הרבים או במקום הפתוח לציבור". אני מציע לומר "לוקח עמו את החוסה ברשות הרבים...". כיצד ניתן לקבוע שהאחראי לחוסה גורם או מניח שהחוסה יימצא ברשות הרבים? אני סבור שהנוסח הזה איננו הגיוני ועלול לגרום עיית־דין לאחריתו ולהענישתו שלא בצדק.

אני מתנגד לכל ניסוח שבא לענוש את האחראי על פעולה שקיים ספק אם נעשתה. יש לענוש את האחראי רק כאשר יודעים בוודאות שהוא השתמש בחוסה לשם הפעלת

ועת עצמו, מכיוון שהחוק שונה הרבה לטובה לעומת הצורה המקורית בה הובא. ואנחנו חוששים שמא התקנות שיוחקו עליידי השר יחמירו את המצב, ולא יהיו בהתאם לתקינים שהכנסנו בחוק.

הי"ר א. תלמי:

רשות הדיבור לחברה־הכנסת גרוס, להנמקת הסתייגויותי.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

ועדת השירותים הציבוריים השקיעה עבודה רבה בחוק זה, וראוי לברכה יושב־ראש הוועדה, חברה־הכנסת רוזן, אשר הגיש כמעט פרקים חדשים, בעזרת עובדי משרד המשפטים. במיוחד יש לציין לברכה את הפרק השלישי בחוק.

התנגדתי לחוק זה בקריאה ראשונה, לא משום שרוחו של החוק אינה טובה, זו באמת בעיה סוציאלית ויש למצוא פתרון למניעת הפעלת לחצים וניצול חוסים, למניעת פשיטת־יד ברחובות העיר. כל זה טוב ויפה. אבל אני מתנגד לאמצעים המשטרתיים שהכוונה לנקוט לפי חוק זה נגד עלובי־חיים אלה שעליהם מדובר. נאמר בתורה "צדק צדק תרדוף". הדבר נאמר בפרשת שופטים. אומרים המפרשים: את הצדק צריך לרדוף בצדק. אם רוצים להשיג את הצדק, אפשר לעשות זאת עליידי עשיית צדק, לא עליידי חוק משטרתי ולא עליידי החלטות אדמיניסטרטיביות.

אם רוצים שיעלמו פושטי־יד, אם רוצים למנוע ניצול חורסים לשם הפעלת לחץ, כדי לעודד רהמנות ברחובות העיר, במשרדים ממשלתיים, בלשכת השר ובסוכנות — גם אני בעד זה, גם בי מעורר הדבר סלידה כשאני רואה אשה עומדת בפינת רחוב על־יד התחנה המרכזית או ברחוב אלנבי בתל־אביב עם תינוקת בזרועותיה. זה מעורר סלידה. אבל רבותי חברי הכנסת, קודם כל יש לבדוק את מצבם של אנשים אומללים אלה: קודם שמפעילים את שוט החוק, קודם שמטילים עליהם מאסר — יש לבדוק את מצבו של כל אחד ואחד. הביאו לפני שופט שלום כמה פושטי־יד וקבצנים לפי חוק הקבצנות, השופט לא הטיל עליהם עונשים, אלא במקום זאת הוא הציע לבדוק את מצבם ולשקמם. את זאת הציע השופט. הוא לא הפעיל את החוק. כי אולי באמת הם רעבים לפת לחם? אולי באמת אין לאותה אם אומללה וגלמודה עם מי להשאיר את ילדה והיא נאלצת להביאו עמה כדי להחיות את גופה וגפש הילד? מי קבע שיש להם בבית מה לאכול? כבר אמרתי זאת בדיון בקריאה ראשונה. חז"ל אומרים: בואו ונחזיק טובה לרמי אים, שעל ידי כך יש לנו התנצלות לפני הקדוש ברוך הוא על שאנו מעלימים עין מן העניים בטענה שיש רמאים. אני אומר שיש רמאים המנצלים את הציבור, מפעילים לחץ. אבל אולי יש גם כאלה שהם באמת רעבים? איך אנחנו יכולים להטיל עונש על כל אחד ואחד? כבר אמרתי אז: הקימו משרד לדמעת העשוקים, ועדה שתבדוק מצבם של עלובי חיים אלה. והיה אם לא יקבלו את מרותה והחלטתה של הוועדה — אז שתמשו במשטרה, בבתי־סוהר. אבל לא לפני כן. אני מניח שיש רבים שיטמנו שיש להם לפני משפון את לבם ולתנות את צרתם. הם יסיכמו לקבל כל פתרון.

עכשיו לענין הלחץ. ודאי שזאת תופעה עגומה אצלנו שיש קבוצות לחץ. אבל רבותי חברי הכנסת, כלום מעטים המקרים של הפעלת לחץ אצלנו? יש מקרים רבים של הפעלת לחץ במפעלים גדולים ובחברות גדולות. מאימתי הדבר פסול אצלנו? אני נגד זה, אבל אין זה פסול אצלנו. אדרבה, כל המרבץ להשתמש בכוח הלחץ הרי זה משובה. וחברי כנסת ממפלגות מכובדות מגינים על קבוצות לחץ. אפשר להביא

ביטול סעיף זה עדיין לא בא הענין על תיקונו. החוק אינו מבדיל משום-מה בין הנסיבות. החוק אינו נותן לשופט אפשרות להבדיל ולבחון אם האשה חשבה בכנות על טובתו של החוסה, אם האשה רצתה בכנות בטובתו ולכן הביאה אותו למקום שהביאה, או לא. לפי החוק הזה יהיה השופט חייב להרשיע את האשה. ייתכן שיקנוס אותה בלירה אחת במקום חמש מוטט לירות, ייתכן שישלם את הקנס מכיסו, כפי שקרה בכמה מקרים. אבל החוק מחייב אותו להרשיע, ודבר זה כשלעצמו פסול בעינינו.

בסעיפי-המשנה (1) ו-2) אנחנו מציעים תיקון פשוט מאד. במקום שהחוק אומר שיענש „מי שגורם או מניח שהחוסה יימצא, עמו או בלעדיו, ברשות הרבים” וכו', אנו מציעים להוסיף את הפסוק הבא: „ובתנאי שהמעשה היה לרעת החוסה”. כלומר, השופט יחליט אם בנסיבות המקרה המסויים היה הדבר לרעת החוסה. ימצא השופט, על-פי הרגשתו, או על-פי חוות דעתם המקצועית של העדים במשפט, שהדבר היה לרעת החוסה — יענשו; ולא — למה לענוש? אם לדעת השופט לא היה המעשה לרעת החוסה, איך אפשר לחייבו להרשיע אדם הרשעה, שבמקרה זה היא בניגוד למצפוננו?

אלה הן שתי ההסתייגויות הראשונות שלנו. ההסתייגות השלישית גם היא באותה רוח. במקום שהחוק אומר בסעיף 3א): „היה קצין משטרה סבור שאדם פלוני עובר עבירה לפי סעיף 2, רשאי הוא לנקוט כל האמצעים הדרושים לדעתו להעברת החוסה למקום מגוריו...”, אנחנו אומרים שהדבר הזה צריך להיות נתון בידי פקיד הסעד. אין זה מתפקידו של קצין משטרה, עם כל הכבוד לקציני המשטרה. אנחנו מציעים לכתוב: „היה פקיד סעד סבור שאדם פלוני...”. מובן שאת האמצעים שיהיה עליו לנקוט, הוא ינקוט באמצעות המשטרה. אבל האיש ששיקול-דעתו יכריע בענין, יהיה פקיד סעד ולא קצין משטרה.

אם הכנסת חקבל את שתי ההסתייגויות האלה, שלדעתי הן הגיוניות, אשמח להצביע בעד הצעת החוק, כי אני חושב שבמקרה זה תהיה היא הצעה טובה. ולא, תעמידו אותי במצב קשה. בעד חלק מהחוק הייתי רוצה להצביע. אך יש דברים שאיני יכול להצביע בעדם. זהו חוק רציני, הנוגע בענינים רציניים. אל נשפוך את החוסה יחד עם מי האמבט.

**הי"ר א. תלמי:**

רשות הדיבור ליושבי-ראש ועדת השירותים הציבוריים.

שלמה-רוזן (יו"ר ועדת השירותים הציבוריים):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, חברי-הכנסת חביבי מתנגד לחלק הראשון של החוק, והסתייגויותיו מצביעות על כך שאיננו רוצה „לבלוש” את החלק הראשון, בעוד שבעד החלק השני הוא רוצה להצביע — ומשום כך הוא מציע תיקונים שיש בהם כדי לבטל את החלק הראשון, דבר שאין אנו יכולים לקבל.

חבריה-הכנסת חביבי מציע למחוק בהגדרת „האחראי לחוסה” את המלים „נתון להשפעתו”. אם אנחנו מתנגדים לניצולו של קטין או חוסה, האם אין לכלול בהגדרת האחראי את מי שהחוסה נתון להשפעתו באותה שעה? משום-מה רואה חבריה-הכנסת חביבי בחוק זה חוק ריאקציוני. אני מציע לו לרכך במקצת את הנומנקלטורה. גם אני בעד חופש הפגנות וכאשר החוק הגיע אלי במהדורותיו הראשונה הייתה תגובתי הראשונה, שיש בכך משום הגבלת חופש ההפגנה והגבלת הזכויות. ככל זאת שאלתי את עצמי, ואני שואל את עצמי

לחץ. אין לענוש אדם רק בעקבות השערה שהוא עשה פעולה מסויימת.

לכן אני מבקש מן הכנסת להצביע בעד התיקונים שהצעתי. אני חושב שהם הגיוניים ומן הראוי שיתקבלו.

**הי"ר א. תלמי:**

רשות הדיבור לחבריה-הכנסת אבנרי להנמקת הסתייגותי.

**אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):**

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. גם אני רוצה לברך את יושבי-ראש החברה וחבריה, שהקדישו זמן ניכר לדיונים על הצעת החוק. חבל רק שאני, כחבר הוועדה, לא יכולתי ליטול חלק גדול יותר בדיוני הוועדה.

שלמה רוזן (יו"ר ועדת השירותים הציבוריים):

ליווית את עבודתנו באהדה.

**אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):**

אני רוצה לומר משפט אחד בענין זה.

**יעקב כץ (פועלי אגודת ישראל):**

אתה מבקר את חברי הכנסת שאינם נוכחים במליאה, ואילו אתה אינך משתתף בישיבות הוועדה.

**אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):**

בדיוק על כך אני רוצה לומר כמה מלים. לא במקרה אני מוזכר עובדה זו. אם מכניסים סיעתי-יחיד, בעל כורחה, לשתי ועדות היושבות תמיד בדיוק באותו הזמן, הרי זוהי התעללות בסיעת-היחיד, ואחת הדרכים לקפח את זכויותיה. התרעתי על כך באוונט יושבי-ראש הכנסת, ללא הועיל.

**יעקב כץ (פועלי אגודת ישראל):**

אתה צריך להעדיף את ועדת השירותים הציבוריים.

**אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):**

בגוף הצעת החוק שוכנות שתי נשמות, ועובדה זו מקשה עלינו להחליט כיצד להצביע. הצעת החוק נוגעת לשני מקרים שהם שונים לחלוטין. יש מקרה של ניצול לרעה של החוסה, למשל — אשה פנתה למשרד הסעד ולא נענתה, והשאירה את ילדה בפתח הלשכה, וכך גרמה לו נזק שאולי אין לו תקנה ברבות הימים. אם אשה או איש, שברשותו נמצא חוסה, מנצלים את החוסה בצורה אכזרית לשם קיבוץ נדבות — הרי זה מקרה שבו חייבת מדינת-סעד להגן על החוסה. כנגד זה יש מקרים שהם שונים לגמרי: כאשר אדם עורך הפגנות ואילו מלתה בנו הקטין, דבר שאיננו גורם לו כל נזק אלא להיפך. או מקרה של אשה מיואשת, הדורגת דאגה כנה לחוסה, המגיעה בשיא יאושיה לכך שהיא לוקחת אתה את החוסה כדי לשבות יחד עמו שביחית-שבת בלשכת הסעד. ייתכן שזו דרך לא-נכונה, אפשר לומר שזו דרך לא-דמוקרטית. אבל נשאלת השאלה: האם צריך החוק לפעול נגד אשה כזאת? איזו אשה תעשה זאת בלב קל? צריך לחשוב במקצת לאילו מעמקי יאוש היא הגיעה, אם לקחה את הילד להפגנה מעין זו. לא יכול להיות דין אחד לשני המקרים האלה. במקרה הראשון חייב החוק להכביד ידו בכל חומר הדין; במקרה השני אין החוק צריך להתערב. כפי שאמר בצדק חבריה-הכנסת גרוס: לא יכול לבוא השוטר במקום הטיפול הסוציאלי.

בהצעת החוק המקורית היה סעיף החוקה. אני שמח מאד שלאחר הביקורת שמתחו רוב חברי הכנסת בקריאה ראשונה על הסעיף הזה, מצאה הוועדה לנחוץ לבטלו. אבל עלידי

הקנס מאלף לחמש מאות לירות. כמובן, ייתכן לטעון שמספיק קנס של 300 לירות, ואין זה ענין לוויכוח אלא להערכה ושיקול-דעת.

חבר-הכנסת ידיד טען נגד הסעיף המסמך שוטר לטפל בחוסה. החוק קובע ששוטר הרואה בחוץ חוסה — נכה, זקן, קטין — במצב שלדעתו מסכן או עלול לסכן את שלומו, עליו להוביל אותו הביתה. הוא יכול להביאו הביתה בלי לשאול שום אדם. אבל אם הוא רוצה להעבירו לאיזה מוסד — הוא צריך להתייעץ בפקיד הסעד. פה אני רוצה לענות גם לחבר-הכנסת אבנרי. הרי יש מצבים כאלה — בדרך כלל פקיד הסעד לא נמצא במקום, ואילו המשטרה נמצאת במקום. כשיש איסור וצריך לדאוג לסדר — קודם כל נמצא השוטר במקום. להחזיר את הילד או את הזקן הביתה — מוסמך השוטר. להעבירו למוסד — יכול הוא רק בהתייעצות עם פקיד הסעד. אני חושב שזהו דבר מוצדק וסביר.

כן טוען חבר-הכנסת ידיד שאין להחזיק במוסד את החוסה הנה שבוע ימים, אלא רק 48 שעות. עד שיגיעו לשופט. העיר לי ד"ר לבנה ממשד המשפטים: לא מדובר במקרים אלה על מעצר במשטרה, אלא על כך שמעבירים את החוסה למוסד מתאים, למוסד שפקיד הסעד חושב אותו למתאים. כלל זה מקובל גם בחוק הנוער לגבי קטינים. גם שם ניתנת שהות של שבוע, כי לא פעם הענין אינו מסתדר תוך 48 שעות. אם נסיר מפה איפוא את החשדות המשטרה תיים כפי החוסה דווקא — אני חושב שאין מקום לאותה עמידה על המקח. כי אילו אמרנו שמעבירים אותו לבית הסוהר — היה הצדק עם חבר-הכנסת ידיד, מה שאין כן לגבי מוסד. לדעת המטפלים בדבר, העברה זו דרושה. ומכיוון שלא מדובר פה במעצר במשטרה אלא בהעברה למוסד — אני חושב שאפשר להשאיר אותו שבוע ימים במוסד, עד שמביאים אותו לבית-המשפט.

מנחם ידיד (גח"ל):  
תלוי באיזה מוסד.

שלמה רוזן (יו"ר ועדת השירותים הציבוריים):  
מתוך התייעצות עם פקיד הסעד.

כעת — להסתייגותו של חבר-הכנסת גרוס. חבר-הכנסת גרוס נאם פה נאום נגד החוק, כאילו עמדנו בפרשת הקריאה הראשונה, והוא הביא אותנו בנאומו עד לנמל אשרוד ונמל חיפה. אינני יודע אם רצה להציע לנו שנפגין שם עם ילדינו ועם חוסינו, בנמל חיפה. אינני יודע כיצד קשר זאת...

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):  
הצעות לסדר-היום לא נותנים לנו להגיש, לכן אני מנצל כל הזדמנות.

שלמה רוזן (יו"ר ועדת השירותים הציבוריים):  
חבר-הכנסת גרוס, הרשני נא להציע לך משהו. כל-כך הרבה רשות דיבור יש לכם רק בענין ניתוחי גופות, הרי לא עובר יום בלי זה. מה אתה בכלל רוצה מאתנו? אינני מעיר זאת כישיבר-ראש הוועדה, סלח לי בכל הידידות.

חבר-הכנסת גרוס הציע לנו כמה תיקונים. הוא מציע שחוסה, רק אם לוקחים אותו, לא אם גורמים לכך שיימצא במקום פומבי וכזו, שכנו לספסל, חבר-הכנסת חביבי, למשל, הציע (לא עמדתו זה) שישנו רק כשנעדר מי שלוקח אותו. כלומר: ההיפך. ובכן, אתה חושב שישנו רק כשנעדר מי שלוקח אותו, הבוגר, האחראי, ואילו חבר-הכנסת גרוס

גם כעת, האם איננו יכולים להגיע במדינת ישראל לכך שנגביל מרצוננו את חופש ההפגנה במידה שהגבלה כזו נוגעת להגנה מפני ניצול לרעה של חוסים, קשישים, נכים, קטינים עד גיל 14, בנסיבות המסכנות אותם? חבר-הכנסת חביבי הביא לדוגמה את הפגנת התלמידים נגד העלאת שכר הלימוד. עד גיל 14 לא משלמים שכר לימוד. יש חוק לימוד חובה. לכן אין צורך שתלמידים עד גיל זה יפגינו.

מלבד זאת, השתתפות במשלחת או בהפגנה אינה אסורה על-פי חוק זה באופן אוטומטי, לאחר שביטלנו את סעיף 3, אלא השופט קובע, אם היה בנסיבות כדי לפגוע בשלומם של החוסים.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):  
קודם כל מפורים את ההפגנה, אחר-כך הולכים לשופט.

שלמה רוזן (יו"ר ועדת השירותים הציבוריים):  
נכון שרשאים לקחת הביתה את הילדים, את הזקנים. אני חושב שניתן כמדינה מתקדמת גם אם נגביל את עצמנו בכך שונים, קשישים וקטינים לא יובאו להפגנות. אני מוכן להפגין את, חבר-הכנסת חביבי, יום יום. אני חושב שאם נפגין באחד במאי, ובהפגנה זאת ישתתפו ילדים עד גיל 14, לא יפגע הדבר בחוק. המדובר באמת בעלובי חיים, אך אל נשכח שתופעה זו השתרשה והיא חזרת מדי פעם. הדבר מצביע על חוסר תרבות כאשר בכל יום שני וחמישי רואים חוסים בהפגנות מעין אלה.

על כל פנים, לאחר שנתקבל החוק בקריאה ראשונה — והוא נתקבל בהתנגדותן של שלוש סיעות בלבד, כל הסיעות האחרות, מהאופוזיציה והקואליציה כאחד, היו בעדו, — היינו מוכרחים למרות הכל להכניס את השינויים שהכנסנו; ומשרדי המשפטים והסעד טענו לא פעם: אנו מתווקקים חוק חסר-שינויים. כי הפחתתנו את העונש משלושה חודשים לחודש אחד, את הקנס — מאלף לירות לחמש מאות לירות, וזה המכסימום. השופט מצידו יתן גם עונש על תנאי, או קנס של לירה אחת. אנו הרי יודעים את הפרקטיקה.

אי-אפשר לפעול בלי פקיד הסעד. הוצאנו את הסעיף שנשל ההוכחה יהיה מוטל על הנאשם. אמרו לנו איפוא: מה אתם רוצים? למחוק את החוק כולו? כבר הגענו לסיטואציה כזאת שאף-על-פי שהחוק הועבר לוועדה על-ידי רוב כזה — על-ידי אלה שהם כיום גם בקואליציה וגם באופוזיציה — בכל זאת הוצאנו בוועדה את כל הסעיפים שנראו פוגעים. אני מבקש איפוא מחברי הכנסת המסתייגים שיבינו את המצב, שיש חוק שאושר בוועדה, וצריך לקבלו.

לדעתי, הסתייגותי של חבר-הכנסת חביבי תפקידן לבטל את החוק, לרוקן אותו מתוכנו, והוא מודה בזה. בכל אופן כחלק הזה. אינני יכול לבוא אליו בטענות. אני אומר שוב לחבר-הכנסת חביבי: אין זה חוק שצריך להדביק עליו את התו "ריאקציוני". יש הרבה שימושים, אבל לא זה החוק הטיפוסי לכך. חסכים אתי.

אמיל חביבי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):  
החוק הזה לא יוסיף למרות שהיושבר-ראש...

שלמה רוזן (יו"ר ועדת השירותים הציבוריים):  
כשהיושבר-ראש מגן על החוק — אל תבדיל בין החוק ובין היושבר-ראש; הוא כעת החוק.

עכשיו רצוני להעיר לחבר-הכנסת ידיד, שמציע במקום 500 לירות — 300 לירות: — הוועדה החליטה לתפחית את

הדבר האחרון — ענין אישור התקנות עליידי ועדת השירותים הציבוריים, או אי-אישורן.

אני מודה לכם.

היו"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחברי הכנסת כן, להנמקת גירסה ב' לרישה של סעיף 2.

יעקב כץ (פועלי אגודת ישראל):

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת, בוועדת השירותים הציבוריים היו שתי גירסאות בקשר למידת עונש המאסר לגבי האנשים אשר יובאו לכס המשפט. הדעות התחלקו באופן שווה. אני מייצג את החלק הרוצה להקל בעונש ולא להתמיר יותר מדי. אנו מציעים לקבוע מאסר מכסימלי של חודש ימים ורצוני לנמק הצעה זו.

החוק כולו הוא כורח של מציאות מסוימת, הן מבחינת מצבם של אנשים עלובים וסובלים, והן מבחינת אנשים המנצלים מצב מסוים ולחצים בלתי-רצויים. לא רצינו לענוש את אלה אשר באמת סובלים, אשר עושים את המעשה מחוסר ברירה ולא מתוך רצון ללחץ, אלה הנמצאים במצוקה מסוימת ולכן הם פועלים לרעת החוסים. אנו סבורים כי יש להקל עליהם ולמצוא דרכים להקל את חייהם, לשפר את תנאי חייהם ולא להביאם למשפט, לא להשתמש בגדם בשוט משטרה, אשר איננו קרוב ללבנו. יחד עם זאת, יש צד שני למטבע. ישנם אנשים אשר משתמשים לרעה בחוסים לא מתוך מצוקה אלא מתוך כוונות שונות בלתי-רצויות, לפעמים גם לא כל כך טהורות, אם אלה נכים, זקנים או ילדים קטנים. יש למצוא את הדרך למנוע תופעה מבישה זו ולא להניח לה להשתרש.

תמיד צריך לראות את מעשהו הרע של האדם כאילו נעשה לא בכונה תחילה, אלא מתוך כרח. נגזרה הגזירה להביא את החוק הזה, אשר כוונתו טובה — וכאן רצוני להצטרף לחברים אשר הביעו תודתם ליושבת-ראש הוועדה, לחברי הוועדה, לאלה אשר הביאו את החוק מטעם משרד הסעד, ליועצים המשפטיים אשר התחשבו בדעות המקילות של חברי הוועדה, ושוב — ליושבת-ראש הוועדה, אשר עשה עבודתו באמנות תוך ובשקידה רבה שיתוף-פעולה עם כל חברי הוועדה, על מנת למצוא את שביל-הזהב. אני חושב כי בדרך כלל נמצא שביל-הזהב, אך בנקודה זו של מידת המאסר נחלקו הדעות. לדעתי, די אם נקבע עד חודש מאסר.

אך קיים המומנט הפסיכולוגי אשר גם השופט נגדו אתרי. כאשר יש עונש גבוה, הוא ימצא את ירך-הביניים — הוא לא יקבע שלושה חודשים אלא רק חודש וחצי. כאשר המכסימום יהיה חודש ימים, הוא יקבע שבוע, לפעמים שבועיים ולפעמים גם קנס סמלי.

כמייצג את הגירסה הזאת, הייתי מבקש מחברי הכנסת שיקבלו את הצעתנו, מה גם שאנו שומעים כי לפי הנהוג החדש גם שלושה חודשים ייחשבו כחודש אחד. למה לנו להרתיע אנשים יותר מדי? מדוע אנו צריכים בצורה כה דרסטית להפחיד אנשים שיהיו נתונים למאסר של שלושה חודשים? אין זה קל לשבת בבית-סוהר אפילו יום אחד. אני, בעזרת ה', לא התנסיתי בכך, ואני מקווה כי גם אחרים לא התנסו בכך, אך יש להתחשב עם אותם אנשים העלולים להיות נפגעים עליידי מאסר זה. משום כך אני מבקש לקבל את גירסה ב'.

חושב: רק כשהוא נוכח. אני חושב שהצעת החוק בענין זה בסדר, היא בין שניהם.

אחרי-כך מציע חברי-הכנסת גרוס שיהיה כתוב: „כנסיות הפוגעות בבריאות" ולא „העלולות לפגוע". אני זוכר, חברי הכנסת גרוס, את נאומך שנאמת נדמה לי בעת הקריאה הראשונה, אז טענת טענות חזקות וצודקות נגד פרק החוקה. אבל לאחר שקיבלנו את טענותיך והוצאנו את פרק החוקה, ולא על הנאשם להוכיח — אנו אומרים: מי יקבע שהנסיבות עלולות לפגוע? לא פקיד הסעד; הוא רק יחווה את דעתו. זה בא לשופט. ומה פירוש „נסיבות פוגעות"? רק כשהילד כבר קיבל דלקת ריאות, ולא כשהוא נמצא בקור לילה ועוד לילה ועוד להיפגע? אני חושב איפוא שהנוסח פה צודק ונכון. אני מבין שמתוך רצון שלא לקבל את החוק אתה מכניס תקנים שאינני יודע מה הם גותנים לך. הם לא יתקנו את החוק.

חבריה-כנסת אבנרי הציע שיאמר: „ובתנאי שהמעשה היה לרעת החוסה". זאת אומרת: צריך להוכיח שהמעשה היה לרעת החוסה. אינני יודע למה הכוונה. בדרך כלל כל אדם, אפילו הקבצן שמביא תינוק כשהוא מסודר (מסודר מבחינת הסעד; אינני יכול להגיד שהוא מסודר אחרת, כי אסור שיקבץ נדבות ויביא את הילד אתו), יוכיח לך שזה לטר בחו; על כל פנים, כוונותיו טובות. בדרך כלל אינני מתאר לעצמי שיהיה וול גם מקרה אחד שיפגינו עם ילדים או נכים וקשישים ויטענו שזה לרעתם. הם יטענו שזה לטובתם. השופט הוא שצריך לקבוע שהנסיבות לא פגעו בבריאות, שלא היה בהן כדי לפגוע בבריאות. זאת צריך השופט לקבוע.

מלבד זאת, לדעתנו אין לנצל ילדים קטנים וחוסים להפגנה, גם כשהמטרה היא לטובתם. גם כשאני רוצה להכניס ילד מפגר למוסד, אינני צריך לקחת את הילד המפגר ולהשכיב אותו בלשכת הסעד שבוע ימים. זהו תוכן הפרק הזה בחוק. עם כל ההתנגדות הפנימית שיש לרבים לכל הגבלה, הרי אני חושב שישראל היא מדינה דמוקרטית שיכולה לתת את עצמה להגבלה זו מתוך הכרה ורצון. יש לנו כל הזכויות הדמוקרטיות בלי שנפגין עם המפגר, או עם הנכה. דבר זה לא יפגע בזכויות הדמוקרטיות אלא רק ישפר את נוף מדינת ישראל.

בסעיף 2 יש שתי גירסאות. האחת — מאסר שלושה חודשים; השניה — מאסר חודש אחד. את הגירסה השניה ינמק חברי הכנסת כן, אבל אינני יודע מי ינמק את הגירסה הראשונה. אולי היושבת-ראש. אין זה דבר טרגי כל-כך. אפשר לוותר על הנמקה ולהביא את גירסה אחת. אפשר להצביע על שתי הגירסאות בלי להסביר את שתייהן. אנו מציינים בשמחה כי עם חילופי גברי שחלו במשרד המשפטים, ירדו שלושת ההורשים לחודש אחד. זהו דבר חיובי. אני חושב שאנו צריכים לברך על כך.

ישנה הצעה נוספת של חברי-הכנסת ידיד. הוא מציע שבאינסטנצייה השנייה יהיו שלושה שופטים. לפי סעיף 9 בחוק זה רשאי החוסה, שמביאים אותו למאסר על-פי פסק-דין של שופט, לערער בפני אינסטנצייה משפטית שניה. בדרך כלל בית-המשפט המחוזי מורכב משלושה שופטים. אנו חשבנו, שכדי לא להכביד על הפרוצדורה הקיימת אלא להקל עליה, מוטב להסתפק בשופט אחד גם באינסטנצייה השנייה. חבריה-כנסת ידיד סבור שבאינסטנצייה זו יש צורך בשלושה שופטים.

**היו"ר ד. נצר:**

אנו עוברים להצבעה.

**הצבעה**

התיקון של חבריהכנסת א. חביבי לסעיף 1 לא נתקבל.  
התיקון של חבריהכנסת ב. עזיאל לסעיף 1 לא נתקבל.

סעיף 1, בנוסח הוועדה, נתקבל.

התיקון של חבריהכנסת מ. ידיד לסעיף 2 (רישה) לא נתקבל.

התיקון של חבריהכנסת ש. י. גרוס לסעיף 2 (רישה) לא נתקבל.

גירסה א' לרישה של סעיף 2 לא נתקבלה.

גירסה ב' לרישה של סעיף 2 נתקבלה.

התיקון של חבריהכנסת א. חביבי לסעיף 2(1) לא נתקבל.

התיקון של חבריהכנסת ש. י. גרוס לסעיף 2(1) לא נתקבל.

התיקון של חבריהכנסת א. אבנרי לסעיף 2(1) לא נתקבל.

הצעת חבריהכנסת א. חביבי למחוק את סעיף 2(2) לא נתקבלה.

התיקון של חבריהכנסת ש. י. גרוס לסעיף 2(2) לא נתקבל.

התיקון של חבריהכנסת א. אבנרי לסעיף 2(2) לא נתקבל.

סעיף 2, בנוסח הוועדה, נתקבל.

התיקון של חבריהכנסת א. חביבי לסעיף 3(א) לא נתקבל.

התיקון של חבריהכנסת א. אבנרי לסעיף 3(א) לא נתקבל.

התיקון של חבריהכנסת ב. עזיאל לסעיף 3(א) לא נתקבל.

התיקון של חבריהכנסת מ. ידיד לסעיף 3(ב) לא נתקבל.

סעיף 3, בנוסח הוועדה, נתקבל.

התיקון של חבריהכנסת ב. עזיאל לסעיף 4 לא נתקבל.  
סעיף 4, בנוסח הוועדה, נתקבל.

התיקונים א—ג של חבריהכנסת ב. עזיאל לסעיף 5 לא נתקבלו.

סעיף 5, בנוסח הוועדה, נתקבל.

**היו"ר ד. נצר:**

לסעיפים 6 עד 8 אין הסתייגויות. אני מעמידה אותם להצבעה.

**הצבעה**

סעיפים 6—8 נתקבלו.

התיקון של חבריהכנסת מ. ידיד לסעיף 9 לא נתקבל.  
סעיף 9, בנוסח הוועדה, נתקבל.

**היו"ר ד. נצר:**

לסעיפים 10 עד 12 אין הסתייגויות. נצביע.

**הצבעה**

סעיפים 10—12 נתקבלו.

התיקון של חבריהכנסת ב. עזיאל לסעיף 13 לא נתקבל.

סעיף 13, בנוסח הוועדה, נתקבל.

סעיף 14 נתקבל.

**היו"ר ד. נצר:**

בסעיף 15 יש הסתייגות לחבריהכנסת ידיד וחביבי. חלה טעות בנוסח ההסתייגות. במקום המלים: "באישור הכנסת" צריכות לבוא המלים: "באישור ועדת השירותים הציבוריים".

**הצבעה**

התיקון של חבריהכנסת מ. ידיד וא. חביבי לסעיף 15 לא נתקבל.

סעיף 15, בנוסח הוועדה, נתקבל.

**היו"ר ד. נצר:**

אני מעמידה את הצעת החוק להצבעה בקריאה שלישית.

**הצבעה**

חוק ההגנה על חוסים, תשכ"ו—1966, נתקבל.

## ז. חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון), תשכ"ו—1966

(המשך הדיון)

**היו"ר ד. נצר:**

אנו חוזרים לסעיף ב' בסדרהיום: חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון), תשכ"ו—1966, קריאה ראשונה. רשות היבור לחבריהכנסת אונייה, ואחריו — לחבריהכנסת בן פורת.

**ברוך אזניה (המערך):**

כבוד היושבת־ראש, כנסת נכבדה. התפלאתי מאד לשמוע היום את חבריהכנסת רימלט, אשר גילה ליברליזם במקום שלא רק האגף של תנועת החירות בגח"ל אינו מגלה ליברליזם, אלא גם האגף של המפלגה הליברלית בגח"ל אינו מגלה, בדרך כלל, ליברליזם. אני יודע ועד ושומע את חבריהכנסת יוסף ספיר, חברו למפלגה של חבריהכנסת רימלט, בנושא זה, והוא אינו באותה דעה. אינני יודע בשם מי דיבר חבריהכנסת רימלט?

(קריאה: הוא הודיע שהוא מדבר בשמו הפרטי.)  
אני מתפלל על כך, כי ההצעות הנשמעות כאן, להחזיר הצעה שבאה מהממשלה, הן הצעות הבאות מטעם סיעות.

אינני חושב שדון כאן בפרטים, כי על הפרטים צריך לדון, בהרבה מאד שיקול דעת, בוועדה. אולם אני רואה את עצמי חייב לדבר על עצם ענין החוק.

אני שואל את עצמי: מדוע יש צורך שתל־אביב תיראה ביום מנוחתה אחרת מאשר לונדון ביום מנוחתה? מדוע אסור שבת־ל־אביב, פתחתקוה או בכל מקום אחר בארץ תהיה חובת מנוחה החלה לא רק על השכירים, אלא על כל עבודה הנעשית בפומבי, כפי שהיא חלה בארצות אחרות? אלא שאנו כאן, בעוונותינו הרבים, מסתבכים בגלל כות־רות של ויכוח ולא בגלל ויכוחים לגופו של ענין. הכותרות

מחדש, אבל את עצם העניין צריך לקבל בברכה ולא להסתייג ממנו; אין לראות בכך פגיעה בליברליות של חיינו או פגיעה בדמוקרטיה, אם אנו רוצים כי ליום המנוחה שלנו יהיה צביון לאומי, שוכלל להידבר עליו.

### מרדכי בן-פורת (רפ"י):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, אנו דנים בהצעת חוק שיש לה השלכה לגבי השבת כיום מנוחה. אין לי ספק שכולנו מסכימים כי כל אדם זכאי ליום מנוחה בשבוע. אם כך — מדוע לא תהא זו השבת, אותה שבת שיש לה מסורת בת אלפי שנים, שאנו חייבים לשמור עליה ועל קדושתה כיום מנוחה? אולם השמירה על השבת וקדושתה איננה צריכה לשמש גורם להטלת מגבלות נוספות על הציבור בעקבות הצעות שונות וכן התפרצויות שונות בכנסת ומחוצה לה.

בין המחנה הדתי לבין המחנה החילוני יש ציבור רב השומר מסורת ואינו מודה לא עם ציבור זה ולא עם הציבור האחר. לא כל מי שחובש כיפה לראשו הוא דתי, ולא כל מי שאינו חובש כיפה הוא לא דתי.

לפני חמש-שש שנים רציתי להוסיף פקולטה נוספת ללימודי והלכתי להירשם לאוניברסיטת בראילן, כדי ללמוד בה מקצוע דווקא בתחום הדתי, בתחום המסורתי. אמרו לי, שאם לא אחתוב לחבוש כיפה על ראשי, לא אוכל להירשם. אמרתי: תודה רבה, אינני נרשם.

הבאתי מקרה זה כדוגמה, ומכך אני רוצה להסיק, שכל שמונים להטיל יותר מגבלות על השבת, ובדרך של חוק — פוחד אותו ציבור שיש סיכויים שייתפס לענין היהדות והמסורת, או לפחות ישמור עליה.

חושבני שצריכים לשמור כעל בבת עינינו על רצונו של יהודי החפץ להתפלל בשבת בבית-כנסת בשקט, שמכונית לא תעבור לידו. אבל באותה מידה נשמור כעל בבת-עינינו שהתחבורה לא תופסק, היא יכולה להתקיים במרחק-מה מבית הכנסת. מי שירצה לנסוע בשבת לים, יסע, אבל מי שירצה להתפלל באותה שעה, — תיתן לו האפשרות להתפלל, מבלי להפריע לו.

אורי אבגרי (העולם הזה—כוח חדש):  
מה בענין תנועת אוטובוסים?

### מרדכי בן-פורת (רפ"י):

אשר להצעת החוק הזאת — יש בה מספר פרצות. מוטב ששר העבודה ידגיש אותן בדברי תשובתו. תשובתי ודאי תקבע לגבי הרבה סיעות — במיוחד לגבי סיעתנו — בהצבעה על החוק הזה.

יש פרצה לגבי המושג חנות. אמנם בדברי הפתיחה שלו אמר השר, שחנות אינה כוללת מסעדה, קיוסק וכיוצא, אך מוטב שהגדרה זו והגבלת המלה חנות תהיה ברורה בחוק, ולא רק בהסבר של השר.

יש פרצה רצינית אחרת, לגבי המושג אגודה. בחוק נאמר: "בימי מנוחה כאמור לא יעבוד חבר של אגודה שיתופית בבית-מלאכה או במפעל תעשייה של האגודה; בבית-מלאכה או במפעל תעשייה של אגודה שיתופית חק לאית לא יעבוד חבר אלא אם העבודה קשורה בשירותים הנחוצים למשק שלה". אני מדבר על אגודה, מתוך נוסח החוק יכול להשתמע, שלא ככוונה, שנהג אוטובוס בשבת. "אגד" או "דן" אינו יכול לנהוג באוטובוס בשבת. ולכן מוטב שנקודה זו תובהר, שהדבר לא יגביל נסיעות של אוטובוסים בשבת.

של הוויכוח ידועות; כל אחד, מימין או משמאל, היכול להשיג כותרת לוויכוח חריף בעניני דת, חושב שבכך תרם תרומה לקיומו של העם במדינתו. ועושים זאת בתאיבון רב מכל הצדדים.

אני רוצה לומר שבזמן האחרון איתרע מזלי, שאינני נוכח באולם כאשר מגיע תורו של חברי-הכנסת פרוש לשאת את נאומו או לקרוא קריאות-ביניים. לכן אני נמנע מלהיכנס עמו בריב. אבל אני רוצה לדעת האם באמת קיבל חברי-הכנסת פרוש היתר להשתמש במלה בת שתי אותיות שהוא השמיע כאן? האם הוא קיבל היתר מאיזה אוטוריטה דתית להשתמש במלה זו, שיש עליה איסור מדאורייתא? והרי על המלה "דם" חל איסור מדאורייתא. האם מותר להסית בצורה כזאת?

אינני אומר שבקשר לבעיות הדת אני מטיל את כל האשמה על צד אחד. אני סבור שאנו יורדים מדרגת הבג"רות שאליה הגענו; דרגת הבגרות שאליה הגענו מחייבת אותנו, לפי דעתי, לשקול, ועד כמה שאפשר למצות את הדברים המשותפים לנו. אם מצאו שבערך הדתי של השבת כלול ערך סוציאלי גדול, הרי אין זה גורע מהערך הסוציאלי אם נכלל בו ערך דתי. אין בכך כל פגם. אנו נאבקים על כך שנחיה יחד, יהודים שומרי מצוות ויהודים שאינם שומרי מצוות. ולא צריך לרגום באבנים את הרוצים לחיות יחד, אלא צריך לסייע לרוצים בכך שנחיה יחד וגמצה ערכים משותפים.

אני חושב שבהצעת חוק זו גלום ערך יהודי משותף.

אורי אבגרי (העולם הזה—כוח חדש):  
השר עצמו אמר שזה ענין קואליציוני.

### ברוך אזניה (המערך):

אהה סבור, חברי-הכנסת אבגרי, שעד לכנסת השישית לא גילתה הכנסת את סדרי העבודה, עד שבאת וגילית שיש קואליציות? יפה מאד שאתה מגלה לנו שיש קואליציה. לא זוהי הבעיה. הבעיה איננה כלל אם זו קואליציה, אלא הב-עיה היא אם זוכה הקואליציה בחוק מסויים לגלם ערכים כלל-לאומיים.

לא עליתי על הבמה הזאת אלא להגיד דבר זה בלבד, שחוק שעות העבודה והמנוחה בהרחבתו — ועל הפרטים אפשר לעמוד בוודעה — מגלם ערכים משותפים, ערכים סוציאליים משותפים וערכים לאומיים משותפים.

בבואי לומר שצריך לדאוג לחיים משותפים בין שומרי מצוות לאלה שאינם שומרי מצוות, אינני מתעלם מהעובדה שאנו מצויים כאן בסבך של בעיות קשות, כי המציאות כיום היא אחרת מאשר היתה בכל יחידה יהודית לפני המאה העשרים ולפני שבאנו לחיות במדינתנו. מציאות זו מחייבת התחשבות גם בחלק הדתי וגם התחשבות ברגישות הרבה השררת בקרב חלקים שונים של העם מנות כל דבר שיש בו חשש של כפיה. וזאת צריך לדעת, כי הרגישות לגבי כל דבר שיש בו משום חשש כפיה מצד הדת היא גדולה מאד, ולכן צריך להתחשב בה ולא לעבור עליה בנקל. גם בחוק זה יש איראלו בעיות שצריך לפתור אותן בקשר לכך. הציביליזציה של המאה העשרים במדינת ישראל איננה תואמת בדיוק את כל מה שהיו רוצים לראות שומרי מצוות המקפידים במצווה קלה כבחמורה. יחד עם זה אני טוען, שהעובדה כשלעצמה שגלום כאן ענין הנוגע למסורת היהודית עתיקת הימים. של ימי המנוחה הקבועים שלנו, איננה צריכה להבחיל אותנו. את הפרטים צריך לבדוק כל פעם

**אורי אבנרי** (העולם הזה—כוח חדש):

אתם יושבים בקואליציה בעיריית תל-אביב וראש העיר פועל בפירוש נגד מה שאתם אומר עכשיו.

**מרדכי בן-פורת** (רפ"י):

אנחנו מדברים על חוק של הכנסת. לא מדובר על הקואליציה בעיריית תל-אביב. בתל-אביב קיים חוק עזר עירוני ושם קובעים שיקולים מקומיים. פה מדובר על שיקול ממלכתי כללי לכל המדינה. באורייהודה פתוחים בתי-הקפה והמסעדות בשבת. אבל כאשר ביקשו ממני לעגור את הכביש ליד בית-הכנסת — הכביש נסגר. יש שיקולים מקומיים, כל מקום ומקום ושיקוליו. אבל כאן צריך לקבוע השיקול הכללי, כאשר אנחנו מדברים על חוק ממלכתי. אין קשר בין זה לבין תל-אביב.

לדעתי יש הגבלה שיש בה גם פגיעה, אולי פגיעה גם במגילת העצמאות, והיא ההגבלה לגבי הציבור ברשות מקומית או ברובע מסויים שמספר תושביהם שאינם יהודים הוא לפחות שליש מכלל תושבי הרשות או הרובע. לדעתי יש למחוק את ההגבלה הזאת.

בסיום אני חוזר על מה שאמרתי בתחילת דברי, שנחליט כיצד נצביע על הצעת החוק לאחר שנשמע את תשובת השר.

**היו"ר ד. נצר:**

רשות הדיבור לחבר-הכנסת רפאל.

**יצחק רפאל** (מפד"ל):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. אין זה מקרה, שהצעה זו, המכוונת לרסן במידה מסויימת את חילולי השבת, אינה מוגשת עלייך שר הדתות, כי אם עלייך שר העבודה, כתיקון לחוק עבודה ומנוחה. כי ההצעה הזאת אינה חוק השבת שאנחנו רצינו בו, שלחמנו עליו, שהתמקחנו עליו ולמעלה מזה, — ותכל שחבר-הכנסת גרוס איננו כאן; אין זה החוק שנילחם עליו וניאבק עליו, ואין לי ספק שברבות הימים יעמוד לנו הכוח להשיגו.

אני מקבל את דברי חבר-הכנסת ישעיהו בפתחתו, אלא פלגין דיבורא — אני מחלק את דבריו. אני, כמוהו, מברך על ההצעה, על מה שיש בה, אבל אני, בניגוד לו, מסתייג ממה שאין בה. מה שיש בהצעה זו — אנחנו רואים, ואין אני מזלזל במה שיש, אסור לנו לזלזל, ואני מיעץ גם לחבר-הכנסת גרוס לא לזלזל אף בתיקונים מועטים. כי תיקון זה בא בעצם לבטל אנומליה מסויימת, שהיתה קיימת עד עכשיו. שכיר יהודי אסור לו לעבוד בשבת ואילו אם הוא בעל מפעל — מותר לו לעבוד בשבת. האם מצבו של בעל המפעל הוא עד כדי כך רע שהוא גובל בפיקוח נפש, שהיה מותר לו לעבוד בשבת? למה נפריד בחוק זה, חוק שעות עבודה ומנוחה, בין השכיר ובין בעל המפעל? חובת המנוחה חלה במידה שווה על העובד ועל המעביד, על בעל מפעל פרטי ועל שותף למפעל קואופרטיבי, גם אם עוד לא הגענו להגשמתו המלאה של הכתוב „למען נותח" לפי צו התורה, ועדיין אנחנו מדברים רק על מנוחת שבת, שזוהי הדרגה הראשונה בשבת, חבר-הכנסת אבנרי; הדרגה השנייה היא קדושת השבת.

**שולמית אלוני** (המערך):

האם מכוח חוק מצוים על קדושת השבת?

**יצחק רפאל** (מפד"ל):

אתיחס גם לכמה דברים שאת אמרת.

אני אומר מפורשות: לא דיי בתיקון זה. אבל אני מקבל אותו משום שהוא תיקון נכבד כשלעצמו, אם כי אני חושש מאד לסופה של סעיף קטן (ב) האומרת: „אלא אם העבודה קשורה בשירותים הנחוצים למשק שלה". פיסקה זו טעונה הסבר, הגדרה, הגבלה, לבל תוצא נשמתו של כל התיקון.

ובכן, מה שיש בהצעה — כולנו רואים. ואילו העיקר חסר מן הספר. אני אומר זאת לעצמנו, משום שאני מצטער על כך, ולצערי אני יכול בדברי גם להרגיע את אלה שכל-כך חוששים לתיקון זה, בכללם חבר-הכנסת בן-פורת. תיקון זה לא יחזיר את השבת לרחובותינו; תיקון זה לא יעניק את הרגשת קדושת השבת לכל אלה הרבים שלצע-רנו חסרים אותה; תיקון זה לא יבלום את השתוללות התחבורה בשבת הנדרסת תחת גלגליה; תיקון זה לא יסתום הפרצות החמורות המתרחבות והולכות בתחבורה הציבורית, גם כאשר קיימים חוקי עזר עירוניים והם מופרים ברגל גאוה; תיקון זה לא יגביל את מספר העובדים במפעלים „חיוניים" על-פי היתרי השר או ועדת ההיתרים, כי כל בעיית ההיתרים טעונה הסדר יסודי.

**שולמית אלוני** (המערך):

בזה אין חילוקי-דעות.

**יצחק רפאל** (מפד"ל):

טוב שיש דברים שאין בהם חילוקי-דעות.

אני מסכים שיש לפעמים אפשרות של היתר, אבל אינני מסכים שישתמשו בהיתר לדברים שלא למענם נועד ההיתר. אני מקווה שיש בינינו הבנה בענין זה. כי אם אתה רוצה היתר אחר — תגיד שאתה רוצה היתר אחר.

תיקון זה מתעלם לחלוטין מכל חילולי השבת המותרים, שלא לצורך, בבידורים המופרזים שרצינו לרסנם קצת. וטוב היה לכולנו, לא רק לשבת, אלא גם לדמותה של החברה, אילו ריסנו אותם קצת.

**שלמה רוזן** (מפ"ם):

רק בידורים מופרזים?

**יצחק רפאל** (מפד"ל):

אינני נגד בידור ואינני נגד בידור בשבת, אני רק נגד בידור שקשור בחילול-שבת. זו עמדת המפורשת.

**אורי אבנרי** (העולם הזה—כוח חדש):

זה לא משאיר הרבה.

**יצחק רפאל** (מפד"ל):

נשאר הרבה מאד.

**אורי אבנרי** (העולם הזה—כוח חדש):

אפשר לקרוא תורה ותלמוד.

**יצחק רפאל** (מפד"ל):

אני הולך גם לקראת אלה שיש להם תפיסה אחרת על המושג בידור. זה אינו קשור דווקא בביטולה של השבת.

אינני מסכים עם חבר-הכנסת אזניה — אם כי אני מסכים לגישתו הכללית — שהמציאות עתה היא אחרת. אני כופר בזה שהמציאות היא אחרת. אני כופר לחלוטין, שיש סתירה בין המציאות ובין האפשרות של

חוברת ל', ישיבה פ"ד, א' אב תשכ"ו (18 יולי 1966)  
— חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון) (רפאל, אבנרי, אלוני, נצר) —

### יצחק רפאל (מפד"ל):

הרי הוא דיבר בעד חוק זה ודיבר נגד חוק שבת — והוא ענין הוויכוח בינינו. אם נפעל לפי הגיון זה, נרחיק לכת עד שגם הוא יירתע מכך. למעשה חברתו לסיעה של חברת-הכנסת ישעיהו, חברת-הכנסת שולמית אלוני, רק צעדה צעד אחד נוסף. מה אמרה חברת-הכנסת אלוני? היא אמרה שגם חוק זה איננו בריבוע, כי תידרש משטרה לביצועו. חברת-הכנסת אלוני מזכה את חברה ישעיהו בדיון. להערכה הוא דיבר ב"תוס'לב", לכן הוא זכאי. כאשר דיבר על השבת מבחינה סוציאלית, דיבר בתוס'לב, אלא שהיא מלגלת על תמימותו...

שולמית אלוני (המערך):  
אל תסכסך בינינו...

### יצחק רפאל (המפד"ל):

חברת-הכנסת אלוני, אני רוצה לומר לך שהשבת היא אחד הנכסים הסוציאליים הגדולים שאומתנו הנחילה לעולם. אינני יכול לבקש ממך שתדעי כל מה שנכתב על השבת גם מתוך אספקט זה. יש על כך ספרות עשירה שנכתבה עלידי יהודים ולא-יהודים — ואולי מה שנכתב עלידי לא-יהודים יכשיר את הענין בעיני רבים. אבל מוטב לעיין לפחות בספר השבת שהוציא ביאליק...

שולמית אלוני (המערך):  
לא זהו המניע שלך.

### יצחק רפאל (מפד"ל):

אינך יודעת מהו המניע שלי. כל תפיסתי הדתית היא תפיסה סוציאלית. אל תתווכחי אתי על המניעים שלי. לגבי דידנו השבת מהווה ערך לאומי, דתי וסוציאלי, כי כל הדברים הללו מהווים שלמות אחת. אנו, נאמני השבת, דוחים גישה זו. נעמול, נפעל, נשכנע ולא נרפה עד אשר נשליט את השבת בארצנו.

### הי"ר ד. נצר:

המשך הוויכוח על חוק זה יתקיים באחת הישיבות הקרובות. הישיבה הבאה תתקיים מחר בשעה 16.00. ישיבה זו נעולה.

שמירת שבת. אין לי הרבה זמן כדי להסביר זאת עכשיו. לא מזמן התקיים כינוס של אנשי מחקר ומדע רציניים מאד, יחד עם אנשי תורה, בו הוצעו כל מיני אפשרויות, אם יש רצון טוב. זה איננו נחוץ למי שאינו גוקק לכך, אולם לחברת-הכנסת אזניה, הרוצה למצוא אתי שפה משותפת בענין זה, אני אומר שאני יכול לתרום הרבה להבנה הזאת. אתה יוש אפשרויות עצומות דווקא היום, הודות להישגים המדעיים הגדולים באוטומציה וכדומה, לחתר על עבודתם של המוני פועלים שיוכלו לשבות בשבת, וכל דבר שהוא באמת חיוני — יקויים. יש אפשרויות למי שרוצה למצוא הידברות.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

האם אפשרית הידברות עם מי שמפרסם מודעה שבת יש הסתה לרצח בשבת?

### יצחק רפאל (המפד"ל):

לא אני פרסמתי את המודעה ואינני מזדהה עמה. אני רק הערתה, שאת הדברים הללו אני יודע מהמקור ולא מהמודעה.

שולמית אלוני (המערך):  
לא בצפיפות כזו...

### יצחק רפאל (מפד"ל):

בגלל כל מה שאין בו בתיקון זה, אין הוא חוק שבת. אנו לא נראה אותו כתחליף, כי הוא איננו מספק אותנו. זהו תיקון שאנו מחשיבים אותו, וכפי שאמרתי, נתמוך בו.

חברת-הכנסת ישעיהו עלה על דרך מסוכנת ביותר. הוא כידוע בעד שמירת השבת. אנו יודעים זאת, הוא גם הכריז על כך ואני מאמין לו. יחד עם זה הוא יוצא בשחף קצף נגד חקיקה בענין השבת, כי לטענתו שמירת השבת זה ענין פרטי ולא צריך להשתמש בחקיקה לענין זה. אם כך, חברת-הכנסת ישעיהו, אנו עלולים להרחיק לכת. אני מסכים כי בחיי הפרטיים, בביתו, ברשות היחיד שלו, יעשה כל אחד מה שהוא רוצה, ואין איש רוצה להתערב בכך, אין איש רוצה להזדקק כאן לאמצעי חקיקה. אולם כל כוונתם של אלה הטוענים לחוק היא לרשות הרבים, לפומבי, לתחום המשותף לכל.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):  
לא בחוק זה.

הישיבה ננעלה בשעה 21.00.